RHETORICA INSTITUTIO

IV. LIBRIS COMPREHENSA,
Præceptîs brevibûs instructa,
facilî methodô dispositа,
exemplîs illustrata.

Pro usu
Academicæ Juventutis
in Alma Studii Universitate Cracovienſi
ACCOMODATA.

Editio Secunda.

Annô Domini 1752.

CRACOVIÆ,
Typîs Collegii Majoris Universitatis.

M. MARTINUS WALESZYNSKI,

S. Theol: DOCTOR & Profeſſor, Collega Major, S. FLORIANI Canonicus, Scarbimirienſis & S. MICHAELIS in Arce Crac: Custos; Montis S. GEORGII in Scepuſio Præpoſitus, Sholarum Novodvorſcianarum & Contubernii Hieroſolymitani PROVISOR, Librorum per Dioeceſim Crac: Ordinatius Cenſor, Studii Univerſitatis Crac: Generalis

RECTOR.

POſtquàm Scholarum Novodvorſcianarum Proviſoratûs, moxq; Generalis Rectoratus Universitatis Officium ſuſcepimus, totum animum noſtrum, curamq; admovimus, ut profectui Studioſæ Juventutis conſuleremus, ne oleum & operam, ſimulq; tempus, quod ei pretioſum eſt, perderet, præcavendo. Et licet in iiſdem Scholis omnia ad præſcriptas regulas & amuſſim currerent, Rhetorica tamen inſtitutio, quæ eloquentiam parat, tantopere cunctis, ſed

max-

praximè Polonis ad obeunda publica munia, necessaria, facilitate majore visa est egere. Hæc enim dum mediante calamo prius in paginas, antequam in animos influeret, omniq; semestri mutaretur, manus scribentium fatigando, temporis jacturam faciebat, quod in formandum stylum sufficisset, stabiliendam, præloq; firmandam censuimus; sed absterrebat usûs antiquitas, cui quô longior est, eo major tribui solet veneratio. Vicit tamen boni majoris ratio, in commodum Elequentiæ Candidatorum derivandi; qui dum præcepta legent tempus habebunt, quô ea ad praxim reducant, datis exemplis instructi & Docentis diligentia invitati. Nihil hîc nostri est, dispositionem rei gerendæ, & perficiendæ curam si excipias, quæ sedulum protunc Rhetoricæ Professorem incitavit, ut ex probatis Authoribus excerpta colligeret, redacta in ordinem expoliret, usui discentium porrigenda. Quidquid est, Vestri causâ est Eloquentiæ Candidati, quos ut Generis claritudo facit Illustrissimos, ita modestia & diligentia commendatissimos. Alii; titulis Capitaneorû, Palatinidarum, Castellanidarum, Comitum, iisq; qui ab Officiis Regni & Palatinatuum petuntur, præcellentes, alii solâ vetustâ Nobilitate, quæ in Republica libera cõpendium decoris est, insignes, meliora charissimata æmulamini, nisu in virtutem & eruditionem, citra contemptum cæterorum, quos nascendi sors infra Vos posuit, concordes. Volupè est videre vos ex utraq; Polonia, Lithvania, Prussia, Curlandia, vicinisq; etiam Gentibus Hungaria, Silesia

Eloquen-

WBP

Eloquentiæ Scholam, numero solitò majori delatos id non nisi contendere, ut, neuter alteri herbam porrigendo, quisq; suam palmam habeat. Hæc sola inter vos contentio, sine animorum dissensu, quem nec diversorum Climatum genii, nec honorum tituli, nec generis aut opum disparitas, nec ætatis fervor inspirat; unde Provisori Vestro delicium, Professori gloria, Universitati, ad quàm id totum collimat, consolatio. Vetus hæc, quia jam quartum sæculum decurrens, non tamen effeta Mater, Filiorum copia, sicut novellis olivarum senium suum oblectat; quibus dum lac eruditionis propinat, omnem probitatem instillat, ut suis Majoribus non minores Heròas efficiat, Ecclesiæ, ac Patriæ profuturos, sibiq; decus & tutelam daturos. Agite ergo JUVENES NOBILISSIMI; ex porrectis in Institutione Rhetorica floribus mel eloquii sugite, bono publico propinandum. Horum spinæ non vos terreant, quas etiam apes in rosis, haud metuunt, dum mellificant. Durate; cæptis insistite, ad exitum, qui acta probare solet, deducite; & hæc meminisse juvabit. Hoc tibi Studiosa JUVENTUS insinuamus; jam verò Rhetoricæ Professoribus tam in Collegio Novodvorsciano, quàm in omnibus Colonilis Academicis, per hoc Regnum amplissimum sparsis, injungimus, & pro Officio nostro Rectorali mandamus, ut hanc non aliam Institutionem Eloquentiæ Studiosorum animis instillent, explanando facilitent; ejus præcepta ad praxim quotidianam, loco antiquæ dictationis, reduci curent, sic rejecta variatione Authorum, quæ memoriam confundit, majori commoditati tyronum consulturi.

Datum in Collegio Majori
V. Idus Julii,
Annò Verbi Incarnati MDCCXXII.

PROÆMIUM RHETORICÆ.

§. I.

De Natura, Diviſione, atq; Differentia tum Rhetoricæ, tum Rhetoris.

Quid eſt Rhetorica? Quò ad Nomen eſt fluidè dicendi ſcientia. Deducitur enim ex Græco verbo *Rheo*, quod ſignificat fluo & *Tyki*, quod ſignificat ſcientiam. *Hinc eſt* Quòd Oratio juxta præcepta Rhetorica ſcripta, fluminis inſtar fluere & decurrere debet.

Quòd ad rem Rhetorica eſt ars, quæ viam & rationem, benè, prudenter, ornatèq; dicendi, de qualibet re propoſita tradit.

Dicitur *Ars*, quia & complectitur præcepta Orationis rectè conficiendæ; & connumeratur inter 7. Artes liberales, hoc Diſticho comprehenſas.

Gram: loquitur, Dia: vera docet, Rhet: verba colorat.
Mus: canit, Arithm: numerat, Geom: ponderat,
Aſtr: colit Aſtra.

Dicitur, quæ viam & rationem tradit: quia Rhetorica quaſi manu ducit Oratorem ad componendam orationem.

Dicitur prudenter ornatèq: , quia prudentiæ & ornatui , veluti duobus fulcris tota innititur Eloquentia, quorum si demas alterutrum, totum ruere necesse est.

Dicitur deniq: de qualibet re proposita, quia Oratoris munus & officium est, ut unamquamq; rem prudenter , copiosè ornatè eloquatur , atquè explicet.

Rhetorica est duplex. Naturalis. & Artificialis.

Naturalis est facultas quædam dicendi unicuiq; à natura indita , quam etiam plurimi ignari præceptorum , non tamen perfectam habent.

Artificialis est facultas, quæ per artis Rhetoricæ præcepta , assiduo comparatur usu, naturalemq; dicendi promptitudinem excolit ac perficit.

Quis est effectus Rhetoricæ? Est Eloquentia. *Eloquentia verò est* copiosè loquens scientia; *seu* est vis & facultas quædam videndi , quid in unaquaq; re probable sit, & ad persvadendum aptissimum.

Differt Rhetorica ab Eloquentia eô: quia Rhetorica est Causa, Eloquentia est illius effectus.

Quô differt Rhetorica à Dialectica, & quo conveniunt? Differt duobûs: *imô Tractatione*: quia Dialectica breviter & concisè; Rhetorica verò fusè

fusè & ornatè de rebus tractat. A Principe Stoicorum Zenone, illa manui contractæ, hæc verò diductæ assimilatur. *2dò Intentione*: quia Dialectica illius rei de qua disputat, inquirit inquantùm fieri potest, veritatem; Rhetorica verò saltim opinionem illius rei, de quâ disputat, in animis Auditorum parare intendit.

Conveniunt autem 3bûs *imò Materiâ*, seu *Objecto*: quia utraq; tractare potest de omnibus illis, quæ in dictionem cadere possunt.

2dò Fine: quia utraq; pro fine habet persvasionem, Rhetorica sc: dictione, Dialectica argumentatione.

3tiò Instrumentô: quia & Orator, & Dialecticus utitur argumentîs ad persvadendum accommodatîs.

Quô inter se differunt Rhetor, Orator & Declamator?

Eô: quia *Rhetor est*, qui benè, & ornatè dicendi præcepta tradit. *Orator est*, qui juxta eadem præcepta, ornatè & copiosè de unaquaq; re differit. *Declamator*, qui exercitii causâ, suam *vel* alienam orationem declamat.

Quô differunt inter se Eloquens & Disertus?

Eô: quia *Eloquens est*, qui Oratoriè, id est juxta præcepta Rhetoricæ loquitur.

Disertus, qui, quamvis copiosè loquatur, non tamen oratoriè, neq; secundùm præcepta, sed tantùm vi solius naturæ.

§. II.

De Præsidiis parandæ Eloquentiæ.

Præsidia parandæ Eloquentiæ sunt IV. Natura, Ars, Imitatio & Exercitatio.

NATURA est bonitas & aptitudo naturalis animi & corporis, innata homini, & ad comparandam Eloquentiam opportuna.

Natura confert *bona duplicia* ad Eloquentiam; *Animi & Corporis.*

Bona Animi sunt: celeres ingenii motus ad inveniendum; judicium & prudentia ad disponendum; facundia ad eloquendum; memoria ad faciliter percipiendum & firmiter retinendum.

Bona Corporis sunt: firma valetudo, vox pulchra, svavis, clara & sonora, lingva expedita, robusta latera, faciles ad respirandum pulmones, vultûs & omnium membrorum debita compositio.

ARS Est habitus præcepta oratoriæ facultatis continens.

Ars ad Eloquentiam confert, *1mò* viam & rationem dicendi; *2dò* correctionem naturæ malæ & perfectionem bonæ; *3tiò* aptitudinem ad judicandum de eloquentium virorum scriptis

IMITATIO est observatio rerum & verborum illustrium, in bonis & probatis Oratoribus, *seu* est artificiosa animi ad exemplum alicujus applicatio.

Est q:

Eſtq; triplex: Verborum, Sententiarum, ſeu Loci communis, & integri argumenti, ſeu Orationis, aut ſaltim majoris ejus partis, *vg.* Exordii, Narrationis. &c.

Imitatio Verborum eſt, cùm verbum verbo ſubſtituitur, *vel* periphraſticè explicatur, *vg. mori*, aliter diceres, *fatis cedere, extremum vitæ conficere diem, vitam cum morte commutare, ultimam vitæ attingere periodum.*

Imitatio Sententiæ, ſeu *Loci communis* eſt, cùm eadem res variis modis exprimitur. *vg.* Livius habet locum communem talem: *ſi quid injunxeris inferioribus, id prius ipſe facias & ſic faciliùs omnes obedientes habebis*, quem locum Claudianus ſic exprimit.

In commune jubes, ſi quid cenſeſq; tenendum,
Primus juſſa ſubi, tumq; obſervantior æqui
Fit populus nec ferre vetat, cum viderit ipſum
Authorem parere ſibi.

Imitatio Argumenti eſt, cùm totam orationem, *vel* magnam ejus partem, ad ſimilitudinem alterius effingimus. *Quod fit dupliciter: 1mò*, ſi eam in partes diſtribuamus. *2dò.* ſi partes in ſingula membra, *vg.* Exordium in Prothaſim, & Cataſcheven, Apodoſim & Baſim.

Imitatio confert facilitatem inveniendi, diſponendi, eloquendi &c. præſtantiſſimos & in ſua Arte peritos Authores imitando, *v. g. in Eloquentia* Ciceronem; *in Poëſi* Virgilium, Horatium,

ratium, Ovidium, Claudianum; *in Historia* Livium, Tacitum, Florum, Sallustium, *Cavendum* tamen est, ne alicui nimium adhæreamus, nam tale Imitationis genus servile est.

EXERCITATIO: est assiduus usus, consvetudoq; dicendi, scribendi, perorandi. Sine hac enim nec Medicos, nec Imperatores, nec Oratores, quamvis Artis præcepta perceperint, quid quam magna laude dignum consequi posse docet Cic: de Officiis Lib: 1. Nro: 50.

Exercitatio ad Eloquentiam confert, ut examinata, & bene limata sint nostra scripta, ut ad præcepta Rhetoricæ sint accommodata, ut memoriam nostram, in ediscendis quàm plurimis, sive nostris sive alienis exerceamus.

Modi Exercitationis præcipuè possunt esse *IV*. *1mus*, quando aliquam Sententiam aliis verbis efferimus. *2dus*, quando Orationem ligatam in solutam convertimus & è contra. *3tius*, quando, quæ ab alijs fusè dicta sunt, coarctamus, seriem rei cum venustate quadam explicando. *4tus*. quando idem diversis modis efferimus, Elocutionis Figuras, membra, ordinem, exornationem immutando, ut, idem licet sit, videatur diversum.

§ III.

§. III.

De Oratore, Officio, Fine, & Instrumento sive Effectu illius.

ORator est Vir bonus, dicendi peritus, qui de omni re, quæcunq; acciderit, prudenter, copiosè, ornatè, dicere potest, cum quadam actionis dignitate.

Orator est duplex: Ecclesiasticus & Politicus. *Ecclesiasticus est*, qui versatur circa res divinas & sacras. *Politicus est*, qui versatur circa res civiles & profanas.

Nomen *Oratoris* sumitur *4or* modis. *1mò* pro Legatis Principum, *2dò* pro Deprecatoribus, *3tiò* pro Viris in Republica versantibus. *4tò* pro disertis Elocutoribus. Antiqui *orare*, sumebant pro *agere*.

Officium Oratoris est, de re quavis proposita dicere ad persvadendum accommodatè.

Officiũ Oratoris *in tribus* consistit: in docendo, movendo & delectando, quorum *1mum* est necessitatis, *2dum* victoriæ, *3tium* svavitatis.

Finis Oratoris est, persvadere dictione, *id est* benè dicendo Auditorum animos flectere, ad id, quod Orator intendit.

Oratoris Finis est Duplex: Internus & externus.

Internus est qui consistit in rationib9 ad persvadendum accommodatis; & hunc semper consequitur Orator, si plenè officium suum exequatur

Externus est, qui consistit in voluntate Auditoris, ut illi assentiatur, & persvasioni acquiescat; & hunc non semper consequitur Orator: quia non est in ejus potestate; non tamen per hoc amittit nomen Oratoris, *sicut* etiam Medicus, per hoc non amittit nomen Medici, quamvis non semper sanetur æger, dummodò adhibeat cuncta media ad sanandum, de quo Ovidius.

Non est in Medico semper relevetur ut æger,
Interdum docta plus valet arte malum.

Instrumentum Oratoris est Oratio copiosa, gravis, erudita, verbis, sententiis & Figuris ornata, sensibus animorum, moribusq; Auditorum accommodata.

Oratio est locutio, seu sermonis conformatio, ad persvadendum apta, verbis ac sententiis abundans, numeris & affectibûs exornata, atq; ab Oratore dignè prolata.

§. IV.

De Causis Rhetoricæ.

CAusæ, *juxta Philosophum* sunt id, ad quarum esse sequitur aliud. *vg.* vulnus cordis est causa mortis.

Causæ sunt IV. Materialis, Formalis Efficiens & Finalis.

Causa MATERIALIS est 3plex: ex Qua, in Qua, & circa Quam.

Causa Materialis ex Qua est, ex qua aliquid fit *vg.* ex ferro gladius.

Causa

Causa Materialis in Qua est, in qua aliquid elaboratur. *vg.* in auro *vel* cera effigies Angeli, *vel* hominis.

Causa Materialis circa Quam, est circa quam aliquid versatur *vg.* Poëta circa Versum. Theologus circa DEUM.

Rhetoricæ Causa Materialis *ex Qua* nulla est, quia Rhetorica est Accidens; accidentia verò nullam habent materiam, ex qua fiant.

In Qua, est intellectus humanus, quia illi, veluti subjecto Rhetorica inhæret.

Circa Quam seu *Objectum Rhetoricæ*, sunt res omnes, de quibuscunq; Orator potest instituere orationem. *seu* est Quæstio quælibet proposita ad dicendum.

Causa FORMALIS est, ad cuius normam aliquid fit.

Causa Formalis Rhetoricæ est Methodus, seu modus, aptè disponens ea, quæ ad universam benè dicendi artem pertinent.

Methodus est duplex Synthetica, seu Compositiva, & Analytica, seu Resolutiva.

Synthetica est, quâ proceditur à partibus ad totum. *vg.* Architectus procedit à fundamentis ad parietes, à parietibus ad tectum, ab hoc ad integram domum.

Analytica est, quâ proceditur à toto ad partes *vg.* à domo ad tectum, parietes &c.

Rheto-

Rhetoricæ Methodus est Analytica, quia tota Rhetorica resolvitur in suas partes.

Causa EFFICIENS est, per quam aliquid fit *vg.* Aurifaber est causa Efficiens annuli.

Causa efficiens Rhetoricæ Remota, est DEUS, *Proxima verò* in communi, est intellectus humanus.

Causa FINALIS est, propter quam aliquid fit: *vg.* visio beatifica, est finis hominis, quia ad illam creatus est.

Causa Finalis Rhetoricæ Ultima, est Honor & Gloria DEI, ad quam tanquam ad præfixum scopum, ut omnia alia, ita & nostra Rhetorica est dirigenda.

Proxima verò, est futuri Oratoris sufficiens informatio, ita ut secundum illam sciat argumenta invenire, inventa disponere, dispositа exornare, exornata pronuntiare, & sic suum absolvere officium.

§. V.

De Natura & Divisione Amplificationis.

Quid est Amplificatio? Ex Cic: in Partitionibus *Num: 53. Amplificatio est gravior quædam affirmatio, quæ motu animorum, conciliat in dicendo fidem.* Sed quia in dicendo fidem facere, etiam competit Argumentationi, ideo hîc quæres.

Quô differt Amplificatio & Argumentatio? Tripliciter,

citer, *imò Materia: Quia* Argumentatio adhibetur ad omnia Quæſtionum genera, quæ in dubitationē cadere poſſunt. Amplificatio verò nonniſi ad magnas graveſq; cauſas, in quibus oſtendit Orator aliquid in genere ſuo calamitoſum, indignum, lætum, triſte, glorioſum, amabile, delectabile, optatum, fugiendum.

2dò Tractatione: quia Argumentatio preſsè & argutè rem proponit. Amplificatio verò fusè & graviter: illa veluti ad pugnam leniter procurrit, factâq; plagâ confeſtim ſe ſubducit; iſta in apertum & patentem campum procedit, tela ſua tam diu vibrans, donec expugnatus audientium animus concidat.

3tiò Fine Quia finis Argumentationis eſt cognitio, Amplificationis verò motus.

Amplificatio eſt duplex: Verborum & Rerum, *Verborum eſt*, cùm verbis illuſtribûs, plenis conſonantibus, Metaphoricîs, figuratîs & non vulgaribûs diſtingvitur, & illuſtratur oratio.

Rerum eſt; cùm res ipſæ graviùs augentur, dilatantur & exagerantur.

§. IV.

De Amplificatione Verborum.

Quot ſunt Genera Verborum Amplificationi ſervientium. Quatuor.

1. GENUS ſunt Verba illa, quæ vim habent illuſtrandi; Verba gravia, plena, ſonantia, non vulgata, ſuperlata, ſoluta; *Verba*

Verba quæ habent vim illustrandi, dicuntur illa, à quibus potissimum lumen accedit orationi, dum verba per Tropos & Figuras illustrantur Cic: pro Milone Num: 35. *Quid odisset Clodium Milo, segetem ac materiam gloriæ suæ? &c.* Idem pro eodem Num: 39. *Erat id temporis clarissimus & fortissimus Consul, inimicus Clodio, Publius Lentulus, ultor sceleris illius, propugnator Senatus, defensor vestræ voluntatis, Patronus illius publici consessus, salutis meæ restitutor.*

Verba Gravia quæ majorem vim significandi habent *vg. latro, prædo, raptor, sacrilegus*, quàm *fur, carnifex, sicarius, parricida*, quàm *homicida: impius ac nefarius*, quàm *improbus ac sceleſtus, vulnerare & ferire*, quàm *percutere: exterminare*, quàm *ejicere: trucidare* quàm *occidere:: cruciare*, quàm *torquere.*

Verba Plena quibus ad significationem nihil addi potest; Cic: pro Mil: Num: 99. *De me semper Populus Romanus, semper omnes gentes loquentur, nulla unquàm obmutescet vetustas.*

Verba Sonantia quæ vividiorem rei expressionem seu energiam in se continent: & fieri possunt 6tupliciter: *Imò.* si Superlativa pro positivis ponantur, Cic: p. lege Manil: Num: 1. *Quanquam mihi semper frequens conspectus vester multò jucundissimus: hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus &c.* 2dò si non singulari, sed plurali numero efferantur Cic: pro Cornelio Balbo Num: 1mò. *Si authoritates*

ritates Patronorum in judiciis valerent, ab ampliſſimis viris Lucii Cornelii cauſa defenſa eſt: ſi uſus, à peritiſſimis, ſi ſtudia ab amiciſſimis: &c. 3tiò. Si pro abſolutis verbalia ponantur, *v. g. dominatrix animi cupiditas*, ſonantiùs eſt quàm *domina*. Et illud *Virtutis indagatrix, vitiorum ultrix, artium procreatrix, Philoſophia*. 4to. ſi compoſita locò ſimplicium uſurpentur v. g. *contrucidare, excruciare, conglomerare* magis ſonant quàm *trucidare, cruciare glomerare*. 5tò. Sonantia illa fiunt, quæ plures Syllabas habent, quàm quæ pauciores, vg. *tempeſtas* ſonantiùs eſt, quàm *tempus: illuſtris*, quàm *clarus: immenſus, immanis*, quàm *magnus*. 6to, quæ Syllabas habent longiores, etſi numerô pares, v.g. *Princeps* quàm *Primus: Parens*, quàm *Pater. &c.*

Verba non vulgata dicuntur ea, quæ attolluntur ſupra communem loquendi rationem, ne humilis reddatur Oratio.

Verba Superlata illa, quæ veritatem excedunt & plùs dicunt, quàm re ipſa eſſe poſſit. Cic: pro M. Marcello. Num: 8vo. *Domuſti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes.*

Verba Soluta, quæ ſunt ſine conjunctionibus, & unumquodq; Verbum ſuum habet ſenſum; v.g. *me Patriâ expulerat, bona diripuerat, domum incenderat, populo bellum nefarium indixerat*. Fiunt

Verba

Verba soluta vel in solis Verbis; v.g. *Illa indicia communis exitii indicavit, patefecit, protulit, extinxit.* vel in Nominibus, Cic: *nos Penates, Aras, focos, sepulchra Majorum, nos leges, jura, libertatem, conjuges, liberos, Patriam defendimus.*

II. GENUS Verborum Amplificationi servientium, sunt: Relata verba, iterata, duplicata.

Relata: quæ respectum habent ad alia, & sunt in quadruplici differentia: *1mò.* quando paria cum paribus conferuntur. Cic: pro Mil: Num: 10. *Est enim hæc Judices non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus: verùm ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus.*

2dò, quando minora cum majoribus, seu inferiora cum superioribus conferuntur. Idem, Cic: Verrinâ 3tiâ. Num: 9. *Non enim furem, sed raptorem: non adulterum, sed expugnatorem pudicitiæ, non sacrilegum, sed hostem sacrorum: non sicarium, sed crudelissimum Civium sociorumq; carnificem in vestrum adduximus conspectum.*

3tiò. dum contrariis contraria repelluntur. Cic: pro Mil: Num: 100. *Non enim inimici mei te mihi eripient, sed amicissimi: non malè aliquando de me meriti: sed semper optimè: 4tò* cùm ad unum verbum plures referuntur casus. Cic: *Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.*

Verba Iterata dicuntur ea, quæ sæpiùs initio membro-

membrorum repetuntur. Cic: pro Mil: Num: 18. *Caruit foro poſtea Pompeius, caruit Senatu, caruit publico.*

Verba Duplicata ſunt, quæ penes ſe poſita geminantur. Cic: *Vos vos appello fortiſſimi viri, excitate excitate ab inferis eum, ſi poteſtis.*

III. GENUS Verborum Amplificationi ſervientium eſt Incrementum, cùm paulatim & per gradus aſcendit Orator, ab humilioribus verbis ad ſublimiora. Cic: pro Mil: Num: 89. *Capere ejus amentiam Civitas, Italia, Provinciæ, Regna non poterant, &c.*

IV. GENUS Verborum Amplificationi ſervientium ſunt verba verſa ſeu immutata per Interrogationem, Negationem, Circuitionem, Exclamationem. v.g. ſi verba iſtius ſententiæ *Labor omnia vincit*, invertantur. 1mò per Interrogationem ſ. v. s. *Quidnam ſublunari hoc ampliſſimo in Orbe reperitur, quod aſſiduus non vincat labor?* 2dò per negationem. *Nihil omnino tam arduò eſt poſitum in loco, tam difficili locatum aditu, quò labor incitatis paſſibus eniti non poſſit.* 3tiò per Circuitionem *Laboris equidem non intermiſſo conatu quæq; difficillima facilitantur quæq; inſuperabilia ſuperantur.* 4tò. per Exclamationem. *O laboris inauditam potentiam! incredibile robur! quo etiam illa, quæ plurimi vix poſſe fieri exiſtimant, vincuntur, ſuperantur.*

§. III.

§. VI.

De Amplificatione rerum.

Quot sunt Genera seu fontes seu Loci prò amplificatione rerum. Sunt omnes Loci generales seu communes sive Intrinseci, sivè Extrinseci, de quibus infra. Iuxta Quint: & ipsum Cic: sunt IV. Congeries, Incrementum, Ratiocinatio & Comparatio.

I. Rerum Amplificationis Locus Congeries, quæ est conglobatio quædam argumentorum diversorum in re gravi, comprehenditq; sub se multitudinem Definitionum, Partium, Causarum, Effectuum, Consequentium, Attributorum sive Adjunctorum, Similium, Dissimilium, Contrariorum & Exemplorum

Quot sunt modi Amplificationis à Congerie Decora?

I. Modus res amplificandi est à Congerie Definitionum, cùm unius rei plures in unum coacervantur definitiones seu descriptiones Rhetoricæ. Cic: Remp: definit Rom: Agrariâ 2dâ, Num: 8. *Ego qualem Calendis Januarii acceperim Remp: Quirites, intelligo, plenam sollicitudinis, plenam timoris: in qua nihil erat mali, nihil adversi, quod non boni metuerent, improbi expectarent: Omnia turbulenta consilia contra hunc Reip: statum, & contra vestrum otium partim iniri, partim nobis Consulibus designatis inita esse dicebantur. Sublata erat de foro fides, non ictû aliquo nova calamitatis, sed suspicione ac perturba-*

tione

ione judiciorum, infirmatione rerum judicatarum: novæ dominationes, extraordinaria imperia, sed regna quæri putabantur. &c.

II. *Modus Amplificandi est à Congerie Partium,* cùm pro toto partes conglobatæ afferuntur. Cic: Catil: 3ti à Num: 1. *Remp: Quirites, vitamq; omnium vestrûm, bona, fortunas, conjuges, liberosq; vestros, atq; hoc domicilium clarissimi Imperii fortunatissimam pulcherrimamq; Urbem, hodierno die, Deorum immortalium summo erga vos amore, laboribus, consiliis, periculisq; meis, ex flamma atq; ferro, ac penè ex faucibus fati ereptam, & vobis conservatam, ac restitutam videtis.*

III. *Modus Amplificandi est à Congerie Causarum,* cùm Causæ alicujus rei vel in genere Causæ Materialis, vel Formalis, vel Efficientis, vel Finalis conglobatæ afferuntur.

A Causa Materiali Cic: in Verrem. Actione 6. Num: 62. dicit. *Non pauca pocula ex auro, quæ ut mos est regius, & maximè in Syria, gemmis erant distincta clarissimis. Erat etiam vas Vinarium, ex una gemma prægrandi, trulla excavata cum manubrio aureo.* A Causa Formali Idem Verrinâ 6. describit Dianæ statuâ Segestæ positâ ab Africano, Num: 72. *Fuit apud Segestanos ex ære Diana simulacrum, tum summa atq; antiquissima præditum religione, tum singulari opere artificioq; perfectum. Erat admodum amplum, & excelsum signum cum stola: verumtamen inerat in illa magnitudine ætas atq; habitus virginalis:*

ſagittæ pendebant ab humero: ſiniſtra manu retinebat arcum: dextrâ ardentem facem præſeferebat. A Cauſa Efficiente Idē *Literæ maxima bona afferunt hminibus,* amplificat pro Archia Pòéta Num: 16. *Hæc ſtudia adoleſcentiam alunt, ſenectutem oblectant, ſecundas res ornant, adverſis profugium ac ſolatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, ruſticantur.* A Cauſa Finali, ſenſum hunc: *In quem finem inventum eſt ſpeculum,* amplificat Natural: QQ. Cap: 17. Seneca. *Inventa ſunt ſpecula, ut homo ipſe ſe noſceret. Multa ex hoc conſecuta, primò ſui notitia, deinde & ad quædam conſilium: formoſus, ut vitaret infamiam, deformis, ut ſciret: redimendum eſſe virtutibus, quidquid corpori deeſſet: juvenis, ut flore ætatis admoneretur illud tempus eſſe diſcendi, & fortia audendi: ſenex, ut indecora canis deponeret, & de morte aliquid cogitaret.*

IV. *Modus Amplificandi eſt à Congerie Effectuum,* quando illa quæ oriuntur ex re, quam exprimere ſenſu intendimus, exagerantur. Cic: Antonium hoſtem Patriæ oſtendit Philip: 5. Num: 24. *At ille, cujus ne paratam quidem nequitiam quiſpiam ferre poſſet, bellum intulit Provinciæ Galliæ: circumſedit Mutinam firmiſſimam & ſplendidiſſimam populi Rom: Coloniam: oppugnat Brutum Imperatorem Conſulem deſignatum, Civem non ſibi, ſed nobis & Reip: natum. Ergo Hannibal hoſtis, Civis Antonius? quid ille fecit hoſtiliter, quod hic aut non fecerit, aut non faciat, aut non moliatur & cogitet? Totum iter*

Antonii

Antonii quid habuit, nisi depopulationes, vastationes, cædes, rapinas? &c.

V. *Modus Amplificandi res est à Congerie consequentium*, cùm ea, sive bona, sive mala, quæ virtutem aut vitium aut rem aliam ut plurimùm comitantur, enumerantur. Cic: emissionem Catilinariæ pestis amplificat pro Mur: Num: 85 *Sed quid tandem fiet, si hæc elapsa de manibus nostris, in eum annum, qui consequitur redundârint. Illa pestis immanis, importuna Catilinæ prorumpet quâ poterit, & jam populo Rom: minatur: in agros suburbanos repente advolabit, versabitur in castris furor, in Curia timor, in foro conjuratio, in campo exercitus, in agris vastitas, omni autem in sede ac loco, ferrum, flammamq; metuemus.*

VI. *Modus Amplificandi res desumitur à Congerie Adjunctorum*, cùm sive Rerum, sive Personarum circumstantiæ enumerantur. Ab Adjunctis fortunæ, corporis & animi, socios Catilinæ Cic: describit Catil: 2dâ. Num: 10. *Nihil cogitant nisi incendia, nisi rapinas, patrimonia sua profuderunt, fortunas suas obligurierunt, accubantes in convivijs vinô langvidi, confecti cibô, sertîs redimiti, ungventîs oblíti, eructant sermonibus suis cædem bonorum &c.*

VII. *Modus Amplificandi est à Congerie Similium*, cùm aliqua rei similia conglobantur, illaq; per illas particulas similitudinum: sicut, ita, quemadmodum &c: apertè vel occultè positas exprimuntur. Cic: Verrin: 7. Num: 2. *Quid agam Judices,*

dices, quò accusationis meæ rationem conferam? quò me vertam? ad omnes enim meos impetus, quasi murus quidam boni Nomen Imperatoris opponitur. Hinc Tolerãtia adversorũ prodest, amplificatur. *Calcibûs uva premitur, ut in vini dulcissimum saporem colliquescat. Trituranur repetitis ictibus grana, sed purgata, sine omni palearum consortio deferuntur in granarium. Dedolantur scinduntur q; furente bipenni ligna, antequam repræsentent Mercurios, igne aurum probatur prius, quàm elaboratur in annulum. Sic perferendum omne adversorum nubilum, ut acerbitatum nocte depulsa, serenior latitiæ Phœbus illucescat.*

VIII. *Amplificandi Modus est à Congerie Dissimilium,* cùm res dissimiles affectiones habentes conglobantur. Cic: pro Muræna, Iurisconsultum Sulpitium cum Imperatore confert, ut illos dissidere plurimùm ostendat. Num: 22. *Sed ut hoc omisso ad studiorum atq; artium contentionem revertamur: qui potest dubitari, quin ad Consulatum adipiscendum multò plus afferat dignitatis rei militaris, quàm juris Civilis gloria? Vigilas tu de nocte, ut tuis Consultoribus respondeas: ille, ut eò, quò intendit, maturè cum exercitu perveniat, te gallorum, illum buccinarum cantus excitat, tu actionem instituis: ille aciem instruit. Tu caves, ne tui consultores: ille ne urbes, aut castra capiantur. Ille tenet & scit, ut hostium copiæ, tu, ut aqua pluviæ arceantur: ille exercitus est in propagandis finibus, tu in regendis.*

IX. *Amplificandi Modus est à Congerie Repugnantium*

tium seu Contrariorum quando ea, quæ ex quaterno Oppositorum genere vel Relativè, vel Contrariè vel Privativè vel Contradictoriè sibi opponuntur, rem efferendo, in unum coacervantur. Cic: probans Milonem in Urbe retinendum esse Num: 104. *Hiccine Vir Patriæ natus, usquam, nisi in Patria morietur? aut si forte pro Patria: hujus vos animi monumenta retinebitis: corporis in Italia nullum sepulchrum esse patiemini? hunc sua quisquam sententiâ ex hac urbe expellet, quem omnes Urbes expulsum à vobis, ad se vocabunt. O terram illam beatam! quæ hunc virum exceperit, hanc ingratam, si ejecerit, miseram, si amiserit.*

X. *Res Amplificandi Modus est à Congerie Exemplorum,* cùm conformia rei nostræ exempla coacervantur. Cic: pro Archia Pòëta Num: 19. *Saxa & solitudines voce respondent, bestiæ sæpè immanes cantu flectuntur, atq; consistunt: nos instituti rebus optimis, non Pòetarum voce moveamur? Homerum Colophonii Civem esse dicunt suum, Chii suum vendicant, Salamini repetunt, Smyrnæi verò suum esse confirmant. Itaq; etiam delubrum ejus in Oppido dedicaverunt, permulti alii præterea pugnant inter se, atq; contendunt. Ergo illi alienum qui Pòeta fuit, post mortem etiam expetunt, nos hunc vivum voluntate & legibus, qui noster est, repudiabimus?* Hanc quoq; sententiam: *Dulce & decorum est pro Patria mori,* exponeres ab exemplis S. V. S. *Perfunde quisquis es, tuum pro Patria sangvinem, cùm res expostulat,*

in illius rubore, nunquam apud posteros pudorem contracturus. Hector pro Troja, Achilles pro Græcia occubuit; at illorum in memoria hominum manet fama superstes. Curtium absorpsit lacus, sed illis ipsis vorticibus, virtutis ejus gloria ad posteros enatavit. Codrus, ut Patria staret, induto gregarii habitu, pugnans in hostem, cecidit: at erecta nominis illius memoria, nunquam ad interitum declinatur. Quod in occidendo hoste Rege erraſſet, excussit ad focum dextram Mutius: at hac ipsa sese immortalis gloriæ fastis perennibus inscripsit.

II. Rerum Amplificationis Locus est Incrementum, quo paulatim & per gradus, non tantùm in verbis (ut suprà dictum) sed etiam in rebus, crescit Oratio & ad summum pervenit, vel descendit.

Quot sunt modi amplificationis ab incremento? R. Duo. 1mus quando minùs aperte citra distinctionem graduum in ipso contextu Orationis semper aliquid priore majus subjungitur. Isidorus lib: 2. Soliloqu: *Magna est Virtus, si non lædas, à quo læsus es: magna fortitudo, si læsus remittas: magna gloria, si cui potuisti nocere, parcas.* Cic: Verrinâ 6. Num: 88. *Unum hoc crimen videtur esse, & à me pro uno ponitur de Mercurio Tyndaritano. Plura sunt, sed ea quo pacto distingvere, ac separare possim, nescio. Est majestatis, quòd imperii nostri gloriæ, rerumq; gestarum monumenta, evertere atq; asportare ausus est. Est sceleris, quòd religiones maximas violavit. Est crudelitatis, quòd in hominem*

innocen-

innocentem, in' ſocium noſtrum atq; amicum, novum ac ſingulare ſupplicii genus excogitavit.

2dus Modus amplificationis ab Incremento apertiùs multò, quando ſinguli gradus dividuntur, & in ſingulis commoramur, tunc ea, quæ minora ſunt, elevantur, & quod ultimò loco ponitur maximum eſſe videtur. Cic: Verr: 7. Num: 116. *Levia ſunt in hoc reo crimina: metum virgarum navarchus nobiliſſimæ Civitatis pretio redemit: humanus alius, ne condemnaretur, pecuniam dedit: uſitatum eſt. Non vult populus Rom: obſoletis criminibus accuſari Verrem nova poſtulat, inaudita deſiderat: non de Prætore Siciliæ, ſed de crudeliſſimo tyranno fieri judicium arbitratur. &c.*

III. Amplificationis Locus eſt Ratiocinatio, per quam, tunc amplificatur Oratio, quando ut aliud creſcat, aliud augetur, *ſeu* cùm ſenſum noſtrum creſcere volentes, illum ex alterius amplificatione inferimus majorem. Virg: Æneid: lib: 12. Turnum laudat.

Ac velut Edoni Boreæ, cùm ſpiritus alto
Inſonat Ægæo, ſequiturq; ad littora fluctus,
Quà venti incubuêre, fugam dat nubila Cœlo:
Sic Turno, quacunq; viam ſecat, agmina cedunt,
Converſæq; ruunt acies. fert impetus ipſum &c.

ut altiùs virtutem evehat Æneæ, qui illum ſuperavit. Cic: Philip: 2. Num: 63. *Sed hæc, quæ robuſtioris improbitatis ſunt, omittamus: loquamur potiùs de iniquiſſimo genere levitatis &c.*

IV.

IV. Amplificationis Locus Comparatio, quæ diversa inter se, vel majora cum minoribus, vel minora cum majoribus comparat, non ideo tantùm, ut rem probet, sed ut exageret, & vim faciat majorem. Cic: Cassium Censorem cum Clodio pro domo sua comparando Num: 130. & 131. *Quæso Pontifices, & hominem cum homine, & tempus cum tempore, & rem cum re comparate. Ille erat summa modestiâ & gravitate Censor: hic, Tribunus pleb: scelere & audacia singulari. Tempus illud erat tranquillum, & in libertate populi, & gubernatione positum senatus: tuum verò tempus libertate populi Rom: oppressâ, senatus authoritate deletâ, res illa plena justitiæ, sapientiæ, dignitatis: Tu cum ferro, cum metu, cum edictis, cum privilegiis, cum præsentibus copiis perditorum, absentes exercitus terrore & minis, consulum societate, & nefario fœdere, servitute oppressam civitatem teneres: libertatis signum posuisti, magis ad ludibrium impudentiæ, quàm ad simulationem religionis, &c.*

Est ne adhuc aliquis modus, Amplificationi deserviens? Est & quidem facinalis captu propter illos qui ex primordiis Amplificationi studere volunt.

1mò Si Substantivum, vel Adjectivum, vel aliæ particulæ resolvantur in voces sibi cognatas. vg. Sit propositio talis: *Rhetores amant sapientiam*, quam amplificaturus tyro, accipiat istam vocem, *Rhetores* addatq;, illi allterum substantivum

tivum. v.g. *animus*: Rhetores ponat in genitivo caſu & addat huic ſubſtantivo; v.g. *facundi ingenioſorum Rhetorum animi.* vult fuſiùs amamplificare, accipiat adjectivum *facundus*, & reſolvat illud in ſubſtantivum S.V.S. *facundiâ celebres ingenioſorum Rhetorum animi.* Adhuc fuſior erit Amplificatio, ſi ſubſtantivo huic: *facundia*, addatur aliud adjectivum v. g. *decora facundiâ celebres.* Similiter ſi verbum *amant*, verterit in nomen cognatum; v. g. *amor*, addito illi verbo competenti v. g. *proſequor*, ſi deinde nomen *amor* poſuerit in genitivo caſu, addito illi ſubſtantivo cum competentibus adjectivis, latum efficiet ſenſum, v. g. *intima ſinceri amoris proſequuntur teneritudine.* Similiter ſi ad nomen *ſapientiam* addet alterum Subſtantivum v. g. *pretium*, & utriq; addet adjectivum, S.V.S. totum efferet ſenſum: *decorâ facundiâ celebres ingenioſorum Rhetorum animi, intima ſinceri amoris teneritudine, proſequuntur magna inclyta ſapientiæ pretia.*

2do Amplificationi ſerviunt iſtæ particulæ, hoc verſu expreſſæ: *Quis, quid, ubi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando.* v.g. *Rhetores ſtudent*, conſiderando iſtam particulam *quis*, dabit hunc vel ſimilem ſenſum: *diligentes reginæ animorum eloquentiæ candidati*; conſiderando iſtam particulam *quid*, dabit h. v. s. ſenſum: *ſummo pectoris & animi conatu ac ingenti virium anhelitu Rhetoricis ſe ſe applicant præceptis. &c.*

3tio

3tiò Amplificationi ſervit eſtq; non inutilis variatio per caſus, aut tempora, vel per modos. Per caſus ex hoc v. g. ſenſu *Semper triumphat virtus*; hæc vel ſimilis conſurgit amplificatio: *intaminatis fulgens honoribus virtus, ejuſdem manet excellentiæ, ut illius immortale nomen utraq; fortuna ſemper trophæis coronet: illi armatæ Gradivi cohortes in ſpolium ſe ultro ſubmittant: illam omnis honor & titulorum ſplendores venerentur: ab illa quævis victoriarum trophæa colligantur, ut meritò exclamare ſit fas! O virtus quàm innumeris potior adſis triumphis.*

4to Conſurgit Amplificatio ex additione nominum & verborum ſynonymorum, ita tamen, ut unum altero plùs ſignificet. v. g. ex tali ſenſu: *hoſtis fugit*, additione conſurgit ſ. v. ſ. ampliſicatio: *malus, impius, improbus, deſes, iners, crudelis, hoſtis, fugit, abiit, erupit, evaſit, exceſſit.*

Quæres *Adjectiva & Epitheta ex quorum additione ampliſicatio conſurgit, undenam formari ſolent?*

Rt. Ex quinque præcipuè locis.

Imò à Locis propriis, ut Regionibus, Montibus, Fluminibus, Urbibus, Authoribus, & Inventoribus rerum, v.g. *Alpinæ nives, Parium aut Caſpium marmor, Indicum ebur, Hircana tygris, Libycus leo, gemmeus Ganges, Dædaleum opus, &c.*

2do à dignitate & officio ſive nobili, ſive vili: aut etiam à qualitate animi, vel cujuſpiam rei v.g. *Regius animus, vel ſervilis animus, poteſtas Ducalis, caput Senatorium, Domina Orbis Roma,*

ma, torrida ſole Africa, mendax Creta, levis & inconſtans Gracia, ardens ignibus Æthna &c.

3tio ab effectis rebuſq; præclarè geſtis, vel etiam malè v.g. *fulmen Orbis, fortiſſimus Achilles. Codrus pro Patria non timidus mori, Rex Poloniarum invictiſſimus, domitor Orbis Hercules, proditor nefarius Patriæ Catilina, contemptor Deorum Mezentius. &c.*

4tò ab habitu corporis & à proprietatibus cauſiſq; rerum, v. g. *Clypeatus Ajax, loricatus Hector, haſtatus Polonus, pharetratus Perſa, Aquila ferox, imbellis columba, maleſvada fames; inimica tectis incendia, Regnorum excidium Mars, &c.*

5tò formantur Epitheta quando pro derivativis ponuntur ipſa primitiva, ſive in laudem, ſive in vituperium, vel quando nomina propria alicuius perſonæ, ob aliquam ſimilitudinem alteri applicantur. v.g. *non juſtus, ſed ipſa juſtitia, non impius, ſed ipſa impietas, novus Alexander, alter Trajanus, alter Scipiades. &c.*

§. IV.

De Partibus Rhetoricæ.

QUot ſunt *Partes Rhetoricæ*? Quinq; : Inventio, Diſpoſitio, Elocutio, Memoria & Pronuntiatio.

Quare neq; plures neq; pauciores ſunt Rhetoricæ Partes? Quia Orator neq; ad plura neq; ad pauciora aptus eſſe poteſt; nam *imò* tenetur ingeniosè

niosè & solerter invenire id, quod dicat & hoc constituet Inventionem. *2dò* inventa prudenter disponere; & hoc constituet Dispositionem. *3tiò* dispositа verbis & sententiis competentibus exornare, & hoc erit Elocutio. *4tò* inventa, dispositа, ornataq; memoriæ diligenter mandare; & hoc erit memoria. *5tò* tandem memoriæ tradita congruenter pronuntiare; & hoc constituet Pronuntiationem. Plura non reperiuntur Officia Rhetorica; sequitur ergo tot esse Rhetoricæ, & neq; plures, neq; pauciores Partes.

An Judicium sextam constituere Rhetoricæ Partem potest? R. non potest iuxta Quintilianum, cùm ad omnes Rhetoricæ Partes sese extendat, ab iis non segregatur; proinde nec distinctam Partem ab illis constituere potest.

LIBER I.

DE INVENTIONE.

Quid est Inventio? Est excogitatio rerum verarum, vel verisimilium, quæ causam probabilem reddant. *Dicitur rerum verarum, vel verisimilium:* quia permittitur Oratori, non semper veris, sed etiam quandoq; verisimilibus ad persvadendum uti argumentis.

Inventio est duplex: Communis & Propria. *Communis,* quæ desumitur ex locis communibus.

Propri

Propria eſt, quæ ex locis ſingulorum Cauſarum Generum depromitur; de qua inferiùs.

Inventio Communis eſt duplex: Rerum & Argumentorum.

CAPUT I.

De Inventione rerum, ſeu Quæſtione Oratoria.

INventio Rerum eſt, per quam invenimus & eligimus nobis certam aliquam materiam, de qua dicturi ſumus. Hæc communiter vocatur Thema, ſeu Quæſtio Oratoria.

Quid eſt Thema ſeu Quæſtio Oratoria? Eſt Propoſitio in diſputationem adducta, de qua in utramq; partem ſermo inſtitui poteſt.

Dividitur iſta Quæſtio ſtupliciter 1. ratione Quantitatis, 2. ratione Finis, 3. ratione Materiæ, 4. ratione Complexionis, 5. ratione Comparationis

Ratione Quantitatis eſt 2plex: Theſis ſeu Infinita, & Hypotheſis ſeu Finita.

Theſis ſeu Infinita eſt, qua quidpiam generatim quæritur, ſine certa perſonarum, locorum, & aliarum circumſtantiarum expreſſione v. g. *An ſit ſtudendum?*

Hypotheſis ſeu Finita eſt, qua quidpiam particulariter quæritur, certisq; circumſtantiis locorum, temporum & perſonarum limitatur v. g. *An Juventuti Polonæ, in ſua generali Regni Schola Univerſitate Cracovienſi ſingulariter ſtudendum ſit?*.

Quæſtio

Quæſtio ratione Finis eſt 2plex: Theorica ſeu cognitionis, & Practica ſeu actionis.

Theorica ſeu Cognitionis eſt, quæ pro fine ſolam habet cognitionem, ſeu ſpeculationem, v.g. *Utrum ſol ſit major terrâ?*

Practica ſeu Actionis eſt, quæ pro fine habet actionem. v. g. *An vim vi repellere liceat?*

Quæſtio Theorica eſt 3plex: An ſit? Quid ſit? & Quale ſit?

An ſit, eſt in qua quæritur, de exiſtentia alicuius rei, v.g. *An ſint Cometæ?*

Quid ſit, eſt in qua quæritur de natura alicujus rei, v. g. *Quid ſint Cometæ, num vapores accenſi, num Stellæ?*

Quale ſit, in qua rei alicuius qualitas inquiritur, vg. *Quales ſint cometæ, an ferales, an fauſti?*

Quæſtio ratione Materiæ eſt 3plex: Demonſtrativa, Deliberativa, & Iudicialis.

Demonſtrativa eſt, in qua quæritur de laude vel vituperio alicujus perſonæ, rei vel facti: v. g. *An Eloquentiæ Auditores ſint laudandi?*

Deliberativa eſt, in qua quæritur, ſit ne aliquid faciendum vel non, v.g. *Sitne Polonia Arcibus & propugnaculis contra incurſiones hoſtium munienda?*

Judicialis eſt, in qua quæritur, ſitne aliquis accuſandus, vel defendendus? v.g. *Sitne Milo propter occiſum Clodium jure accuſandus vel defendendus?*

Quæſtio ratione Complexionis eſt 2plex: Simplex & Compoſita.

Simplex

Simplex est, in qua quæritur de una re, v.g. *An virtus sit summum bonum?*

Composita seu Conjuncta est, in qua quæritur de duabus, vel pluribus rebus, v.g. *An Parentes & Præceptores sint maximè æstimandi?*

Quæstioni locus proprius est in Propositione Orationis, debetq; semper affirmativè, vel negativè poni: in Orationibus prolixioribus expressè, in brevioribus implicitè poni potest.

Quid Orator facere debet invento Themate ad dicendum proposito? Debet ad Inventionem Argumentorum descendere, quibus suum Thema probet, explicet, & amplificet.

CAPUT II.

De Inventione Argumentorum, ipsoq; Argumento.

Quid est Inventio Argumentorum? Est excogitatio argumenti. *Seu* quæ docet rationes seu argumenta inquirere, quibus Quæstionem ad dicendum assumptam probemus, amplificemus & explicemus.

Quid est Argumentum? Est probabile inventum ad faciendam fidem. Fides autem est firma animi opinio argumentatione genita. *Dicitur probabile inventum*, non ideo, quòd necessaria argumenta ab Inventione Oratoria excludantur, sed quòd facilius sit invenire probabilia, quàm necessa-

neceſſaria & quòd Oratori probabilibus Argumentis rem ſuam ſufficiat probare. *Dicitur* verò *ad faciendam fidem*, id eſt ad probandum aliquid verum, vel falſum.

Argumentum dupliciter dividitur, ratione Materiæ & ratione Finis. *Ratione Materiæ eſt 2plex:* Neceſſarium & Probabile.

Neceſſarium eſt, quod in utramq; partem ſumi non poteſt, v.g. *Sol ortus eſt, ergo dies eſt.*

Probabile eſt, quod in utramq; partem ſumi probariq; poteſt, vg. *Liberalis eſt, ergo appetens honoris.* Poteſt id in utramq; partem probari; quia multi fuerunt liberales, & tamen honoris non appetentes.

Argumentum *ratione Finis*, pro 3plici officio Oratoris, eſt 3plex: Probans ſeu docens, Delectans & Movens. *Probans ſeu docens Argumentum eſt*, quo Thema ad dicendum propoſitum verum vel falſum oſtenditur. *Delectans eſt* quo animi Auditorum conciliantur, & in illis delectatio quædam excitatur. *Movens ſeu patheticum eſt*, quo in animis Auditorum excitantur affectus graves vel lenes v.g. amoris, odii, iræ, miſericordiæ &c.

Unde ſumuntur hæc Argumenta? Ex Locis

Quid eſt Locus? Eſt ſedes ſeu domicilium Argumetorum, *ſeu* Locus eſt id, unde ad propoſitam Quæſtionem conveniens trahitur argumentum ſeu ratio.

Quotu-

Quotuplices sunt Loci? R. Pro 3plici differentia argumentorum, *3plices* sunt: *alii* Argumentorum Probantium, *alii* Moventium, *alii* Delectantium.

Loci Argumentorum Probantium sunt illi, ex quibus depromuntur argumenta ad fidem faciendam, seu ad probandam materiam assumptam. *Loci hi sunt 2plices*: Communes & Proprii.

Communes seu Generales sunt, ex quibus ad quodlibet Thema seu Quæstionem propositam erui possunt Argumenta in omni Genere Causarum.

Proprii seu Speciales sunt, ex quibus tantùm ad certum Causarum Genus v. g. Demonstrativum, Deliberativum, vel Iudiciale Argumenta sumuntur.

Loci Communes sunt duplices: Insiti seu Artificiales, & Assumpti seu Inartificiales.

CAPUT III.

De Locis Argumentorum Probantium Insitis seu Artificialibus.

Quid sunt Loci Insiti seu Artificiales seu intrinseci? R. *sunt*, qui ex re ipsa sumuntur, seu qui rei ipsi insunt, per artem verò ex visceribus ejusdem depromuntur. Sunt autem *2plices*: à Voce, & à Rebus ipsis.

Loci, qui sumuntur *à voce*, sunt duo: à Notatione seu Ethymologia, & à Conjugatis.

Locus à NOTATIONE est, cùm ex vi Nomnis

minis aliquod argumentum deducitur: vg. Consul à consulendo dicitur; ergo Patriæ consulere debet. Senatus à senio. sic Ovid:

A senio nomen mite Senatus habet?

Loco isto Oratores & Pòétæ persæpè utuntur, ad urbaniter, facetè & acuminosè dicta. Hinc quidam: *humanum nihil est in terris, quod non sit humandum.*

Quot Modis tractatur? ℟. quinq; præcipuè modis:

Imò per affirmationem. Cic: Philip: 11. Num: 36. *Animadverti: P. C. dici jam à quibusdam, exornari etiam nimium à me Brutum, nimium Cassium ornari: Quos ego orno? nempè eos, qui ipsi sunt ornamenta Reip:* 2dò per Nominis interpretationem; idq; ad laudem vel vituperium. Ad laudem v.g. *Stanislaus stans laus, aurea sunt Chrysostomi effata, quia oris aurei Polonia campo, non propugnaculis cum hoste decertat: quia campestre nomen habet. &c.* Ad vituperium v. g. *Calvinus calens vino, hæreticus hærens in errore &c.*

Huc spectant Anagrammata, quæ ex nominum lit ris in alium sensum transportatis construuntur, v. g. *Eucharistia, Cythara JESU. JESUS Maria, maris es via. Sigismundus, musis dignus &c.*

3tiò per æquivocationem seu amphibologiam v.g. *cella nihil terrenum sapit, quia Cælo nomen affine habet.* Hinc Quidam de Sancta BARBARA.

Barba-

Barbara sum, non sum, miti sum pectore Virgo,
Sed qui me genuit, barbarus ille fuit.
Ut parce parcunt, ut luci lumine lucent,
Ut bellum est bellum; sic ego Barbara sum.

4tò per nominis derivationem. Cic: Act: 6ta in Verrem, Num: 53. Verrem vocat Provinciæ everriculum: *Quid unquam Jud: hujusmodi everriculum ulla in Provincia fuit. &c.* In quem, sic quoque luditur.

Verrabat Siculas ideo reor impius Urbes,
Ne Verri Verris nomen inane foret.

5tò per remotionem seu immutationem, ut est illud de Ferrando:

Ex ferro nomen tibi sit licet, aurea condis
Secula: nam sub te Principe nemo timet.

Locus à CONIUGATIS est, cùm id, quod uni Conjugatorum attribuitur, vel non; alteri quoque attribui, vel non, ostenditur v. g. *Aristides juste semper faciebat. Ergo fuit justus*, & è contra *nil unquam injuste fecit Aristides. Ergo injustus non fuit.*

Conjugata sunt 3plicia: *alia* quæ sola voce conveniunt, ut studium & studiosus pro virtuoso. *Alia* quæ sola significatione non verò voce conveniunt. ut virtus & honestas; mendicus & pauper. *Alia* deniq; quæ vocis & significationis communione junguntur, ùt modestè, modestus, modestia, sapienter sapiens sapientia.

Conjugata adhuc ſunt 2plicia: Propria & à Caſu. *Propria ſunt*, verba & nomina ab uno deducta, ut vivere, vita, vivens. *A Caſu* ſunt adverbia, nominumq; caſus ab uno deducti, ut honeſtas, honeſtum, honeſtè.

Tractatur locus hic 4. præcipuè modis.

1mò per Hyperbolen, Cic: pro M. Marcel: Num: 12. *Et cæteros quidem omnes victores bellorum civilium iam ante æquitate & miſericordiâ viceras: hodierno die te ipſum viciſti, ipſam victoriam viciſſe videris cùm victis, remiſiſti.*

2dò per *Paronomaſiam*. Ut idem Cic: Verr: 4tâ Num: 129. *Quæ iſte cùm cognoviſſet Aſtrologus, qui non tam Cæli rationem, quàm cælati argenti duceret.*

3tiò per *Polyptoten* ſeu traductionem, ut *fortis fortia agit, mortalium ſunt, quæ ad mortales pertinent.*

4tò cùm, quod de uno Conjugato affirmatur vel negatur, idem de reliquis Conjugatis affirmatur vel negatur, v.g. *Studia ſunt æſtimanda, ergo & Studioſus illis debitè attendens*. Pòéſi maximam venuſtatem adferunt Conjugata. Hinc additâ Paronomaſiâ, quidam.

Qui ſapienter agit, ſapiens veriſſimus eſto,
Sed non is ſapiens, qui ſapienter ait.

Et in laudem Virgilii.

Quæ te non Publi famæ tuba publicat Orbi,
Publica nonne tuus Bibliotheca liber?

Sunt

Sunt & Virgiliæ, tu ſydere pulchrior omni
Virgili, & eloquii tu mare dulce Maro.

Conjugata cum Loco Notationis, etſi convenire videantur, differunt eo; quia in Notatione explicatio fit verbi, in Conjugatis verò inflexio, derivatio & variatio ſpectatur.

Quot ſunt Loci, qui *à Rebus ſumuntur?*

14. à Definitione, à Diviſione, à Genere, à Forma, à Similitudine, à Diſſimilitudine, à Contrariis, ab Adjunctis, ab Antecedentibus, à Conſequentibus, à Repugnantibus, à Cauſis, ab Effectis & à Comparatis.

Locus à DEFINITIONE eſt, cùm rei alicujus natura & eſſentia per definitionem explicatur. *Definitio verò ipſa* juxta Cic: Top: Num: 26. *eſt Oratio quæ id, quod definitur, explicat quid ſit?* Eſtq; 2plex Dialectica & Rhetorica. *Dialectica eſt*, quæ fit per genus proximum & differentiam ultimam, v.g. *homo eſt animal rationale:* Ubi *Animal* loco Generis, *rationale* locò differentiæ ponitur. *Rhetorica Definitio eſt*, quæ potiùs deſcriptio vocatur, cùm natura & eſſentia rei, latiùs per aliqua attributa explicatur, v. g. *Virtus eſt Æterni Solis radius, felicitatis aurora, immortalitatis parens, humanæ mentis anima, vitæ decus, honeſti germen, animi deliciæ, perennis omnium bonorum flos &c.* Hinc Cic: lib: 1. de legibus hominem deſcribit Num: 22. *Animal hoc providum, ſagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis & conſilii,*

filia, quem vocamus hominem, præclara quadam conditione generatum esse à Supremo DEO.

Tractatur Locus hic, modis præcipuè 10.

1mò *per Partes*, quando res tota describitur per enumerationem suarum partium, v.g. *homo est, qui ex anima intellectum & voluntatem habente, & ex corpore, quod in caput, brachia, manus, pedesq; dividitur, constat.*

2dò *per Causas*, quando quænam sint rei alicuius causæ? enumerantur, v.g. *gloria est laboris filia, virtutis præmium, vitæ ornamentum &c.* Cùm verò Causæ rerum quatuor numerantur. Unde. Per materialem Causam homo definitur, v.g. *est animata humus, limoq; terræ fictile.* Hinc & Gigantes Virg: describit:

Ferrea progenies durum caput extulit antris.

Per Formalem v.g. *homo est anima rationali præditus, consiliò ac ingeniò sagax.* Per Efficientè v.g. *homo est eximium opus a summo rerum Opifice ad similitudinem sui effformatum.* Per Finalem v.g. *homo est hæres ad æternam beatitudinem destinatus, ad serviendum DEO creatus.*

3tiò *per Negationem & Affirmationem*, quando primò adfertur id, quod res non sit, & tandem illis negationibus vera rei natura adjungitur, v.g. *Non nuda est vox amicus, non cassa nux, non amabilis risus ocelli ridentis: sed amicus est, qui verus esse cernitur, amore, more, ore & re.*

4tò *per Effectus*, quando res per ea, quorum

est

est causa: describitur, v.g. *Peccatum est pestis animæ, conscientiæ labes, vitæ pernicies, honoris macula, ruina virtutum, morborum parens, dolorum artifex, terræ clades, naturæ dedecus, totius incendium Orbis &c.* Cic: pro Cæcina Num: 78. *Quapropter non dicam authoritatem ejus nimium valere, cujus prudentiam populus Rom: in cavendo, non in decipiendo perspexerit: qui juris civilis rationem nunquam ab æquitate sejunxerit: qui tot annos ingenium, laborem, fidem suam populo Rom: promptam, expositamq; præbuerit, &c.*

5tò *per Similitudinem sive Allegoricam seu Metaphoricam, sive Simplicem,* quando res aliqua per id, cui similis est describitur. v. g. *Vita humana in adolescentia, ver floridum est: in virili ætate, fervida æstas: in senectute, molesta hyems.* Hinc & Pòëta.

Somnus, bulla, vitrum, glacies, flos, fabula, fænum,
Umbra, cinis, punctum, vox, sonus, aura, nihil.

6tò *per Contraria,* quando res per sibi opposita definitur. v. g. *Mundus est suavis amaritudo, dulce toxicum, luctuosa hilaritas, deformis pulchritudo, speciosum nil, plena vanitas, &c.*

7mò *per Synonymia, adjuncta & Relativa* Per Synonymia v.g. *Lilium est terræ ornamentum, plantarum gloria, oculus florum, pratorum gemma, agrorum sydus &c.* per Adjuncta v.g. *Mundi oculus sol, Cœli decus, creatarum ornamentum rerum, noctis exilium, diei gloria, astrorum princeps, laborum fax, horarum dimensor. &c,* Per Relativa. quando illa definiuntur, quæ se mutuò respiciunt, v. g. *Discipulus est, qui*

Præce-

Præceptorem habet. Dux est, qui militibus præest &c.

8vò *per Comparata* v.g. *Novus religione Numa, pietate Æneas, justitia Lycurgus, bonitate Trajanus, dexteritate Macedo, felicitate Augustus, divitiis Crœsus, pulchritudine Absalon &c.*

9nò *per Prolepsim & Correctionem*, quando per id, quod poterat objici res definitur, v.g. *Atqui nihil est aliud historia, nisi magistra morum, nisi virtutum vitiorumq; diligens demonstratio, nisi publicus anteacti sæculi præco, &c.*

10 tractatur Definitio Rhetorica *per Prosopopœiam*, quæ est fictæ personæ inductio, ut si quis Eloquentiam induceret perorantem: *Ego illa sum terrarum Regina, simulacrum gloriæ, portio divinitatis, quæ de stellifera descendi sede; ut miserias hominum sublevarem, &c.*

Locus à DIVISIONE seu partium enumeratione est, quando omnibus alicujus rei partibus enumeratis, tota tandem ex illis colligitur, v. g. *Reditum Ciceronis ab exilio senatus svasit, Equites probârunt, plebs expetiit: ergo totius Civitatis consensu ab exilio revocatus est.*

Divisio triplex *est: 1ma quæ vocatur propriè Divisio*, quando aliquod genus dividitur in suas species v. g. virtus in pietatem, gratitudinem, liberalitatem &c.

2da *quæ vocatur Partitio*, quando totum dividitur in partes, v. g. *terra in Africam, Asiam, Europam, Americam.* Hac partitione utitur Plinius junior, cùm triumphantis in Urbem Trajani in-

greſſum deſcribit, diverſitatem ad ſpectaculum concurrentium per partes inducendo. *Ergo non ætas quenquam, non valetudo, non ſexus retardavit, quominus oculos inſolito ſpectaculo implerent. Te parvuli noſcere, oſtentare juvenes, mirari ſenes, ægri quoq; neglecto medentium imperio, ad conſpectum tui, quaſi ad ſalutem ſanitatemq; prorepere: Inde alii ſe ſatis vixiſſe te viſo, te reperto: alii non magis eſſe vivendum prædicabant: Fœminas etiam tunc fœcunditatis ſuæ maxima voluptas ſubiit, cùm cernerent cui Principi cives, cui Imperatori milites, peperiſſent. Videres referta ac laborantia, imò ne eum quidem vacantem locum, qui non niſi ſuſpenſum, & inſtabile veſtigium caperet, oppletas undiq; vias, anguſtumq; tramitem relictum tibi: alacrem hinc inde oculum, ubiq; par gaudium, paremq; clamorem: tam æqualiter ab omnibus ex adventu tuo lætitia percepta eſt, quàm omnibus veniſti, quæ tamen ipſa cum ingreſſu tuo crevit, ac prope in ſingulos gradus adaucta eſt.*

3tiò *eſt Enumeratio*, quándo partes alicujus rei enumerantur, *quod fit 3pliciter*: *imò* cùm enumerantur ſubiecti accidentia v.g. Studioſi alii ſunt devoti, alii diligentes, alii modeſti, *2dò* cùm enumerantur ſubjecta accidentis v.g. albedinis ſubjecta: Cygnus, papyrus, ſaccarum, nix, lac. &c. *3tiò* cùm enumerantur accidentis accidentia. v.g. colorum alius eſt albus, alius niger, alius ruber &c.

Locus hic à Diviſione tractatur quinq; præ-

cipuè

cipuè modis. *imò per affirmationem.* quando affirmatis partibus omnibus, totum quoq; affirmaatur. Cic: post Red: ad Quir: Num: 2. & 3. ab affirmatione partium totum ;quoq; affiirmat. *Nil cuiquam fuit unquam jucundius, quàm mihi meus frater &c. Amicitiæ, consvetudines, vicinitates, clientelæ, ludi deniq; & dies festi quid haberent voluptatis, carendo magis intellexi quàm fruendo &c.* quibus longa enumeratione, tanquam partibus affirmatis, affirmat, quòd omnia ;sint ipsi cariora post exilium, quàm ante.

2dò *per negationem*, quando negatis omnibus partibus totum quoq; negatur. Cic: Antonium non esse Consulem probat Philip; 4. 9. Num; *Negat hoc Brutus Imperator Consul designatus, natus Reip: civis, negat Gallia, negat cuncta Italia, negat Senatus, negatis vos. Quis igitur illum Consulem, nisi latrones putant.*

3tiò *per Rejectionem*, qnando rejectis cæteris partibus, una relinquitur affirmanda vel neganda v.g. *Virtus reddens unicuiq; quod suum est, non est fortitudo, non temperantia, non modestia, ergo justitia est.*

4tò *per Distributionem*, quando unaquæq: enumeratarum partium, suo proprio concluditur verbo, v.g. *Quod mirabilius? aquæ subeunt in imbres, in grandines rigescunt, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes, labuntur in amnes, sinè humeris onera ferunt, sinè faucibus absorbent, sinè pedibus moventur.*

5tò

5tò *per Interrogationem & ſubjectionem.* Cic: pro domo ſua Num: 59. *Quid enim vos uxor mea miſera violârat? quam vexaviſtis, raptaviſtis omni crudelitate laceraviſtis. Quid mea filia? cujus fletus aſſiduus, ſordeſq; lugubres vobis erant jucundæ, cæterorum omnium mentes oculoſq; flectebant. Quid parvus filius? quem quam diu abfui, nemo niſi lachrymantem confectumq; vidit.*

Locus à GENERE eſt, cùm à voce, quæ convenit pluribus, ducitur argumentum, v.g. *Virtus eſt laudabilis. Ergo prudentia, juſtitia &c. eſt laudabilis.*

Locus hic tractatur tribus præcipuè modis.

1mò per affirmationem, quando cui dicitur convenire genus, ei quoq; dicitur convenire ſpecies, v.g. cui convenit virtus, eidem pietatem, humilitatem, liberalitatem &c. dicimus convenire.

2dò *per negationem,* quando cui negatur convenire ſpecies, eidem negatur convenire & genus, v.g. Negatur alicui conven re pietas, humilitas &c. negatur eidem virtus convenire.

3tiò per diſtributionem, quando aliqua generica particula, quales ſunt: omnis, quilibet, nullus, ubiq; nullibi, ſemper, nunquam, dividitur in plura, v. g. *ubiquè vitia portat,* effertur: *Non Romanus Tyberis, non Auſonius Rubicon, Æthyopem lavabit animum; qui ſive Albam, ſive Cretam petat candidior non evadet: aſcendat Alpes, aſcendent & vitia, ultimis Garamantum inſiſtat limitibus, inſiſtent & vitia, illi ſocio comitata.*

Locus

Locus à SPECIE seu FORMA est, cùm ab eo quod Generi tanquam pars subijcitur, ducitur argumentum, v.g. *Pietas, modestia, diligentia studioſum commendat. Ergo & virtus.*

Tractatur hic Locus tribus præcipuè modis. *1mò per affirm:* quando affirmatis ſpeciebus, aliquid etiam generale affirmatur, v.g. *Eſt obnoxius ebrietati, rapinis, mendaciis: ergo eſt ſceleratus.*

2dò *per negationem*, quando negatis è contra Speciebus, negatur etiam aliquid generale, v.g. *Non fædavit animum ejus avaritia, ebrietas, ſuperbia &c. ergo non eſt vitioſus.*

3tiò *per Inductionem*, quando ex multis ſpeciebus genus; aut ex multis ſingularibus aliquid inducitur univerſale. Cic: pro Plancio Num: 60. *Honorum gradus ſummis hominibus, & infimis ſunt pares, gloriæ diſpares. Quis noſtrûm ſe dicit M. Curio? quis C. Fabricio parem? quis Antonio Calatino? quis Cn: & Pub: Scipionibus? quis Africano, Marcello, Maximo? eoſdem ſumus honorum gradus, quos illi aſſecuti: Eſt enim in virtute multis aſcenſus, ut is gloriâ maximè excellat, qui virtute plurimùm præſtet.*

Locus à SIMILITUDINE eſt, cùm duæ vel plures res diſpares ob aliquam ſimilitudinem inter ſe conferuntur, v.g. quemadmodum aurum probatur in igne, ita amicus in adverſis. Ovid: canente:

Scilicet, ut fulvum ſpectatur in ignibus aurum:
Tempore ſic duro conſpicienda fides. Simi-

Similitudo est 2plex: Perfecta & Imperfecta. *Perfecta est*, quæ duas habet partes. *Prothasim* sc: per illas particulas expressam: ut, quemadmodum, sicut, &c. & *Apodosim* per has particulas: ita, sic, eodem modo, non secus, pariter, non aliter &c. v.g. *Sicut heliotropium solis imitatur cursum*, (& hæc est Prothasis) *ita populus instituendæ vitæ regulam, à Principis ingenio mutuatur*: (hæc Apodosis est).

Imperfecta est, quæ caret prædictis similitudinis notis. *Seu* quæ miscet Prothasim cũ Apodosi: *vel* quæ solã Prothasim sine Apodosi: tractat. Ut Vir.

O formose puer nimium ne crede colori,
Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Species similitudinis sunt 4. Icon seu Imago, Parabola seu comparatio, Paradigma seu Exemplum & Inductio.

Icon est, cùm à Numinis vel alicujus animalis forma, ducitur similitudo. v. g. *Os humerosq; DEO simile.*

Parabola est collatio rerum, seu naturâ seu genere dissimilium, in aliquo tamen convenientium. v.g. *Sicut corpus sinè anima, ita Civitas sinè lege subsistere nequit.*

Paradigma seu Exemplum est. cùm rei gestæ vel quasi gestæ sumitur comparatio ad id, quod probatur, v.g. *Ciceronem eloquentia, Maronem Pòesis perennare fecit. ergo unicuiq; id ipsum præstare potest.*

Inductio est coacervatio multarum rerum similium, servientium ad aliquid unum concluden-

dum. Ut Cic: ad Atticum lib: 8. Ep: 11. *Ut gubernatori navis, cursus secundus: medico salus, Imperatori victoria; ita moderatori Reip: beata Civium vita est proposita.* Sic: & Virg: Eccl: 5.

Vitis ut arboribus decori est, ut vitibus uvæ,
Ut gregibus tauri, segetes ut pingvibus arvis:
Tu decus omne tuis.

Tractatur Locus hic 4. præcipuè modis.

imò per negationem v. g. *Nec dies absq. intermedia nocte meridiem tenet, nec virtus sinè æmulo in auge conspicitur splendoris*

2dò *per Affirm:* Cic: post Red: ad Quir: Num: 4. *Sed tanquam bona valetudo jucundior est ijs, qui è gravi morbo recreati sunt, quam qui nunqnam ægro corpore fuerunt; sic ea omnia desiderata magis, quam assiduè percepta, delectant.*

3tiò. quando sinè particulis simi'itudinis sensus ponitur, quod usitatiùs est, v.g. *diem occasus, virtutem censura premit.* Vel *tegit favus aculeum, rosa adornat spinam, fictus dolum inumbrat candor, ne visus evitetur.*

4tò, dum nonnisi insinuatur similitudo. v.g. *quasi excussum dextrâ Jovis tonitru, in hostes, victor heros ruebas.*

Locus à DISSIMILITUDINE est, cùm duæ vel plures res ob aliquam dissimilitudinem inter se conferuntur. Cic: Phil: 10. Num: 20. *Omnes nationes servitutem ferre possunt, nostra civitas non potest, nec ullam aliam ob causam, nisi quòd illæ laborem,*

borem, doloremq: fugiunt: nos ita à majoribus instituti, atq: imbuti sumus, ut omnia consilia atq: facta ad virtutem & dignitatem referamus. Hinc & Catulus dicit.

Soles occidere & redire possunt,
Nobiscum semel occidit brevis lux.
Nox est perpetuò una dormienda.

Similitudo à Dissimilitudine differt eo, quòd Similitudo semper affirmando procedat: Dissimilitudo verò annexam negationē habere solet. Quod patet ex Cic: pro: Mur: Num: 83. *Si L. Catilina cum consilio suo nefariorum hominum, quos secum duxit, hāc de re posset judicare, condemnaret L. Murænam: si interficere posset, occiderat. Idemne igitur delecti ex amplissimis ordinibus sapientissimi viri judicabunt, quod ille importunissimus gladiator, hostis Reip: judicaret.*

Locus ab OPPOSITIS seu CONTRARIIS est, cùm res aliqua ex re sibi contraria declaratur. Cic: Phil: 8. Num: 4. *Etenim cùm inter bellum & pacem medium nihil sit, necesse est tumultum, si belli non sit, pacis esse.*

Opposita sunt 4plicia Relativa, Privativa, Contraria & Contradictoria.

Relativa sunt, quorum esse, est ad aliud se habere. *Seu* quæ se mutuò respiciunt, v.g. *Pater & filius, Dominus & servus.* Tractantur autem Relativa duobus modis.

imò per affirm: cùm affirmato uno Relativorum

rum alterum affirmarur, ſub vario tamen reſpectu, v. g. *Dux eſt militiæ: ergo milites habet*

2dò *per negationem*, cùm negato unoRelativorum, alterum quoq; negatur, v.g. *non eſt Pater: ergo nec habet filium.* Utitur Relativis Cic: pro Rab: Poſthumo, deducendo non deberè plecti filium pro eo, quod Pater impunè fecit. Num: 2. *Satis eſt homines imprudentiâ lapſos non erigere, urgere verò jacentes, aut præcipitantes impellere, certè eſt inhumanum: præſertim, Judices, cùm ſit hoc hominum generi propè naturâ datum: uti, quæ in familia laus aliqua fortè floruerit, hanc ferè qui ſunt ejus ſtirpis cupidiſſimè perſequantur, ſiquidem non modò in gloria rei militaris, Paulum Scipio, aut Maximum filius, ſed etiam in devotione vitæ, & in ipſo genere mortis imitatus eſt P. Decium filius, ſint igitur ſimilia Judices parva magnis.*

Privativa ſunt, quæ ſignificant rem & abſentiam rei in ſubiecto apto, *ut ſunt vita vel mors in animali.* Tractantur autem Privativa duobus modis. *1mò* per affirm: unius ſc: privationis ad negationem alterius ſc. habitûs, v. g. *Mortuus eſt, ergo non vivit.* 2dò per negationem privationis ad affirmationem habitûs, v.g. *non eſt mortuus, ergo vivit.* Hinc Cic: pro Marcello. *Doleo cùm Reſp: immortalis eſſe debeat, eam in unius mortalis anima conſiſtere.*

Contraria ſeu Adverſa ſunt, quæ in uno ſubjecto ſe compati non poſſunt, niſi in gradibus remiſſis. ut *album & nigrum in pariete.* Trã-

Tractantur quoq; Contraria duobus modis. *1mò* per affirmationē unius ad negationē alterius. *2dò* per negationem unius ad affirmationem alterius, v.g. *Ex labore multa scientiæ & gloriæ colligitur messis. ergo ex ignavia tantummodò ignorantia & dedecus enascitur.*

Contradictoria sunt, quorum unum affirmat id, quod alterum negat. v.g. *Est in Schola. ergo non potest, non esse.* Hinc Martialis.

Difficilis, facilis, jucundus, acerbus es idem,
Nec possum tecum vivere, nec sine te.

Locus ab Oppositis tractatur sex præcipuè modis. *1mò* cùm singulis membris sua quoq; contraria membra opponuntur. Cic: Verr: 5. Num: 4. *Furem aliquem aut rapacem accusâris, vitanda tibi semper erit omnis avaritiæ suspicio. Maleficum quempiam adduxeris, aut crudelem? cavendum erit semper, ne qua in re asperior, aut inhumanior esse videare. Omnia postremò, quæ vindicâris in altero, tibi ipsi vehementer fugienda sunt.*

2dò cùm verbum verbo contrarium redditur. Cic: Catilinariâ 2. Num: 25. *Ex hac parte pudor pugnat, illinc petulantia, hinc fides, illinc fraudatio, hinc pietas, illinc scelus, hinc constantia, illinc furor, hinc honestas, illinc turpitudo.*

3tiò, cùm Periodo periodus contraria opponitur, v.g. *Optimè Palladianus cultor, suo profectui consuluisse videtur, qui non aliter liberalibus studiis operam navat, nisi sedula accinctus diligentia, hæc illum*

ornat, hæc cæteris laudabiliorem reddit, hæc in arena literaria de capitali hoste ignorantia victorem ostendit. Pessimè verò ac inconsideratè facit, qui ad Musas veniens, non diligentiam, sed comitem habet negligentiam, qua suum juventutis aureum deperdit tempus, omnium de se expectationem seducit, Musisq; se inutilem reddit.

4to, cùm Adjectivum Substantivo additur contrarium, *vel* cùm ipsa Substantiva sibi opponuntur, v.g. *loquens silentium, illustres tenebræ, tempestas tranquilla, procella senior.*

5tò, cùm Gerundia verbo adjunguntur, v.g. *sedendo ambulat, vulnerando sanat, &c.*

6tò, cùm mutua verba collidundur, v.g. *fortuna accendit honorum titulos, ut extinguat.*

Locus à REPUGNANTIBUS est, cùm posito uno repugante, aliud removeri ostenditur. Repugnantia enim sunt, quæ simul stare & hærere nequeunt, qualia sunt: odisse & laudare; amare & injuriâ afficere. Cic: pro Cælio Num: 5. *Repugnat ejus mores probari, cui ultro non petenti, sed absenti deferuntur honores.*

InterContraria, Repugnantia & Dissimilia differentia est hæc: quia *Contraria* sunt, quæ secum pugnant in eodem subjecto, & unum aliud tollit. *Dissimilia* sunt, quæ se non tollunt, sed tantùm sunt diversa. *Repugnantia* sunt, quando unum contrarium ponitur & alterius contrarii effectus; sufficitq; ut vel in natura, vel in affectione aliqua inter se dissideant, unde latiùs patent quàm Contraria.

Locus

Locus ab ADJUNCTIS est, cùm attributa seu circumstantiæ rerum vel personarum recensentur, ex iisq; aliquid laudatur vel vituperatur, svadetur vel dissvadetur, accusatur vel defenditur. Suntq; Adjuncta duplicia: Personarum, & Rerum.

Adjuncta Personarum sunt, quæ personis adjunguntur & revocantur potissimùm ad tria Capita *In 1mò capite* ponuntur ea, quæ ad fortunæ bona pertinent, ut sunt divitiæ, dignitates, honores, affinitates &c. *In 2dò Capite* ponuntur adjuncta naturæ, suntq; bona vel mala corporis, ut ætas, forma, sanitas, ægritudo &c. Huc revocantur Natio, Patria, atq; statuuntur diversi gentium mores.

In 3tio Capite reponuntur Adjuncta animi, suntq; bona vel mala, ut virtutes, vitia, habitus scientifici & omnia quæcunq; animum concernunt.

Adjuncta Rerum sunt, quæ non quidem rem componunt, aut eam necessariò comitantur, sed tantùm cum ea conjuncta sunt. Talia adjuncta numerantur 8. *Factum*, *Locus*, *Tempus*, *Occasio*, *Modus*, *Facultas*, *Instrumenta & signa*, quæ omnia hoc continentur versiculo:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Quis, significat personam, in qua consideratur natura, ætas, natio, cognatio, Patria, fama, vires, forma corporis, bona animi, bona

fortunæ, affectiones naturales, ut gaudium, voluptas mæror, educatio. &c. Eleganter pro ipsa persona ponuntur insignia personæ, v. g. pro Rege Sceptrum, pro Duce Clava, pro Milite arma, pro Consule fasces &c. Item Stemmata, pro Polonia Aquila, pro Lithvania Eques, pro Turcia Luna &c.

Quid. significat rem ipsam, seu operis quantitatem v.g. an aliquod factum sit grave, leve, tutum, an periculosum. Item significat quid sit personæ natio, quid ætas, quid nomen? &c.

Ubi. Significat locum. v. g. an domi vel in bello &c. fuitne ille locus sacer an profanus, publicus an privatus, magnus an parvus &c.

Quibus auxiliis, denotat, cum quibus sociis vel instrumentis, an piis an impiis, virtuosis an sceleratis, &c.

Cur. denotat causam finalem, v. g. an propter honorem DEI vel vanam gloriam opus aliquod sit factum, an propter publicum bonum vel privatum, &c.

Quomodo denotat modum facti v. g. an graviter, vel leviter peccaverit; qui in loco sacro malum exemplum præbuit.

Quando denotat tempus, v.g. an melius studia tractantur tempore brumali, an æstivo?

Locus ab ANTECEDENTIBUS est, cùm ab iis, quæ rem necessariò præcedunt, argumenta ducuntur, v.g. *Arbor non floruit. ergo fructum non feret.* Hinc Cic: probat Verrem nihil probè acturum,

si Consul foret, qui perfidus Quæstor, injustus Prætor, avariſſimus Siciliæ præfectus fuerat. Philippica 3. Num: 14.

Differunt Antecedentia ab adjunctis eo: *quia Adjuncta* non neceſſariò rebus inhærent; *Antecedentia verò* neceſſariò connectuntur cum Conſequentibus, v.g. *ſi ſol ortus eſt, neceſſariò dies eſt.* Aliquando etiam ex multis Antecedentibus unum colligitur conſequens, v.g. *Sub magno Imperatore militiam belliq: artes tractavit, in omnibus bellicis occaſionibus gloriæ ſtuduit, ubiq; ſe ſtrenuè geſſit, animô fortis, conſiliô prudens, manu promptiſſimus extitit. Ergo eſt optimus bellator.* Sic: dici poſſet. *Dedit in ætatis aurora documentum, quantus in publico ſole futurus erat, necdum firmavit ad inceſſum veſtigia, & jam manus ad lauream erigebat &c.*

Locus à CONSEQUENTIBUS eſt, cùm ab iis, quæ rem neceſſariò conſequuntur, ad ea quæ eandem antecedunt, argumentamur, v.g. *doctus eſt. ergo à juventute ſtuduit benè.* Cic: pro Flacco Num: 99. *Cùm tabella vobis dabitur Judices, non de Flacco dabitur ſolùm, dabitur de ducibus, Auctoribuſq; conſervandæ civitatis: dabitur de omnibus bonis Civibus, dabitur de vobiſmet ipſis: dabitur de liberis veſtris, de vita, de Patria, de ſalute communi, &c.*

Locus à CAUSIS eſt, cum ex vi Cauſarum ſequi aliquem effectum oſtendimus, v.g. *Ex igne calorem. Ex cordis vulnere mortem.* Cauſa enim

est, quæ id efficit, cujus est causa, Et est 4plex: Materialis, Formalis, Efficiens & Finalis.

A causa Materiali sumitur argumentum 2pliciter: *imò* cùm posita materia, posse sequi effectum (modò cætera non desint) ostenditur, v.g. *sunt lapides, ligna, cæmentum, lateres. Ergo & domus fieri potest.* 2dò cùm remotâ materiâ, effectum quoq; removeri ostenditur. v.g. *non est ferrum. ergo neq; ferreus ensis.*

A Causa Formali argumentatur Orator 2pliciter: *imò* cùm posita Causa Formali, effectus quoq; poni; vel sublatâ tolli ostenduntur, v.g. *Animi hominum sunt immortales. ergo æternum vivent* 2dò cùm, quæ conveniunt Formis, effectibus quoq; convenire, vel quæ removentur à Formis, ab effectibus etiam removeri ostenduntur, v.g. *Sapientia est maximum bonum. ergo & sapientem esse, maximum bonum est.* A Causa Formali de immortalitate animi dicit Ovid: 15. Metamorphoseos.

O genus attonitum gelidæ formidine mortis!
Quid styga? quid tenebras? quid numina vana timetis!
Morte carent animæ, semperq; priore relicta
Sede, novis domibus veniunt, habitantq; receptæ.

A Causa Efficiente 2pliciter quoq; argumentari possumus: *imò* cùm ubi non est Causa Efficiens, ibi nec effectus esse ostenditur. v. g. *Nulla causa parricidii est, quæ Roscio obijciatur. ergo illud non patravit.*

2dò

2dò cùm quæ insunt causis Efficientibus, effectibus quoq; earundem attribui posse eadem ostenduntur. v.g. *Mundus à DEO creatus est: ergo opus est numeris omnibus absolutum.* Cic: in Pison: Num: 41. O *Dij immortales! tunè etiam, atq; adeò vos geminæ voragines, scopuliq; Reip: vos meam fortunam deprimitis, vestram extollitis?*

A Causa Finali 2pliciter atgumenta eruuntur: *imò* cùm qualis est finis, tale quoq; medium, quod ad finem per se ordinatur, probatur esse. v.g. *Sapiens est. ergo multa tulit, sudavit & alsit, scribendo, legendo &c.*

2dò cùm negata Causa Finali, ejusdem quoq; effectus negatur, v.g. *Milo nullum commodum ex morte Clodii speravit. ergo ipsi insidias non struxit.*

Locus ab EFFECTIS est, cùm ea, quæ ex causis orta sunt, recensentur, v.g. *Militia auget Imperii dignitatem*, Remp: *conservat, cæteras Provincias in ditionem redigit. Ergo magnum in Rep: debet habere valorem.* Ab effectis Cic: rei militaris virtutem cæteris præstare deducit pro Mil: Num: 22. *Hæc nomen populo Rom: hæc huic urbi æternam gloriam peperit: hæc orbem terrarum parere huic Imperio cògit, omnes urbana res, omnia hæc nostra studia, & hæc forensis laus, & industria latent in tutela, ac præsidio bellicæ virtutis: simulatq; increpuit suspicio tumultûs, artes illico nostræ conticescunt.* Hinc & Horat: Lib: 1. Ep: 5. ebrietatem descripsit:

Quid

Quid non ebrietas designat? operta recludit,
Spes jubet esse ratas, in prælia trudit inermem:
Sollicitis animis onus eximit, addocet artes:
Facundi calices, quem non fecêre disertum?

Locus à COMPARATIS est, cùm duo vel plura propter aliquod tertium sibi commune inter se comparantur. v.g. *Demosthenem, Cyneam, Ciceronem eloquentia celeberrimum fecit. Ergo unumquemq; sibi incumbentem facere potest.*

Comparata sunt *3plicia:* Majorum, Minorum, & Parium. *Majorum sunt*, quando majus cum minore confertur. v.g. *Ausus est infestare Templum, ergo multò magis audebit domum.* Utitur his ComparatisCic: pro Sext: Amer. ubi probat Syllam non omni animo advertere cùm Jupiter ipse non possit. Num: 131. *Si Jup: Opt Max: cujus nutu & arbitrio Cælum, terra, mariaq; reguntur, sæpe ventis vehementioribus, aut immoderatis tempestatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominibus nocuit, urbes delevit, fruges perdidit: &c. Quid mirum L. Syllam, cùm solus Remp: regeret, orbemq; terrarum gubernaret, imperiiq; majestatem, quam armis receperat, legibus confirmaret, aliqua animadvertere non potuisse.* Hincq; exul Pœta se comparat cum Augusto:

Cur ego posse negem leniri Cæsaris iram,
Cùm videam mites hostibus esse Deos.

Comparata *Minorum sunt*, quando minora cum majoribus conferuntur. v. g. *Non potest evellere plantam tenellam, ergo neq; arborem.* Utitur his Cic:

pro

pro Mil: Num: 81. *Græci homines, Deorum honores tribuunt iis viris, qui barbaros necaverunt. Vos tanti conservatorem populi, tanti sceleris ultorem non modò honoribus nullis afficietis, sed ad supplicium rapi etiam patiemini.*

Comparata *Parium sunt*, cùm paria cum paribus conferuntur v.g. *labor quorum æqualis est, æquale debet esse & præmium.*

Utitur his Cic: in Verrem 7. Num: 14. *O præclarum Imperatorem, nec jam cum Aquilio fortissimo viro, cum Paulis Scipionibus, Mariis conferendum.*

Hinc quidam de Gunebaldo malo Pòèta ad Brennum malum quoq; Historicum scripsit.

Jure Gunebaldum non censes Brenne Pòètam,
Jure Gunebaldus te negat Historicum.
Nam licet historiam tu fingas, ille Pòèsim
Omnia tu fingis, fingit & ille nihil.

Comparata Parium à Similitudine differunt apliciter: *imò* quia in Comparatis fit duorum collatio respectu alicujus tertii, in Similitudine verò, quamvis sit collatio duorùm non tamen respectu tertii. v.g. *Licuit* M. *Antonio defendere Clodium, cur Ciceroni non licet defendere Milonem?* Hîc Cicero & Antonius conferuntur respectu tertii sc: defensionis.

Iam autem cùm dicitur: *Sicut infirmi suavitatem cibi non sentiunt, ita improbi veræ gloriæ gustum non habent*, hic infirmi cum improbis conferuntur, non tamen respectu alicujus tertii, sed

tantùm

tantùm tàm infirmis, quàm improbis ſuus corruptus attribuitur guſtus.

2dò quia in Comparatis quantitas; in Similitudine verò qualitas conſiderari debet.

CAPUT IV.

De Locis Argumentorum Probantium Aſſumptis.

Quid ſunt Loci Aſſumpti ſeu Extrinſeci ſeu Inartificiales? R. Sunt, qui rebus ipſis non inhærent, ſed aliunde & foris aſſumuntur.

Dicuntur Inartificiales, non ob rationem uſûs & tractationis: nam magno indigent artificiô: ſed obrationem inventionis: non ex rebus ipſis, ſed foris ejuuntur, ſuntq; extra Oratoris artem.

Loci Aſſumpti juxta Quintilianum *numerantur* 6. à Præjudiciis, à Rumoribus, à Tormentis, à Tabulis, à Iurejurando, & à Teſtibus.

Locus, à PRÆJUDICIIS eſt, cùm de eadem re vel ſimili adfertur judicatum exemplum, quod jam fuerat ſtatutum, ut illud ſequantur. à Præjudiciis Cic: Catilinam ſvadet, non ab urbe tantùm ejiciendum, ſed occidendum eſſe, Catil: 1. Num: 3. & 4. *An verò vir ampliſſimus P. Scipio, Pontifex Maximus Tiberium Gracchum mediocriter labefactantem ſtatum Reip: privatus interfecit; Catilinam*

nam orbem terræ cæde, atq; incendiis vastare cupientem nos Consules perferemus? decrevit quondam senatus, ut Luc: Optimus Cons: videret, ne quid Resp: detrimenti caperet &c.

Locus à RUMORIBUS est, cùm ex fama seu sermone sinè certo authore in vulgus sparso argumenta ducuntur, quibus aliquid affirmatur vel negatur. *Affirmatur* si pro rumoribus dicatur illos laudando, ut facit Plin: in Paneg: Trajani: *Cæsar tales nos crede, qualis fama cujusq; est: huic aures, huic oculos intende. Melius omnibus quàm singulis creditur: singuli enim decipere, & decipi possunt, nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.* *Negatur* si contra rumores famæq; levitatem aliquid afferatur. Cic: pro Plancio Num: 56. *Illud unum vos magnopere oro, atq; obsecro, cùm hujus, quem defendo, tum communis periculi causâ, ne fictis auditionibus, ne disseminato sparsoq; sermoni, fortunas innocentium subijciendas putetis &c.*

Locus à TORMENTIS est, cùm per supplicia & cruciatus, quibus rei ad sceleris confessionem adiguntur, veritas expressa affirmatur vel negatur. *Affirmatur* ut Cic: ad Trebat: in Top: Num: 74. *Facit necessitas fidem, verberibus enim torti, igne fatigati, quæ dicunt, ea veritas ipsa dicere videtur.* Negatur ut idem Cic: pro Sylla Num: 78. *Illa tormenta gubernat dolor, moderat natura cujusq; tum animi, tum corporis &c.*

Locus à TABULIS est, cùm ad probandum vel refellen-

refellendum aliquid adferuntur pacta, contractus, teſtamenta, obligatoriæ chartæ, codicilli, inſcriptiones, & alia hujuſmodi ſive publica, ſive privata ſcripta. Cic: pro Archia Pòèta Num: 8. *At non eſt profeſſus: quæ ſola ex illa profeſſione collegioq; Prætorum obtinet publicarum tabularum authoritatem.*

Locus à JUREIURANDO *eſt*, cùm in aliqua cauſa probanda vel refellenda fit ad Divini Nominis conteſtationem refugium. v.g. *Heraclienſes Archiam Pòètam jurârunt eſſe civem Romanum: Ergo pro cive haberi debet.*

Locus à TESTIBUS *eſt*, cùm illi adducuntur, qui authoritate inſignes & virtute præſtantes hoc ita & non aliter teſtantur. *Affirmatur* hinc aliquid, ſi teſtes omni exceptione majores aſſerantur eſſe. *Negatur*, ſi debiles, naturâ leves, ignonimiâ aut metu vel aliquo ſimili affectu compulſi eſſe ad dandum teſtimonium oſtendantur. Cic: pro Archia Pòèta Num: 8. *Adeſt vir ſumma authoritate & religione & fide Luc: Lucullus, adſunt Heraclienſes Legati, qui hujus judicii cauſâ cum publico teſtimonio venerunt.*

Quid eſt Teſtimonium? Eſt evicta jurejurando authoritas. *Eſt 2plex:* Divinum & Humanum. *Divinum eſt*, quod ab ipſo Divino Numine proficiſcitur habetq; DEUM Authorem. *juxta antiquos 4dupliciter dividitur:* in Oraculum, Auguricum, Vaticinium, & Reſponſum.

Oraculum

Oraculum est vox alicujus Numinis. *Dicturq; ex eo oraculum*, quòd antiqui in illo Divinam credebant esse orationem, ejusmodi oracula apud veteres fuêre: Delphicum, Colophonium &c. utebantur autem illis, quoties eventum de rebus scire volebant, ut fecit Pyrrhus Epirotharum Rex, qui pugnaturus cum Romanis Oraculum Apollinis consuluit, recipitq; responsum: *Ajo te Ajacidam Romanos vincere posse:* hæc plerumq; fallebant, ut ex prædicto Pyrrhi patet, qui cùm se Romanos opinaretur victurum, à Romanis victus. Aliquando etiam non fallebant, ut ex ejusdem Apollinis Statua patet, quæ Christi natalem; sui verò ruinam prædixit.

Me puer Hebræus, divos DEUS ipse gubernans,
Cedere sede jubet, tristemq; redire sub orcum.

Apud Christianos loco Oraculorum sunt scripta Prophetarum, Evangelistarum, Apostolorum, Summorum Pontificum atq; Conciliorum.

Augurium seu Auspicium est denuntiatio, quæ ex avium cantu seu garritu pastuq; sumebatur. Species eorum, qui Auguria observabant, erant tres: *1mà* eorum, qui observabant volatum avium & dicebantur Auspices. *2dà* eorum, qui cantum & garritum avium observabant, & vocabantur Augures. *3tia* eorum, qui ex pastu esuq; volucrûm auguria sumebant, vocabanturq; Pullarii: munus verò eorum erat, observare tonitrua & Magistratibus denuntiare. *Va-*

Vaticinium est divinatio vatum, seu futurorum prædictio. Vaticinii tres quoq; species erant. *1mà* eorum, qui divino spiritu excitat, dicere credebantur, quales erant Sybillæ, de quibus Homerus. *2dà* eorum, qui ex astris aliquid conijciebant. ut Tales *Mile*sius oleorum ubertatem prædixit. *3tia* eorum, qui ex portentis vel prodigiis aliquid prædicebant futurum. Ut Mydæ opes, quòd illi parvulo grana tritici à formicis in os imposita erant.

Responsum est vox illam petentibus data. Quæ est 3plex: Sacerdotum, Haruspicum & Conjectorum. *Sacerdotum* apud antiquos, erant responsa illorum, qui administrabant res sacras & Religioni præerant. *Haruspicum* erant responsa, quæ ex cæsarum victimarum extis urbi & populo dabantur. Hæc verò exta si fuerant sana prosperam; si corrupta & diminuta siniſtram ominabantur fortunam, teste Lucano, qui infortunia Romanis futura ex extis colligit Lib: 1.

Nec cruor emicuit solitus, sed vulnere largo
Diffusum rutilo nigrum pro sangvine virus.
Fibra latet, parvusq; secat vitalia limes.
Cor jacet, & saniem per hiantes viscera rimas
Emittunt, produntq; suas Omenta latebras.

Conjectorum responsa erant eorum, qui per conjecturam ex somniis vel ex astris interpretationes futurorum instituebant. Sed quàm dubia

bia sit harum interpretationum fides, ostendit Cic: Lib: 2. de divinatione à Num: 119. usq; ad finem & præsertim Num: 120. dicens: *Utrum igitur censemus dormientium animos per semetipsos in somniando moveri, an ut Democritus censet, externa, & adventitia visione pulsari? sive sic est, sive illo modo, videri possunt permulta somniantibus falsa pro veris.*

Testimonium Humanum est, quod ab homine proficiscitur & dependet ab authoritate virorum, eruditione & virtute illustrium, tùm ab oratione sive sententia, tàm *Libera*, ut sunt leges & præjudicia; quàm *vi expressa*, ut sunt tormenta, minæ flagella: &c.

Danturne adhuc alii Loci Extrinseci?. Dātur magisq; Oratoribus proprii, *& tales sunt, sententia, Symbolum, Eruditio, Tabula, Exemplum, Adagium, Paradoxum, Stemma, Hieroglyphicum, Ænigma, & Apophthegma.*

Locus à Sententia est, cùm effatum alicujus insignis viri ad comprobandam rei alicujus dignitatem adducitur, v.g. si probando laborem esse proficuum adferret aliquis sensum Lipsii. *Laborantibus Dii allaborant.* vel Petrarchæ: *labor est materia virtutis & gloriæ.*

Locus à Symbolo est, cùm res aliqua signo seu indicio aliquo comprobatur, vel etiam exornatur. Symbolum enim est opus elegans rei alicujus imaginem penicillo depictam repræsentans

tans. Cui additur inscriptio, quæ lemma seu epigraphe vocatur.

Locus ab Eruditione est, cùm proposita materia inductione alicujus historiæ comprobatur. v.g. *Pericles in ducem Athenienſium electus ſibi ipſi dicebat: Attende Pericles, Cives ſunt, liberi ſunt, Athenienſes ſunt, quos regis, & quibus præes*

Locus ab Exemplo est, cùm rei gestæ vel quasi gestæ, utili ad persvadendum id, quod intenditur, commemoratione aliquid comprobatur.

Locus à Fabula est, cùm à fictione alicujus rei proposita firmatur materia. *Qualis v.g. fabula est venti cum sole pugna, & aliæ multæ.*

Locus ab Adagio est, cùm vulgare aliquod effatum adducitur. v. g. *Asinus ad lyram.* vel *non ex omni ligno fit Mercurius.*

Locus à Paradoxo est, cùm inusitata rei inducitur assertio. *v.g. Nix ardens, frigens æstas.*

Locus à Stemmate est, cùm aliquid satis per se notum, quod generis nobilitatem demonstrat, adducitur.

Locus ab Hieroglyphico est, cùm sensus mentis internæ per figuras animalium vel aliarum rerum expressus adfertur. v.g. *Veteres fortitudinem per leonem, manſvetudinem per columbam, vigilantiam per canem &c. hieroglyficabant.*

Hoc loco ipsa veritas Christus sæpissimè usus est, *Cælum, per ſagenam miſſam in mare: per thesaurum abſconditum, per granum ſynapis, explicando.*

Locus

Locus ab Ænigmate est, cùm obscurum aliquod dictum nonnisi per circumstantias & remotas proprietates rem significans adducitur. Ut est illud de carbone.

Natus in igne fui, perieturus in igne vicissim,
Sylvas absumpsi, dignus in igne mori.

Locus ab Apophthegmate est, cùm res aliqua, insignis & gravis viri arguto dicto vel facto probatur. v.g. *Diogenem Craterus Alexandri Magni Præfectus homo prædives invitârat, ut ad se commigraret, ille respondit: malle Athenis salem lingere, quàm apud Craterum opiparâ frui mensâ*, sentiens libertatem quamvis inopem omnibus divitum deliciis anteferendam. Laer. Lib. 6. Cap. 2.

Adverte ex locis argumenta & rationes suæ materiæ seu Propositioni tàm simplici quàm ingeniosæ seu allegoricæ servientes, in quocunq; Genere causarum, qui vult petere, illos percurrere debet. v.g. Si ad hanc simplicem propositionem: *Literæ servari & protegi debent*, peteret aliquis probationes & rationes, tunc Locus Definitionis daret illi hanc vel similem rationem: *quia quid sunt Literæ? nisi pretium & anima Orbis.* Locus Notationis daret h. v. s. *quia literæ quasi lites componunt.* Locus Conjugatorum h.v.s. *quia literatis hominibus sustentantur Resp. stant Imperia.* Locus Effectorum h. v. s. *quia literæ, omnibus præsidia ferunt, Martem & Bellonam juvant, homines immortales reddunt &c.* Locus similitudinis h.v.s.

ut Phœbus terras, aurum unio, sic literæ ornant Imperia. Locus Contrariorum h. v. s. *quia ignorantia deformat homines, &c.* Locus ab Eruditione seu Exemplo h. v. s. *quia Censorinus Cato adeò literas æstimavit, ut eadem nocte, qua moriturus erat, librum claudere recusaverit. Sed ad ultimum vitæ punctum legit, trutinavit.*

Locus à symbolo daret hanc vel similem rationem: *quia quidam calvariam humanam depinxit, supra eandem librum,* cum Lem: *vetat mori.* Ex aliis quoq; locis: simili modo rationibus desumptis, illisq; per aliquam speciem Argumentationis dispositis (de quo L. 2.) adhibitaq; Elocutione consurgit Oratio.

Adverte 2dò, Omnis Propositio debet constare Subjecto, Prædicato & Copulâ. *Subjectum* dicitur terminus prior, de quo enuntiatur alter. *Prædicatum* dicitur, quod de subjecto enuntiatur. *Copula* est, quæ conjungit Prædicatum cub Subjecto, & exprimitur per verbum *est*, vel per aliud illa duo conjungens. v.g. istius Propositionis: *Lauretana Domus: est novus recreationis humanæ Orbis.* Subjectum est *Lauretana Domus*; Prædicatum verò *Novus Orbis*; Copula, *est.* Aliquando etiam Propositio non eminenter habet terminos. v. g. *Mars ferreus æruginem calamitatum invehit Regno.* hic Subjectum est, *Mars ferreus*: Prædicatum *Regno invehit æruginem calamitatum.* Rationes itaq; suæ Propositionis habere volens percur-

percurrat cum Subjecto propositionis omnes Locos, & annotet rationes; tandem cum Prædicato; postea utriusq; rationes debitè conjungat. Vel etiam cum utroq; simul, Subjecto sc. & Prædicato Locos percurrendum est, si ita res postulet, aut melius censeatur; nec verò anxiè hærendum est in singulis locis, sed si in uno non occurrat ratio, ad sequentem locum eundum est. Non enim facilè quilibet locus argumentum subministrat, vel si subministrat, non semper solidum & firmum.

CAPUT V.

De Acumine.

Quid est Acumen? Est conceptus mentis acutus, de aliquo institutus, cum fundamento tamen sermonis à vulgari sensu distinctus. v. g. si aliquis institueret rationem, *quare Poloni pro Stemmate suo Aquilam habent*, dicendo, quia adhuc initio Gentis istius, Aquila primò ubi nunc Gnesna exstat nidificavit, nullum est acumen; si autem diceretur ideo, *ut nosceret Orbis Polonos pro Patria, Genteq; sua non ire, sed volare paratos*, jam tunc appareret acumen. Juxta alios *acumen definitur:* Est concors discordia, seu concordia discors Prædicati cum Subjecto, sententiæ seu Prothasis cum Apodosi v.g. *Illustres Ceræ Majorum tuorum extinguunt hostium furorem non accendunt,*

hîc apparet, quòd ſit pugna inter Prædicatum & Subjectum; tunc verò fit inter Prædicatum & Subjectum pugna, cùm vel epithetum vel aliud Subſtantivum diſcordans apponitur ad Subjectum.

Conceptus eſt *2plex*: in rebus & in verbo. *Conceptus in rebus ſeu in ſenſu* eſt, quando aliqua ratio de rebus inſtituitur. v.g. *quare Univerſitas Cracovi: aurea Sceptra in Stemmate gerit. ut ſciat orbis, quòd viros Regum & Principum faſcibus nutriat pares.* vel etiam *quòd ſapientes aureis Sceptris pares cum Regibus ſunt. Conceptus in verbo eſt*, quando duntaxat non jam in ſenſu, ſed in ipſo verbo acuminoſus terminatur ſenſus. v. g. *Cæcus oculatiſſimus.* Acumen ſeu conceptus eſt adhuc *3plex*.

Contra naturam, Juxta naturam, & Præter naturam. *Contra naturam eſt*, quando Subjectum repugnat Prædicato, v. g. *hic fluvius Gentilitius cryſtallino undarum ſplendore non extingvit, ſed accendit Oratorum lumina:* eſt enim contra naturam, ut flumen lumen accendat.

Juxta naturam eſt, quando Prædicatum non repugnat Subjecto. v.g. *hic fluvius areſcentem Patriàm ſaluberrimis irrigat ſenſibus:* eſt enim de natura fluvii irrigare.

Præter naturam eſt, quando da re aliqua formatur ingenioſa ratio, quæ nec eſt contra naturam rei, nec juxta naturam. v. g. *hic Gentilitius Cygnus liliatis pennis hoſtem de Patria proſcribit.*

Adverte

Adverte acumen tunc bonum & verum esse, quando illud inventum & efformatum non est in ipsa rei veritate, possibile tamen est, v. g. dum dico: *quare Eloqentiæ Cultores Tullianis campis operam navent? R. ut gloriæ & honoris copiosam referant messem.* Optima verò illa acumina sunt, quæ sunt contra naturam, quia pariunt admirationem; admiratio verò fit, quando est duarum rerum quomodocunq; oppositarum concursus. Tunc autem fit contra naturam acumen, quando vel rei parvæ aliqua in dubio sensu cum aptitudine tamen attribuitur magnitudo, vel magnæ parvitas, vel vili pretium, vel pretiosæ vilitas &c. vel quando rei inanimatæ attribuitur, quod est proprium rei animatæ; vel etiam quando id non veris personis attribuitur, quod solummodò competit veris.

Unde sunt acumina petenda? Ex Locis tam intrinsecis, quàm extrinsecis atq; Figuris; præcipuè tamen Locus à causa Finali, ab Adjunctis, à Contrariis, à Repugnantibus commendatur; quia in illis facilè invenitur aliquid consentaneum vel dissentaneum subjecto. *Item* Fæcundus est pro acuminibus locus à Paradoxo & ab Ambiguo. *Tropi quoq;* ut Metaphora, Allegoria, Metonymia &c. Et Figuræ Rhetoricæ ut Paranomasia, Antithesis, Prosopopæia, Interrogatio &c. sunt fæcundissimi acuminum fontes.

CAPUT

CAPUT VI.

De Locis Argumentorum Delectantium.

Loci Argumentorum delectantium sunt illi, ex quibus sumuntur argumenta ad auditorum animos conciliandos. *Suntq; 2 plices* à Personis & à Rebus. *A Personis sunt tres*: à Persona Oratoris, à Persona Auditorum, & à Persona Adversariorum

A Persona Oratoris sumuntur argumenta delectantia, cùm Orator sui instituti causas & rationes exponit, ostendens se eas ad dicendum accepisse, vel admonitionis gratiâ, vel Patriæ amore, vel amicorum petitione, vel injuriarum justa ultione, vel officii ratione, vel deniq; publicæ utilitatis procuratione. Cic: in Verrem L. 1. Num: 5. *Adductus sum Judices, officiô, fide, misericordiâ, multorum bonorum exemplô, veteri consvetudine institutoquè Majorum, ut onus hoc laboris atq; officii, non ex meo, sed ex meorum necessariorum tempore, mihi suscipiendum putarem.*

A Persona Auditorum sumuntur argumenta delectantia, cùm instituitur laudatio virtutum: ut sapientiæ, diligentiæ, fortitudinis, clementiæ & aliarum multarum, quas vel omnes, vel præcipuas ostendimus inesse Auditoribus vel Judicibus. Cic: pro M. Marcel: Num: 9. *Itaq; C. Cæsar bellicæ tuæ laudes celebrantur, illæ quidem non solùm*

tum noſtris, ſed pænè omnium gentium literis atq; linguis, neq; ulla unquàm ætas de tuis laudibus conticeſcet.

Adverte. Quoties vult delectare Auditores Orator, toties debet Orationem ſuam accommodare ad mores & conditionem eorundem; quos diſtingvet ſecundum ætatem, ſexum vel fortunas. Aliter enim dicendum eſt apud juvenes, aliter apud ſenes, aliter apud triſtes, aliter apud hilares, aliter apud divites, apud paupeperes aliter. Ad quod maximè proderit Oratori noſſe diverſas Auditorum proprietates: quia his vel maxime delectantur Orationibus, illiſq; aſſentiuntur, quas ſuis ingeniis & moribus judicant convenire.

A Perſona Adverſariorum ſumunrur argumenta delectantia, cùm Orator in odium & contemptum adducit adverſarium; quod fit, ſi illius improbitatem, injuſtitiam, imprudentiam, audaciam, crudelitatem, avaritiam, & id genus alia vitia oſtendat. Cic: pro P. Sextio Num: 26. adducit Gabinium in odium, propter ſuperbiam ejus, inquiens: *qua tum ſuperbia cœnum illud ac labes amplisſimi ordinis preces, & clarisſimorum civium lachrymas repudiavit? me ipſum ut contempſit heluo Patriæ &c.*

A Rebus loci Argumentorum delectantium ſum tres: à materia grata, à materia odioſa, & à materia mixta.

A materia grata ſumuntur argumenta, cùm

rei

rei suæ gravitatem demonstrat Orator, eamq; laudando, causam adversariorum enervat. Cic: Actione 1. in Verrem Num: 2. *Huic ego causæ Jud: cum summa voluntate & expectatione populi Rom: Actor accessi, non ut augerem invidiam ordinis, sed ut infamiæ communi succurrerem &c.*

A Materia odiosa sumuntur argumenta, cùm rem ingratam, crudelem, indignam vel injustam ostendit esse Orator. Cic: pro Rege Dejotaro Num: 2. *Crudelis Castor, ne dicam sceleratum & impium, qui nepos avum in discrimen capitis adduxerit, adolescentiæq; suæ terrorem intulerit ei, cujus senectutem tueri, & tegere debebat;*

A Materia mixta sumuntur argumenta, cùm ostendimus rem crudelem esse, dignam tamen commiseratione; ingratam, sed necessariam. Crudelem quidem & turpem rem dicit Cic: Oratione pro Milone, quòd Clodius in monumentis Majorũ occisus sit, non tamen à justitia prorsus remotam, quia in ijsdẽ monumentis Clodius Marcum Papyrium ornatissimum equitem antea occiderat.

CAPUT VII.

De Locis Argumentorum Moventium.

Loci argumentorum moventium sunt illi, ex quibus sumuntur argumenta ad concitandum motum in animis Auditorum. *Quid*

Quid eſt motus ſeu affectus Oratorius? Eſt impetus quidam animi, ad appetendum vel averſandum aliquid ordinatus. *Suntq; 2plices.* Mitiores & Vehementiores. *Mitiores ſeu lenes ſunt,* qui leniter animos Auditorum afficiunt, movendo eos ad dolorem vel ad voluptatem, ad metum vel ad audaciam, ad miſericordiam vel ad crudelitatem, ad odium vel ad amorem, vel ad aliquod ſimile: habentq; tales motus locum in Exordiis & Comicorum ſcriptis. *Vehementiores ſunt,* qui animos Auditorum concitant vehementer, habentq; locum in Epilogis, & in ſcriptis Tragicorum.

Motus concitantur tribus potiſſimùm modis: 1mò à Perſona Oratoris, quando Orator eodem affectu ſeipſum oſtendit concitatum, quem in Auditore non audet excitare. Cic: pro Mil: Num: 79. *Non poteſt dici ſatis, ne cogitari quidem quantum in illo ſceleris, quantum exitii fuerit.*

2dò à Perſonis alienis, quando Orator aliquid deſcribit, ut idem facere doceat Auditores, eorũq; animos ad ſimilem præparet motũ; quod tum fiet vel maximè, ſi à diſſentaneis perſonis, vel etiam à rebus inanimatis moveatur affectus. Cic: pro Mil: Nũ: 70. *Vide quàm ſit varia vitæ commutabiliſq; ratio, quàm vaga volubiliſq; fortuna, quantæ infidelitates in amicis, quàm ad tempus aptæ ſimulationes, quantæ in periculis fugæ proximorum, quantæ timiditates, &c.*

3tiò à *Persona Auditorum* vel Judicum, quando Orator ostendit se totam spem atq; fiduciam in virtute & sapientia Auditorum vel Judicum collocare. Cic: proSyllaNum: 92. *Vestræ sunt partes Judices, in vestra mansvetudine atq; humanitate causam totam repono.*

Loci Argumentororum Moventium, tot possent esse, quot & probantium; frequentiores tamen numerantur. 7.

I. Locus à rationum & adjunctorum conglobatione. Cic: in Antonium Philip: 3. Num: 29. *Hanc ergo teterrimam belluam quis ferre posset, aut quomodo? quid est in Antonio, prater crudelitatem, petulantiam, audaciam? ex his tot conglutinatus est. Nihil apparet in eo ingenuum, nihil moderatum, nihil prudens, nihil pudicum.*

II. Motuum Locus est *à Consequentium frequentatione.* Cic: Catil: 4. Num: 11. *Hanc urbem videre mihi videor lucem Orbis terrarum, atq; arcem, omnium gentium, subito uno incendiô concidentem, cerno animo sepultam Patriam, miseros atq; insepultos acervos civium: versantur mihi ante oculos aspectus Cethegi & furor in vestra cade bacchantis.*

III. Motuum Locus *à Dissimilium conflictione*, quando res dissimiles, in unum coacervantur. Cic: Catil: 2. Num: 24. *Instruite nunc contra has tam præclaras Catilinæ copias vestra præsidia, vestros exercitus, & primum Gladiatori illi confecto & saucio, Consules Imperatoresq; vestros exponite: deinde contra illam naufragorum ejectam ac debilitatam manum, florem totius Italiæ ac robur educite &c.* IV.

IV. Motuum Locus est *à Contrariorum oppositione*, quando inter se contraria conferuntur. Cic: Tusc: Quæst: 5. *Quid? cùm fateamur satis magnam vim in vitiis, ad miseram vitam, nonne fatendum est, eandem esse vim virtuti ad beatam vitam*

V. *à Causarum vel effectuum conglobatione*, quando rei alicujus vel facti causæ adducuntur. Cic: Pompeium bello Mithrydatico præficiendum esse svadet: quia difficili Reip: tempore exercitum confecit, quia ei præfuit, quia rem optimè gessit, quia adhuc eques triumphavit.

VI. *à Similitudinum conglobatione*, quando rei alicujus similitudines, adducuntur. Cic: Philip: 2. Num: 115. Ut *quidam morbo aliquo, & sensûs stupore svavitatem cibi non sentiunt: sic avari, facinorosi veræ laudis gustum non habent.*

VII. Motuum Locus est *ab Exemplis*, quando plura exempla ad rem suam congerit Orator. Cic: Catil: 4. Num: 21. *Sit Scipio clarus ille, cujus consilio, atq; virtute Annibal in Africam redire atq; ex Italia decedere coactus est. Ornetur alter eximia laude Africanus, qui duas urbes huic Imperio infensissimas Carthaginem, Numantiamque delevit. Anteponatur omnibus Pompeius, cujus res gestæ, atquè virtutes, iisdem, quibus solis currus regionibus, ac terminis continentur, &c.*

CA-

CAPUT VIII.

De Inventione Propria ipſoq; Genere Demonſtrativo.

Quid eſt Inventio Propria, qua ex locis ſingulorum cauſarum Generum depromitur? Eſt quæ circa locos ſingulis tribus Cauſarum Generibus proprios verſatur.

Quot ſunt Genera Cauſarum? Sunt tria: Demonſtrativum, Deliberativum & Judiciale.

Quare tantùm tria Cauſarum Genera aſſignantur? R. Ob 4plicem Rationem.

1ma. Quia materia, circa quam Orator in particulari verſatur, *tantùm eſt 3plex. Laudandi vel vituperandi* v.g. virtutes & vitia & de hac Genus Demonſtrativum. *Svadendi vel diſſvadendi* v g. Pacem, Bellum &c. & de hac Genus Deliberativũ, & *Accuſandi vel defendendi* v. g. innocentem vel reum. & de hac Genus Judiciale.

2da Quia *Auditor Oratoris tantùm eſt 3plex: Vel* enim eſt, qui voluptatis ſolius gratiâ Oratori peroranti intereſt, & talis eſt in Genere Demonſtrativo, *vocaturq; Auſcultator. Vel* qui conſulendi gratiâ bono publico, actioni Oratoris attendit, & talis eſt in Genere Deliberativo, *vocaturq; Senator* vel *Princeps*, qui Oratoris ſenſum ſequitur, reijcit aut moderatur. *Vel* qui ex partium controverſiis aliquid decernit, ſuâ ſententiâ conde-

condemnando reum, absolvendo innocentem. & talis est in Genere Judiciali. *vocaturq; Judex.*

3tia Ratio est: Quia Oratoris Officium & Finis in specie, tantùm *est 3plex:* 1. Laudare honesta, vitupere turpia. & tale Officium est Generis Demonstrativi; cujus Finis est Honestas. 2. Svadere utilia, dissvadere inutilia. & tale Officium est Generis Deliberativi, cujus Finis est Utilitas. 3. Accusare reos, defendere insontes. & tale Officium est Generis Judicialis, cujus Finis est Justitia.

4ta Ratio est. Quia Tempus, materiam in particulari Oratori subministrans, tantùm est *3plex: Præsens*, quod Generi Demonstrativo. *Præteritum*, quod Generi Judiciali. *& Futurum*, quod Generi Deliberativo materiam præbet.

Quid est genus Demonstrativum? Est in quo laudamus vel vituperamus. laudamus virtutes, vituperamus vitia. Genus hoc *à Græcis* vocatur *Epidicticon* id est *Ostensivum*, quia eo, qualis quantaq; sit res, ostenditur, & quasi ob oculos ponitur. *2dò* vocatur *Encomiasticon* seu *Panegyricon* id est *Laudativum:* sermo enim laudativus vocatur Panegyricon.

Partes Generis Demonstrativi *sunt duæ:* Laus & Vituperium. *Laus* est, quâ Persona, factum vel res aliqua omni suspicione carens, sive illa sit vivens, sive non, ornatur.

Vituperium est, quo alicujus mala aut vitia exponuntur.

Officium

Officium Generis Demonſtrativi eſt, laudare honeſta, vituperare inhoneſta. *Finis* verò eſt *Honeſtas* tantùm, ad quam Orator laudando aliquod bonum, invitat; vituperando malum, impellit.

Materia ſeu Objectum Generis Demonſtrativi, 1. ſunt Perſonæ ut DEUS, Angeli, Homines. 2. Perſonarum facta, dicta & inſtituta. 3. Res omnes ſive animatæ, ut eqvus, leo &c. ſive inanimatæ ut virtutes, ſcientiæ, urbes, arbores, folia &c.

Quotuplices Loci Generis Demonſtrativi? R. Ob 3plicem Materiam ſunt 3plices: laudandarum Perſonarum, Laudandorum Factorum & Laudandarum Rerum.

CAPUT IX.

De Locis Laudandarum Perſonarum.

Quid eſt Perſona

PErſona à Boëtio libro de duabus naturis definitur: *Eſt Rationalis naturæ individua ſubſtantia.* Nomine hîc Perſonæ, DEUS, Angeli & homines intelliguntur.

DEUS, ſi Naturam & immenſitatem Jllius ſpectes, non poteſt laudari: quia omnem intellectum creatum excedit. Si ſpectes illa, quæ ſuper terram viſuntur; DEUS non ſolùm poteſt, ſed & debet omnino omnium Creaturarum lingvis & nutibûs celebrari, ex his præcipuè

locis:

locis: *1mò ab Adjunctis*. Si prædicetur Ejus in Eſſentia Majeſtas, in Majeſtate æternitas, in æternitate felicitas.

2dò Ab Effectis, Si v.g. laudetur DEI in creando ſapientia, in gubernando prudentia, in defendendis bonis probitas, in frangendis improbis fortitudo, in puniendo juſtitia, lenitas in indulgendo, in ſublevandis hominum miſeriis perpetua bonitas ac prudentia &c.

3tiò per Definitiones conglobatas *v.g.* DEUS eſt principium ſine principio, Lux incomprehenſibilis, luminum Pater, bonum immutabile, donorum abyſſus, mundi vita, &c. &c.

Angeli quoq; ex tribus Locis laudari poſſunt.

1mò A ſua Natura incorporea, & materiâ carente: quia ſunt ſpiritus puri.

2dò Ab adjunctis naturæ; nam ſive intellectum reſpicias, eſt in eis adumbrata quædam Divinæ Sapientiæ ſimilitudo, quâ verum à falſo, bonum à malo diſcernunt, ſive voluntatem & affectum ſpectes, ſemper bonum amplectuntur.

3tiò ab Officio, quod ipſis eſt 3plex: Erga DEUM celebrare Ejus infinitam Majeſtatem & mandata exequi. Erga pios, cuſtodire eos in vita, & poſt vitam in Cælum transferre. Erga malos, illos corrigere vel per inſpiramentum vel per conſilium.

Homo etiam univerſaliter laudatur ex Locis tribus.

1mò

1mò Ab anima immortali, cujus tres ſunt principales facultates: intellectus, voluntas & memoria.

2dò A Corporis elegantia & præſtantia. Ovid: Lib: 1. Methamorphoſeos:

Pronaq; cùm ſpectent animalia cætera terram.
Os homini ſublime dedit Cælumq; tueri
Juſſit & erectos ad ſydera tollere vultus.

3tiò Ab harmonia, qua ſubſtantiæ diſpares, ſpiritualis anima, & corpus in unam conſpirant formam ſeu ſpeciem.

Loci laudandarum Perſonarum. *Quotuplices ſunt?* R: ſunt triplices: Antecedentes perſonam, cum perſona Conjuncti & Perſonam Conſequentes.

Quot ſunt Loci Antecedentes Perſonam? Sex: Patria, Genus, Parentes, Auguria, Oracula & Miracula.

Per Patriam intelligitur natale ſolum, in quo aliquis natus eſt, ſive ſit pars mundi. v.g. Oriens, Occidens, Septemtrio vel Meridies; ſive Major pars terræ, v.g. Europa, Aſia, Africa, vel America; ſive Regio aut Provincia; ſive Civitas, ſive vicus. Ex hoc loco laudatur aliquis *imò*, ſi ſit Patria nobilis, quæ multas interq; maximas Civitates primum celebritatis locum habeat.

2dò Si Patria multos Viros illuſtres tulerit, nimirum Fundatores, Legislatores, Pios, Sapientes &c. Hinc Pacatus Hiſpaniam Theodoſii Pa-

lii Patriam extollit. *Hæc bellaces milites, hæc peritissimos Duces, hæc facundissimos Oratores, hæc clarissimos Vates protulit, hæc Judicum & Principum mater est, hæc Trajanum illum: hæc deinceps Adrianum misit, huic te debet Imperium &c.* Luc. de populis Septemtrionalibus.

Omnis in Arctois populus quicunq; pruinis
Nascitur, indomitus bellis & Martis amator,

3tiò. Si Patria fuerit Cæli clementiâ, fertilitate situq; nobilis, amænitateq; loci commendata. Si Templa, fora, leges, arma, mores, literas, nationumq; decora, habet. Totum hoc idem expressit Pacatus in Theodosii Panegyrico. *Tibi Mater Hispania est, terris omnibus terra felicior, cui excolendæ atq; adeò ditandæ impensius quàm cæteris Gentibus supremus ille terrarum Fabricator indulsit, quæ nec Austrinis obnoxia æstibus, nec Arctois subjecta frigoribus, media fovetur axis utriusq; temperie, quæ hinc Pyrrenæis montibus, illinc Oceani fluctibus, inde Tyrrheni maris littoribus coronata, naturæ solertis ingeniô, velut alter Orbis includitur.*

4tò. Si Patria fuerit ignobilis, dicet Orator ab aliquo Patriam non eum à Patria exornatum, asseretq; ubiq; locorum viros magnos posse nasci, & in exiguo tugurio ingentis animi virum existere. Ad quod Juvenalis Satyrâ 10. alludit:

\- - - - - - - *Cujus prudentia monstrat*
Summos posse viros & magna exempla daturos
Qualibet in Patria crassoq; sub aëre nasci.

Per oppositum hinc trahi potest vituperium, præsertim si quis splendore Patriæ insoleſcat, ipse vitâ moribusq; infamis. Unde quidam obijcienti sibi quod esset Scytha, respondit: *mihi probro est Patria: tu verò Patria.*

Per Genus intelligitur Familia seu Prosapia, ex qua aliquis suam ducit originem. Hinc aliquis laudatur. *1mò* ostendendo in eo nobilitatem, virtutum esse parentem, laudumq; originem. Claudianus.

Nobilitas cunctis exordia pandit
Laudibus, atq; omnes redeunt in semina causa.

2dò ob antiquitatem Familiæ, ob eximias virtutes honoreſq; à Majoribus gestos, quibus ille correspondeat. Virgilius:

Cui Genus à Proavis ingens, clarumq; Paterna
Nomen erat virtutis, & ipse acerrimus armis.

Servit antiquitati Familiæ illud Virgilii de apibus.

At Genus, immortale manet multosq; per annos
Stat fortuna domûs, & avi numerantur avorum.

3tiò. Si dicatur, quòd aliquis non solâ nobilitatis certet gloriâ; sed propriis magnisq; virtutibûs eminere contendat. Tale est illud Claudiani de Romanis Principibus.

Altera Romana longè Rectoribus aula
Conditio, virtute decet non sanguine niti.

4tò. Si Genus sit obscurum illius, qui laudatur, ostendet Orator eum, genus suum propriâ

pria virtute illustrâsse, ac ob id laude dignum declarabit. Juvenalis Satyrâ 12.

Stemmata quid faciunt? quid prodest Pontice longo
Sanguine censeri, pictosq. ostendere vultus
Majorum, & stantes in curribus Æmilianos?
Tota licèt veteres exornent undiq; cera
Atria, nobilitas sola est atq; unica virtus.

Per oppositum vituperatio hinc habetur, si ostendatur nobilitatem nullam illi deferre gloriam, qui eam propriis non illustrat virtutibûs, de quo eleganter Pòèta.

Nam quid imaginibûs, quid avitis fulta triumphis
Atria? quid pleni numeroso Consule fasti
Profuerint? si vita labat, perit omnis in illo
Laudis honos, cujus laus est in origine sola.

& Juvenalis Satyrâ 8.

- - Quis enim generosum dixerit hunc, qui
Indignus genere, & præclaro nomine tantùm
Insignis: miserum est aliorum incumbere famæ &c.

Per Parentes Pater & Mater intelligendi, à quibus unusquisq; trahit immediatè cum vita originem. Laudatur hinc aliquis si ostendatur Parentũ suorũ virtutes referre, mõstraturq; degenèr ab illis non potuisse nasci, juxta illud Horat:

Fortes creantur fortibus & bonis:
Est in juvencis, est in equis Patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Cic: Ver: 2dâ Num: 52. in similitudinem virtutum

tutum Patentis quendam excitat: *Circumſtant te ſummæ auctoritates, quæ te obliviſci laudis domeſticæ non ſinant, quæ te dies, nocteſq; commoneant, fortiſſimum tibi Patrem, ſapientiſſimum Avum, graviſſimum ſocerum fuiſſe.*

Per oppoſitum vituperatio habetur in degeneres, ſi plerumq; Heroum Filios noxas eſſe oſtendat Orator, & depravato ſæculo naſci plurimùm ex bonis peſſimos. Juxta oppoſitam ſuperiori effato ejuſdem Lyrici palinodiam.

Damnoſa quid non imminuit dies?
Ætas Parentum pejor avis tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitioſiorem.

Per Auguria, Intelliguntur denuntiationes Augurum, qui apud antiquos Deorum interpretes eſſe credebantur.

Per Oracula intelligitur vox Divini Numinis, Scripturæ Sacræ, Traditiones, Concilia, Romanorum Pontificum conſenſus, Sanctorum Patrum & Doctorum Eccleſiæ approbationes, ac Sanctorum Virorum ſenſus, & his ſimilia, quibus magna fides habenda, eaq; ut Divina oracula accipienda.

Laudatur aliquis ab Oraculis, ſi oſtendatur quæ ſunt de eo Divinitùs, ſive per Angelos, ſive per Prophetas, ſive per alios viros ſpiritu Divino afflatos pronunciata. Hinc laudatur Sanctus Joannes Baptiſta, quòd ejus innocentia

centia & Angelica puritas per Malachiam Prophetam prædicta fuerit illis orbis: *Ecce ego mitto Angelum meum, qui præparabit viam ante faciem meam.*

Per Miracula seu prodigia intelligendi sunt eventus, qui præter communem naturæ cursum fieri solent. Quale illud fuit quòd nascente Platone aurea pluvia decidisset.

Laudatur aliquis à Miraculis, si quæ natalem illius antecesserè diē: si dixerit Orator, nonnisi ad magna & præclara quæq; divinitùs fuisse ordinata. Ita miraculum ex somnio Matris Dominici quo somniavit se peperisse catulū accensam facem tenentem, præsagiit illū fore lumen mundi Ambrosii infantis os, examen apum consedisse dicitur, quod erat signum mellifluæ ejus eloquentiæ futuræ. Servii Tullii parvuli prodigiosa flamma comas lambere] & circum tempora pasci visa, Romanorum Regem prædixit.

Quot sunt Loci cum Persona Conjuncti? sunt tres: Bona animi, Bona Corporis & Bona Fortunæ

Bona animi sunt, quæ ipsum tantùm animum concernunt, quales sunt virtutes tàm Intellectuales, ut est scientia, ingenium, judicium, memoria: quàm Morales, ut est prudentia, verecundia, liberalitas, clementia, modestia.

A Virtutibus laudandi permulta fertilitas est, quia juxta Plautum *Omnia ei adsunt bona, quem penes est virtus.*

A Sapien-

A Sapientia (*quæ eſt rerum Divinarum humanarumq; ſcientia*) aliquis laudari poteſt.

1mò. Si dicatur eſſe Divinæ mentis particeps, in dictis factisq; eximius vir, cujus dicta tanquam oracula celebrentur, ita, ut ea ſequi cupiat ventura poſteritas.

2dò. Si dicatur multarum ſcientiarum cognitionem habere, ſoluſq; ex dogmatibus Authorum ea collecta tenere oſtendatur, quæ aliis per partes conceſſa ſunt. Claud: de Manlii & Theodoſii conſulatu eoſdem à ſapientia extollit.

Quidquid Socratico manavit ab ordine, quidquid
Docta Cleanthea ſonuerunt atria turba,
Inventum quodcunq; tuo Chryſippe receſſu,
Quidquid Democritus riſit, dixitq; tacendo
Pythagoras, uno ſe pectore cuncta vetuſtas
Condidit, & major collectis viribus exit.

Idem in alio loco.

\- - - - *Sparguntur in omnes,*
In te miſta fluunt, & quæ diviſa beatos
Efficiunt, collecta tenes.

Ab Ingenio laudatur aliquis, ſi ea animi vi polleat, quæ facilè extendatur ad cognitionem incognitorum & difficilium.

A Judicio, ſi ſalutaria capiat conſilia & ſubminiſtret.

A Memoria, ſi dicatur hoc naturæ bono ſupra fidem excellere, atq; infinitas rerum ſpecies breviſſimo tempore poſſe percipere. L. Annæus Se-

us Seneca Rhetor, ſalutantibus ſe extemporaneîs verſibûs, plùs quàm ducentis Diſcipulis, ſingulis ſtatim retrò verſo ordine redeunte ab ultimo uſq; ad primum reſpondit & gratias egit. Cyrus Rex Perſarum ſingulos ſui exercitus milites licetſi innumerabiles, propriis nominibus appellabat.

A Prudentia (*quæ eſt animi lucerna & recta rerum agendarum ratio*) laudatur aliquis *1mò.* ſi dicatur eſſe alta mente præditus, & quòd animus ejus ſit tanquàm aliquod oraculum. *2dò.* Si conſiliis aliorum acquieſcat. *3tiò.* ſi viros ſpectatæ virtutis & probatæ fidei audiat. *4tò.* ſi non temere arcana ſui pectoris aperiat & promulget. *5tò.* ſi honeſtè & celeriter agat quidquid lentè conſtituerit, ſiq; pro loco & tempore ſuam ſententiam immutet.

A Juſtitia (*quæ eſt virtus jus ſuum unicuiq; reddens*) laudatur aliquis, ſi dicatur, quòd unicuiq; quod ſuum eſt reddere ſtudeat, nihilq; audeat, quod jure non liceat. Hinc laudatur Trajanus Imperator, quòd quoties Præſidem alicujus Provinciæ aſſignabat, ſtrictum gladium illi in manus porrigebat dicens: *Accipe gladium quem pro me, ſi bene & cum ratione imperavero, diſtringes, ſin minùs, ad interitum meum utere.*

A Temperantia (*quæ eſt virtus medium rationis ponens in delectationibus*) aliquis laudа-

laudatur. *1mò.* Si in cultu corporis nihil attingat, quod luxum & oſtentationem inanem redoleat. *2dò.* Si liberaliter ſit frugalis. *3tiò.* Si in cibo & in potu ſingularem ſervet abſtinentiam. Trajanum Plinius eo temperantiæ profectum ait, *ut meritò ambigi poſſit, majorne fuerit in eo bellica fortitudo, & rerum geſtarum gloria? an victûs frugalitas.*

Invehit in oppoſitum huic virtuti luxûs vitium Lucanus *4tò.*

— — — — O prodiga rerum
Luxuries nunquam parvo contenta paratu,
Et quæſitorum terra, pelagoq́; ciborum
Ambitioſa fames? o lautæ gloria menſæ!
Diſcite quàm parvo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat.

A Fortitudine laudatur aliquis. *1mò.* Si prævalido virium pollens robore, omnia contemnat pericula eaq́; à ſe fortiter repellat, quod celebrat Claudianus in Stilicone.

— — — — Rupta ſi mole Typhæus
Vinclis proſiliat, Titius ſi membra reſolvat,
Si furor Enceladi projectâ mugiat æthnâ,
Oppoſito Stilicone cadet.

2dò. Si in eo Fortitudo ſit conſtans ad versùs omnes minas & terrores. Talem Catonis fortitudinem declarat Seneca: *Nemo mutatum Catonem, quoties mutatur Reſpublica vidit, eundem ſe in omni ſtatu præſtitit, &c.*

3tiò.

3tiò. Si demonſtretur in eo fortitudo voluntaria, quòd non aliqua neceſſitate ad id fuerit coactus, ſed ultrò quæq; adverſa ſubeat, fortiterq; pectore ac infracto animi robore ſuſtineat. Talis fuit Scævola, qui ſpectantibus hoſtibûs pro integritate Patriæ manum exuſſit.

A Pietate laudari poteſt aliquis. *1mò.* quòd Majeſtatem Divinam omnibûs colat modis, cultumq; ejus promoveat, Templa ædificet, ditet, eaq; cum precibus adeat ſupplex. *2dò.* quòd Religionem Orthodxam fortiter tueatur. *3tiò.* quòd ſit amans Patriæ, obſervans Parentum, Præceptorum atquè aliorum ſuperiorum. Hinc extollitur Æneæ pietas, Patrem è Trojano incendio propriîs humerîs efferentis;

Per medios hoſtes Patriæ, cùm ferret ab igne
Æneas humerîs dulce Parentis onus.
Parcite dicebat: vobis ſene adorea rapto
Nulla erit, erepto ſed Patre ſumma mihi.

A Liberalitate (*quæ eſt Princeps virtutum & Principum virtus bene diſponendi divitias in uſus bonos*) laudari poteſt aliquis. *1mò.* ab ipſo munere, quod alicui offertur. *2dò.* à perſonis, quibus datur munus. *3tiò.* á modo quô datur, ſi hilariter, jucundè, promptè & celeriter, liberè & ultro liberalis exiſtat. Elegantes hac in materia ſententias habet Seneca de beneficiis. *4tò.* à fine, quòd ſolo honeſtatis amore in conferendis beneficiis ſit liberalis, ſinè retributionis

& præmii

& præmii ſpe. A Liberalitate Claud: in Panegyr. de Probini & Olibrii conſultu Probinum extollit:

Hic non divitias nigrantibus abdidit antris,
Nec tenebris damnavit opes, ſed largior imbre
Sueverat innumeras hominum ditare catervas.
Quippe velut denſos currentia munera nimbos
Cernere ſemper erat, Populos undare Penates
Aſſiduos intrare inopes, remeare beatos:
Præceps illa manus fluvios ſuperabat Iberos,
Aurea dona vomens.

A Clementia (*quæ eſt lenitas ſuperioris adversùs inferiorem in conſtituendis pœnis*) Regibus præcipuè & Magiſtratibus convenienti virtute laudatur aliquis.

imò. declarando, quòd ſemper abhorreat à ſangvine perfundendo. Scipio dicere ſolitus erat: *malle ſe unum Civem ſervare, quàm mille hoſtes occidere.* Theodoſius Junior, quæſitus aliquando cur neminem inimicorum ſuorum capitis ſupplicio afficeret? R. utinam mihi liceat & mortuos ad vitam revocare.

2dò. Quòd ſumma cum animi felicitate pœnas removeat vinctis debitas. Clementiam in Honorio laudat Claudian: de 4to Conſulatu Honorii.

- - - - - - Non inſultare jacenti
Mallebat, mitis precibûs, pietatis abundans,
Pœna parcus erat, paci non intulit iram,
Poſt acies, odiis idem qui terminus armis

Profuit

Profuit, hoc vincente capi multosq; subactos
Aspera laturæ commendavêre carinæ.
Magnarum largitor opum, largitor honorum,
Primus & in melius gaudens convellere fata.

3tiò. Quòd victor licèt sit, victis tamen vitam, fortunam, libertatemq; restituat. Cic: Cæsaris clementiam pro M. Marcel: extollit Num: 8. *Animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam temperare, adversarium nobilitate, ingenio, virtute præstantem, non modo extollere jacentem, sed etiam amplificare ejus pristinam dignitatem, hæc qui faciat, non ego eum summis viris comparo, sed similimum Deo judico.*

4tò. Quòd offensus facilè leniatur, nec diu irascatur. Tales enim sunt viri excelsæ & generosæ mentis, ut testatur Ovidius.

Quò quisq; est major, magis est placabilis irâ
Et faciles motus, mens generosa capit.

A Severitate (quæ est virtus inflexibilis circa inflictionem pœnæ, dum id justa ratio expostulat,) laudatur aliquis. Si dicatur impios & nocentes justis pœnis afficere. Nam violenta mala, violenta! etiam quærunt remedia, attestante Ovidio:

- - - - Immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.

A Modestia (quæ est virtus decorem servans in omni vitæ actione, sinè qua in vitium abeunt aliæ virtutes) laudatur aliquis.

imò Si

1mò. Si ſe in omnibus actionibus modeſtè gerat. Plinius Trajanum laudat dicens: *Illum ego magis eminere, quò ſe unum è Civibus patet: nec minus hominem eſſe, quam cùm meminerit hominibus ſe præeſſe.*

2dò. Si omnes benevolentiæ ac voluntatis propenſæ ſignificationes humiliter ac humaniter complectatur, cunctisq; teſtetur; monente Seneca Libro de clementia: *Eſto ſermone affabilis, vultu amabilis, acceſſu facilis. &c.*

3tiò, Si honores, quos cuncti mortalium ambiunt, effugiat.

4tò. Si ſemper legibus ſe ſubijciat, quamvis propter dignitatis eminentiam, illis parere, tantopere teneri non videatur. Hinc Plinius Trajanum laudat, quòd etiam à ſuis ſubditis pateretur, ſe in jus vocari.

Quid ſunt Bona Corporis? Sunt, quæ concernunt & exornant corpus; qualia ſunt robur ſeu vires, corporis pulchritudo, exercitatio, agilitas, &c.

A Viribus ſeu robore aliquis laudari poteſt. *imò* ſi dicatur vires habere corporis pares quibuſvis laboribus oneribusq; ferendis. *2dò.* ſi dicatur, quòd virtus hæc homines imperiò dignos efficiat. Unde apud Medos nemo Imperator poterat eſſe, niſi qui viribûs corporis cæteros anteiret.

3tiò. Si dicatur hoc robore corporis ad defendendam Patriam uſum fuiſſe, dicaturq; fortes &

tes & robuſtos viros ſemper præmiis fuiſſe exornatos. Sic apud Romanos in vim præmii *Coronæ* diſtribuebantur & quidem *Caſtrenſes* illis, qui primi caſtra hoſtium pugnantes introiviſſent. *Murales*, qui primi hoſtium muros ſubijſſent, quæ alio nomine *Obſidionales* vocabantur. *Navales*, qui maritimo prælio primi in hoſtium navim inſiluiſſent, habebantq; pro inſigni tales roſtra navium.

4tò. Si oſtendatur aliquis robur corporis cum animi fortitudine conjunctum habere.

Ex eodem Loco vituperatio ſumitur, ſi oſtendatur, robur corporis ſegetem eſſe vitiorum, iræ, ſuperbiæ, ſæpeq; tyrannidis incitamentum, imò. adjumentum. Caligulam notiſſimum Tyrannum ac robuſtũ Tranquillus deſcribit. Vitellium enormi proceritate fuiſſe tradit Svetonius.

A Pulchritudine ſeu Forma, quam alii mutum Oratorem, alii literas commendaticias, quidam Regnum ſinè ſatellitio dixêre, laudatur aliquis. *imò.* Si dicatur excellenti quâdam formâ ac membrorum ſymmetriâ mirum in modum compoſitâ eſſe præditus.

2dò. Si in eo pulchritudo corporis dicatur eſſe pulchri animi indicium, argumentum Divinitatis & virtutis comes.

3tio. Si dicatur ipſa ſui venuſtate mereri Imperium. Quod Cl. ud: in Stilicone extollit

Jam tum conſpicuus, jam tum venerabilis ibas,
Spondebatq; Ducem celſi vigor igneus oris.

Id ipsum in Theodosio Pacatus celebrat. *Virtus tua meruit imperium, sed virtuti addidit forma suffragium, illa præstitit, ut oporteret te Principem fieri, hæc ut deceret.* Si verò deformis sit, qui laudatur, dotibûs animi deformitatem compensare ostendatur. Juxta illud Ovidii:

Si mihi difficilis formam natura negavit;
Ingeniô formæ damna rependo meæ,

Ex eodem Loco vituperatio quoq; alicujus habetur. *1mò* dicendo præstantiam formæ carere laude, si virtute careat, neq; esse commendabilem, si virtutem in pulchritudine, non pulchritudinem in virtute proponat.

2dò. multis vitiis esse obnoxiam. Unde Ovidius *1mò.* Fastorum:

Fastus inest pulchris, sequiturq; superbia formam

3tiò. dicendo illam esse fragilem. Ut Ovidius

Forma bonum fragile est, quantumq; accedit ad annos,
Fit minor & spatio carpitur ipsa suo.

Ab Exercitatione corporis laudatur aliquis, si dicatur de eo, quod equitando, venando, arcum tendendo, gladium vibrando, spicula jaciendo, aliosq; labores ad fortitudinem viam sternentes diligenter obeundo sese exercuit. Ut Claudianus Honorium de consulatu tertio laudat.

Ab Agilitate laudatur aliquis, si dicatur pedum velocitate & totius corporis motu multùm valere. Qualis dicitur Hercules fuisse, qui cervam æripedem assecutus est.

Quid

Quid sunt Bona Fortunæ? sunt quæ proveniunt à fortuna, qualia sunt: Nativitas, Nomen, Educatio, Studia, Felicitas, Honores, Gratia, Authoritas, Potentia, Amici, Opes &c.

A Nativitate potissimùm laudatur aliquis *imò.* à tempore, si natus sit die aliquo celebri & communi lætitiæ dicato. Quendam Philosophum laudat Plutarchus, quòd die Apollini sacro, quo ipse quoq; Plato, in lucem editus fuerit. Idem laudat Numam Pompilium; quòd illo die natus fuerit, quô Roma à Romulo condita est.

2dò. A modo nativitatis seu cursu, si felix & salutaris fuerit dies natalis ejus, qui laudatur. Plinius Trajanum extollit, quòd natali suo Consulatum inijsset. *Quàm pulchrum nobis! quibus edicto, quibus spectaculo celebrare continget diem illum triplici gaudio lætum, qui Principem abstulit pessimum Domitianum, dedit optimum Nervam: meliorem optimô genuit Trajanum.* *3tiò.* *Ab ordine* nativitatis, si prior aliis in lucem editus fuerit. Siquidem omnibus fermè gentibus in more positum est, ut filiorum primus ad Principatum promoveatur. Huc spectant Oracula, Miracula & Auguria, quæ sub tempus nativitatis siunt.

A Nomine laudatur aliquis. *imò.* si ostendatur nomen ei impositum esse ab aliquo illustri viro, idq; non casu aliquo, sed virtutis gratiâ.

2dò. Si vel sola significatione nominis ad præclara quæq; concitetur. Trajanum Plinius extollit.

tollit. *Nomen illud, quod alii primo statim Principatûs die, ut Imperatoris & Cæsaris receperunt. Tu eo distaluisti, donec tu quoq; beneficiorum tuorum parcissimus æstimator, jam te mereri fatereris. Itaq; soli omnium contigit tibi, ut Pater Patriæ esses, antequam fieres. Quod equidem nomen, quâ indulgentia, quâ benignitate exerces? Ut cum Civibus tuis, quasi cum liberis par eis vivis. Eundem nos, eundem te putas omnibus & ab hoc tantum cæteris major quò melior.*

Ex eodem loco vituperatio habetur, si aliquis nomini sit contrarius suo. Alexander magnus militi Alexandro nomine, sed re ignavo ac scelerato dixit: *Aut mores aut nomen muta*

Ab Educatione, quæ virtutum quoddam totiusq; ætatis seminarium est, laudatur aliquis. *imò.* Si ostendatur, quòd magna cum diligentia Parentum ac Patronorum semper inter bonos atq; à bonis fuerit educatus, tum quibûs & quàm claris Præceptoribûs usus fuerit, quibûsq; artibûs fuerit imbutus.

2dò. Si ostendatur hanc ætatem, quam alii turpi otio devovere solent, ab eo honestissimis exercitationibûs consumptam fuisse. Probini pueritiam ac indolem extollit Claudianus.

Capisti qua finis erat, primordia tanta,
Vix pauci meruêre senes, metasq; retractas
Ante genas dulces, quam flos juvenilis inumbret,
Oraq; ridenti lanugine vestiat ætas.

A Studiis Liberalium Artium laudatur aliquis *imò* à digni-

à dignitate Artium Liberalium, oſtendendo, quòd ſit verè nobilis ac liber qui diſciplinis excultus ſit, cùm illæ ſolæ ſint, quæ liberos ac verè nobiles facere ſolent.

2dò. Ab honeſtate, oſtendendo ipſam virtutem ac morum elegantiam tantò nobiliorem illuſtrioremq; putari, quantò literis fuerit conjunctior.

3tiò. Ab innocentia vitæ, oſtendendo diſciplinis excultos homines credi alienos eſſe à vitiis, & moribus optimis præditos eſſe juxta illud:

= = *Doctrina mores non ſinit eſſe feros.*

4tò. A neceſſario, affirmando per ſolas ſcientias homines magnos fieri, & ad præclara, quæq; eſſe idoneos. Hinc Conſtantinus dicere ſolitus erat. *Utinam ex eruditione magis commendarer, quàm ex Imperio.*

5tò. A propenſione, quanto affectu in literas & literatos feratur, quaſq; & quàm multas liberales calleat Artes.

A Felicitate (per quam fauſtus rerum ſucceſſus intelligitur, cunctaq; ad vota venientia) laudatur aliquis, *imò* oſtendendo, quòd cuncta ei ſive bello ſive pace feliciſſimè ſuccedant.

2dò. quòd tàm in privatis quàm in publicis rebus celeriter & facile omnia, quæcunq; voluerit, conſequatur. Felicitatem in armis Theodoſii Pacatus extollit. *Sermo iſte prolixior eſt, quàm illa res, fuerit. Vix fluvium invicta manus tranſierat,*

ſierat, jàm locum belli tenebat. Vix hoſtem invenerat, jam locum urgebat, vix pectora viderat, jam terga cadebat.

Ab Honoribus laudatur aliquis *imò.* Si dicatur, quòd ab eo provectus ſit ad honores, qui non niſi dignos promovere ſolet.

2dò. quòd non fortunæ inconſtantis favore, ſed per gradus virtutum meritorumq; ad faſtigium honoris pervenerit.

3tió. quòd nullo ductus fuiſſet ambitu ad honores, ſed illos vix coactus ſuſceperit.

4tò. quòd ad illos non ſit inſolentior, ſed omnia pro bono faciat communi. Plinius Trajanum laudat. *Manet Imperatori quæ prior humanitas ac pietas, incedebas pedibus, incedis. Lætabar labore, lætaris eodem. Nihil in te fortuna mutavit, liberum eſt ingredientem per publicum Principem ſubſiſtere, occurrere, comitari, præterire. Hæret lateri tuo quisquis acceſſerit fineinq; ſermoni ſuus cuiq; pudor, non tua ſuperbia facit.*

5tò. quòd lege quâdam ſucceſſionis eos honores obtinuerit, quos Majores illius longâ ſerie gerebant. Claud: de Probini & Olibrii Conſulatu.

Hic neq; per dubium pendet fortuna favorem,
Nec novit mutare vices, ſed fixus in omnes
Cognatos procedit honos, quemcunq; requires
Hac de ſtirpe virum, certum eſt de Conſule naſci:
Per faſces numerantur Avi, ſemperq; renata
Nobilita-

Nobilitate vigent, & prolem fata ſequuntur,
Continuum ſimili ſervantia lege tenorem.

A Gratiâ & Authoritate laudatur aliquis, *1mò.* Si multis iisq; bonis placere oſtendatur. *2dò.* Si in magnò valore apud omnes, vel ſaltim apud eos, qui meliorem nominis & virtutis notam habent, exiſtat.

A Potentiâ laudatur aliquis, ſi oſtendatur in ſumma poteſtate eſſe, lenitatem tamen & clementiam in omnes ſervare. Qualis fuit Pompeius, qui Tygranem Armeniæ Regem à ſe victum diademmate donavit, certis tantùm conditionibus ei imperatis.

Ab Amicis, qui dimidium animæ dicuntur, laudatur aliquis *1mò.* Si habeat bonos illoſq; multos, qui illum ipſum non ejus bona ament, quoſq; virtus & integritas commendat. *2dò.* Si fuerit cautus in eligendis amicis, Cicerone docente *multos modios ſalis edendos eſſe, ut amicitiæ munus expleatur.*

A Facultatibus ſeu opibus laudatur aliquis *1mò.* Si oſtendatur licito & honeſtò modo illas acquiſiviſſe, quodq; multas habeat. Ut apud Romanos Marcus Craſſus, qui ære proprio decem millia exercitûs aluit.

2dò. Si acquiſitis rectè fuerit uſus, & nunquàm ab illis virtutem ſejunxerit, neq; illis colligendis nimiùm fuerit intentus. Hinc Plinius ſuum commendat Trajanum, quòd omnes

ſuas opes in liberalitatem & munificentiam contulerit, nihilq; magis ſuum crediderit quàm quod inter amicos haberet.

Quot ſunt Loci Perſonam Conſequentes? Communiter memorantur *duo*: Mors, & ea quæ poſtmortem eveniunt.

In Morte conſideranda ſunt hæc tria. Genus, Cauſa & Tempus Mortis. *Genus Mortis* eſt, in quo ſpectanda eſt mortis ratio, num naturali morte, num violentâ, num repentinâ, num prævisâ obierit aliquis.

Cauſa Mortis eſt, in qua occaſio illius eſt conſideranda, propter quam mortem aliquis obiit an propter Patriam; ut apud Romanos Curtius, qui pro ſalute Patriæ occubuit ſponte.

Tempus Mortis eſt, in quo conſideratur ætatis gradus, quo tempore obierit, num eo, quò maximè Reip: Eccleſiæ, aut Civibus prodeſſe poſſet.

A Morte laudatur aliquis *imò*. Si dicatur, quòd fortiter pro Patria pugnando, aut aliqua publica munia exequendo, aut propter fidem amoremq; Dei, vel pro libertate, pro veritate, aut pro alia honeſta cauſa occubuerit. *2dò*. quòd conſtanti animo mortis impetum ſuſtinuerit, quòdq; cum optima diſpoſitione deceſſerit.

Poſt Mortem conſideranda ſunt quinq; imò. Pompa Funebralis, à qua laudatur aliquis, ſi dicatur adeò ſumptuoſum & ſplendidum fuiſſe appara-

apparatum funeris, ut omnes in admirationem raperet.

2dò. honores mortuo exhibiti, ut sunt *v. g* Statuæ, Imagines, Epitaphia, orationes &c.

3tiò. Luctus & desiderium. Sic legitur de Tito Bruto, qui Tarquinios ex Urbe ejecit, quòd ejus mortem Romani toto anno luxerunt. Hoc & in Polonia factum, cùm Poloni Boleslaum Chrobri Regem fortunatissimum sublatum è vivis toto anno deplorârunt, nemoq; nuptias celebravit, omnes incedebant squallore induti.

4tò. jactura Reip: Unde laudatur aliquis, si enumeratis ejus meritis & beneficiis erga Rempublicam, illis jam in posterùm destitui eandem Rempublicam mortuo tam eximio Viro, ostendatur.

5tò. Consideranda est mortui fama, literarum atq; Historiarum monumenta; à quibus laudatur aliquis, si ostendatur, quòd multorum Oratorum atq; Pòëtarum calamis lingvisq; nomen illius ad immortalitatem transcribatur.

CAPUT X.

De Locis Laudandorum Factorum.

Loci laudandorum Factorùm sunt ii, ex quibus sumuntur argumenta in laudem cujusplam facti. Suntq; *zplices:* Probationis & Amplificationis.

Probatio-

Probationis sunt 4. Honestum, Utile, Necessarium & Difficile.

Factum ab Honesto laudatur, si ostendatur, quòd sit conjunctum cum aliqua virtute. *v. g.* Religione, fide, pietate, justitiâ, clementiâ &c. Hinc laudari posset factum Attilii Reguli qui patriam servare volens, ad castra hostium redire maluit, gravi supplicio afficiendus, quàm fidem datam hosti violare.

Factum ab Utili laudatur, si ostendatur, quantum afferat commodi, aut dispellat incommodi. *Seu*, si dicatur, quòd non propter se, sed propter commodum publicum expetatur. Tale factum fuit Curtii Equitis Romani, qui in hiatum terræ prosiluit, ut salutem Civibus afferret.

Factum à Necessario laudatur, si dicatur, quòd ita sit necessarium, ut nisi fiat, grande aliquod detrimentum sit subitura Respublica. Tale factum fuit Camilli, qui obsessam urbem Romanam à Gallis, imò iam multa ex parte captam, periculo sui capitis liberavit.

Factum à Difficili laudatur, si dicatur, quòd cum magno labore, cura, solicitudine, sumptu, imò cum vitæ periculo nonnisi fieri potuerit. Hinc laudatur factum Horatii Coclitis, qui universum Hetruscorum exercitum in ponte Sublicio sustinuit.

Loci Amplificationis in hoc genere numerantur 7. Perso-

7. Persona, Res, Locus, Auxilia, Causa, Modus & Tempus.

A Persona amplificatur Factum 4pliciter. 1mò. si dicatur, quòd ab uno & solo factum aliquid gloriosè, & cum omnium admiratione sit peractum.

2dò. quòd à primò omnium id factum sit ostensum.

3tiò. quod pauci admodum illius facti fuerint adjutores & socii.

4tò. quòd ab eo id factum, qui inter multos ejusdem gloriæ socios, primò locò numeratur; quodq; sæpiùs quidpiam præclari gesserit.

A Re amplificatur factum, si ostendatur diligenter ipsa facti natura, v. g. quàm sit magnum, quàm illustre, quàm proficuum & utile.

A Loco. si diligenter loci opportunitas, exprimatur, fueritne locus ille sacer, an profanus? privatus, an publicus? celebris, an solitarius? &c.

Ab auxilio, si exprimatur id omne, quò aliquis usus est in negotio quopiam peragendo. ut sunt, socii, arma, instrumenta, præcipuè verò animus fortis & promptus.

A Causa, si exponatur quem sibi finem aliquis in peragendo facto proposuit, quid inde speraverit, amorene, an odio? clementiâ, an vindictâ, vel cupiditate quidpiam sit aggressus?

A Modo, si exponatur rei gestæ series palam, spontè aut coactè, fortiter aut prudenter deliberatè aut casu sit gestum. *A Tempo-*

A Tempore si exponatur temporis opportunitas, diene an noctè, manè an vespere? æstate an hyeme res gesta sit?

CAPUT XI.

De Locis Laudandarum Rerum.

Loci laudandarum rerum sunt illi: ex quibus argumenta sumuntur, ad rei alicujus laudem vel vituperium.

Nomine Rerum intelliguntur hîc *1mo.* Omnes habitus animi, ut sunt Virtutes & Scientiæ. *2do* omnia bona corporis & fortunæ, ut sunt forma, vires, voletudo, opes, nobilitas, honores &c. *3tio.* intelliguntur substantiæ & accidentia; idq; substantiæ animatæ vel inanimatæ. Animatæ sunt, quæ ad instar personarum tractari possunt. Inanimatæ sunt vel Cæleſtes, quales sunt Sol, Luna, Stellæ &c. vel Elementa, ut ignis, aër, aqua, terra, vel Elementata, quæ rursus vel sunt opera naturæ, ut v.g. nubes, fluvii, aurum, &c. vel artis, ut navis, domus, annulus, urbes, horti, putei &c.

Per accidentia verò intelligitur omne id, quod adhæret substantiæ, ut est omnis color. *4tò.* Tempora, ut hyems, ver, æstas, autumnus, annus, mensis &c. de quibus hic saltim nonnullis agendum venit.

Virtutes & scientiæ, quæ fermè eundem inter se valo-

ſe valorem habent, laudari poſſunt. *1mò.* ab honeſto, origine, antiquitate, Inventoribus, Cultoribus, dignitate ac præſtantia ſua. *2dò.* ab Utili. *3tiò.* à Jucundo. *4tò.* à Neceſſario. *5tò.* à Teſtimoniis, adferendo magnorum virorum judicia & teſtimonia. ut, v. g. apud Claudianum juſtitiæ encomium, de Manlii & Theodoſii Conſulatu habetur tale:

Eſſe ſed injuſtum fateor quodcunq; negatur
Juſtitiæ, tu prima hominem ſylveſtribus antris
Elicis, & fædo detergis ſæcula victu &c.

Bruta animalia laudantur *1mò* à Natura ſua exponendo proprietates illorum. *2dò.* à loco in quo naſcuntur. *3tiò.* ab utilitate, quam afferunt. *4tô.* à laboribus, quos ſuſtinent. *5tò.* à comparatione cum aliis animalibus, v. g. Bos laudari poteſt, quòd non ſit callidus & verſutus, ſed ſimplex animal, quòd ſit laborioſus in agris excolendis. ut expreſſit Ovid:

Quid meruêre boves, animal ſine fraude doloq;
Innocuum, ſimplex, natum tolerare labores.

Exempla laudandorum brutorum apud varios authores inveniuntur, ut apud Lucianum muſcæ & luti; apud Quintilianum apis, apud Virgilium culicis. &c.

Regiones laudantur præcipuè ab antiquitate, à primis Incolis, à Principibus, à cultu Regionis, à fama Reip:, à ſtudiis liberalium artium, ab amænitate, ab àëris clementia, ſalubritate, à

varieta-

varietate & copia rerum pretiosarum, quæ illinc exportantur, à fluminibus, lacubus, Urbium frequentia & celebritate, à sylvis & montibus, ab agrorum fertilitate, à fructibus, ab animalibus, à tuto itinere, ab Incolarum humanitate, morum elegantia, à legibus, exercitationibus bellicis, à viris illustribus & aliis. Cic: pro lege Manilia Num: 14. *Asia verò tam optima est & fertilis, ut ubertate agrorum & varietate fructuum & magnitudine pastionis & multitudine earum rerum, quæ exportantur, facilè omnibus terris antecellat.*

Flumina laudantur præcipuè ab ortu, à scaturigine, à velocitate, à placido fluxu, à fluendi longitudine & piscium copiâ, à varietate, à locis quos alluunt, à navium frequentia, ab aliis fluviis in quos influunt, aut quos in se recipiunt, ab importatione variarum mercium, à rerum ad vivendum necessariarum advectione. A placido fluxu laudat Claudianus Nilum, Danubium & Gangem de Manlii & Theodosii consulatu.

Lene fluit Nilus, sed cunctis amnibus extat
Utilior: nullas confessus murmure voces
Acrior & rapidus tacitè præterneat ingens
Danubius ripas: eadem clementia sani
Gurgitis immensum deducit in ostia Gangem &c.

Montes commendantur præcipuè à magnitudine miraculis, prodigiis, nemoribus, fontibus,

qui

qui ex iis erumpunt, à fructuum ubertate, qui reperiuntur in illis. Item à situ & ab aliis, quæ producunt, sive metalla sint, quæ ibi effodiuntur, sive plantæ, quæ ibi nascuntur, sive feræ, quæ ibi degunt. Ab arcibus, quæ in illis constructæ sunt; &c. Lucanus lib: 6to describit ac laudat Montem Parnassum.

Hesperio tantùm, quantùm semotus Eoo
Cardine Parnassus gemino petit æthera colle:
Mons Phœbo, Bromioq; sacer &c.

Sylvæ encomium habere possunt; à latitudine, amænitate, arborum copia, & varietate, à proceritate, à pulchritudine, à fluminibus, fontibus, copia & diversitate ferarum, &c.

Fontes laudantur à puritate, salubritate & frigiditate, à dulcedine, ab occulta virtute, quam habent ad sanandos morbos, ab egregia sive naturæ, sive artis inventione, &c Ovid: 3tio Metamorpho:

Fons erat illimis nitidis argenteus undis:
Quem neq; Pastores, nec pastæ in monte capellæ
Contigerant, aliudve pecus: quem nulla volucris,
Nec fera turbârat, nec fractus ab arbore ramus.
Gramen erat circa, quod protinus humor alebat
Sylvaq; sole locum passura tepescere nullo.

Urbes præcipuè laudantur; ab antiquitate, origine, Conditoribus, situ, munitionibus, cæli temperie, ab amænitate, ab aquis præterfluentibus, à portubus, à commerciis, ab elegantia ædificiorum & frequentia habitantium, à latitudine

tudine & munditie, ab Incolarum celebritate, à Principibus & Ducibus, à legibus, à religione, Sanctorum Corporibus & Reliquiis ibi quiescentibus, à Viris doctis & prudentibus &c. Urbis Romanæ encomium habetur apud Claud. 3tio de laudibus Stiliconis.

Proxime Diis Consul, tantæ qui prospicis Urbi,
Quâ nihil in terris complectitur altius æther,
Cujus nec spatium visus, nec corda decorem,
Nec laudem vox ulla capit, quæ luce metalli
Æmula vicinis fastigia conferit astris,
Armorum legumq; parens; &c.

Domus laudantur à materia, præstantia, amplitudine, structura, mansione, situ, prospectu, à portis, fontibus, picturis, à penetralibus, cubiculis, à locorum commoditate, &c. Laus Solis Regiæ 2do Metamorph: à materia & figura apud Ovidium.

Regia Solis erat, sublimibûs alta columnîs &c.

Horti laudantur: ab arborum plantarumq; varietate ac frequentia, ab herbarum copia, florum diversitate, ubertate fructuum, ab aquis interfluëtibus, ab artificiosis dispositionibus &c.

Tempora laudantur præcipuè: ab æris salubritate, à frugum & rerum ad victum necessariarum copia, à pace & tranquillitate, ab amænitate & comparatione temporis cum tempore. Quælibet autem anni pars habet suam commendationem, à rebus feliciter gestis, humano gene-

no generi proficuis *v.g. Ver* quòd agricolis laborandi tempus aperiat, & omnia amænitate ſua exhilaret. *Æſtas*, quòd humanos oculos frugum copiâ delectet, atq; abundanti meſſe cumulet. *Autumnus*, quòd fructuum dulcedine reficiat &c. *Hyems*, quòd efficiat commodum tempus, ad utendum his, quæ totô annô congregata ſunt. *Menſes*, ſimiliter laudari poſſunt, ab inſtitutis aliquibus antiquorum, v.g. *Julius* & *Auguſtus*, quòd ad Imperatoribus Romanis nomina impoſita habent. *Dies* quoq; laudari poſſunt ab adjunctis ſuis *v.g.* (*dies Dominicus*) quòd illo reſurrexit à mortuis CHRISTUS Dominus; Spiritum Sanctum miſerit. &c.

CAPUT XII.

De Speciebus Orationum Generis Demonſtrativi.

Species Orationum Generis hujus, quarum uſus frequentior eſt, *numerantur* 12. Genethliaca, Epithalamica, Muneratoria, Collaudatoria, Gratulatoria, Inauguratoria, Panegyrica, Gratiarumactoria, Poſtulatoria, Valedictoria, Salutatoria & Funebris.

Quid eſt Oratio Genethliaca ſeu Natalitia? Eſt quæ die natali alicujus Infantis haberi ſolet. Dicitur Genethliaca (*à genio*) qui naſcentibus hominibus ſuus cuiq; datur.

Exordi-

Exordium in hac Oratione duci ſolet, vel ab antiquorum conſvetudine, vel à noſtris amicorum votis, vel ab acclamatione, futurorumq; bonorum omine, vel ab aliqua circumſtantia loci, temporis, aut Perſonarum vel à Fabula.

Confirmatio poteſt habere duas partes, in quarum *1ma.* Majores Infantis à rebus geſtis, virtutum magnitudine, famæq; celebritate commendantur, qui quantò fuerint illuſtriores, tantò & infans illuſtrior cenſebitur fore. In *2da.* Nativitas, ejuſq; circumſtantiæ, locus, tempus, antecedentia, dicta, oracula, ſomnia Parentum, concurſus variarum rerum ſub id tempus evenientium; conſequentia, præſertim ſi quæ Infans futuræ virtutis, in ipſo vitæ ingreſſu dederit argumenta, explicabuntur. Poterit hîc quoq; locus tractari communis de rerum generatione, quæ dicitur quædam immortalitas.

Epilogus gratulationem Parentibus totiq; Familiæ, tum quoq; vota & fauſtas apprecationes continebit.

Quid eſt Oratio Epithalamica ſeu Nuptialis? Eſt qua Neoſponſis novam vitæ conjunctionem non ſinè felicis rerum omnium ſucceſsûs apprecatione gratulamur. In Oratione iſta conſiderari debent 4. Commendatio Matrimonii. Laus ſponſorum, Pompæ Nuptialis deſcriptio, & Gratulationes officioſæ.

Commendatio Matrimonii inſtituenda ab Honeſto, Utili, Neceſſario & Jucundo. *Laus*

Laus Sponsorum commendatur ex locis Generis Demonstrativi; in laude tamen Sponsi potissimum spectari debent illæ virtutes, quæ Juvenilem condecorant ætatem. In commendatione Sponsæ spectabitur verecundia, pietas, solertia ingenii, diligens educatio, formæ venustas &c. Nam.

Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.

Utriusq; Personæ laudes tractari poterunt per comparationem & similitudinem quandam, commemorando Familiam Generisq; splendorem.

Pompæ Nuptialis descriptio petenda est à circumstantiis loci, temporis, & reliquo tam hospitum quàm domesticorum apparatu.

Gratulationes officiosæ variè institui possunt: poterit enim affingi gratulatio vel Reipublicæ vel Familiis, Parentibus & amicis, vel ipsis Sponsis.

Exordium in hac Oratione tractari potest, vel commemorando aliquid de Jove & Junone, tanquam apud antiquos primis conjugii authoribus. Christiano verò more de primis humani generis Parentibus, aut etiam de communi inter omnia tam ætherea quàm terrestria societate. Vel adducendo aliquam consvetudinem veterum, historias aut etiam fabulas de aliquo magni nominis conjugio. &c.

Confirmatio perpetuis constabit laudibus & virtutum rerumq; gestarum narratione; quæ sumetur

metur ex antecedentibus meritis Majorum, Parentum, Consangvineorum, ubi stemmata præcipuum habebunt locum. Item sumenda erunt argumenta à matrimonii commendatione, à sponsorum laude, à nuptialis pompæ descriptione.

Conclusio vota fausta & apprecationes continebit.

Quid est Oratio Muneratoria? Est, quâ utitur Orator in reddendis, sive suo, sive aliorum nomine (quod usitatius est) muneribus.

Exordium hîc præcipuè tractatur ab explicatione affectûs illius, à quo munus offertur, erga illum cui offertur; diceturq; hanc antiquitùs fuisse consvetudinem, ut internam animi propensionem, externis signis sibi adinvicem amici testarentur.

Confirmatio commendabit munus, quod offertur, à materia, à forma, à virtute, à pretio, antiquitate, fine &c. v. g. annulus commendaretur à forma rotunda, quâ æternitas designatur, ab auro, quo probatæ amicitiæ symbolum exprimitur. &c. Argentum commendaretur à puritate; gemmæ, lapides pretiosi commendarentur ab effectis, à virtutibus & proprietatibus occultis, quæ commendatio per comparationem in laudem ejus, cui munus offertur v. g. sponsæ, vel maximè fieri debet.

Conclusio petitionem continebit, ut munus candoris & amoris tessera gratô animô susci-

piatur,

tur, illudq; non ex pretio, sed ex dantis affectu æstimetur.

Quid est Oratio Collaudatoria? Est qua Persona aliqua post strenuam alicujus facti functionem laudatur, ut vel ad majora contendat, vel si facinus summè glorioſum est, ut in posterum talis exiſtat.

Exordium hujus Orationis conficitur, vel per comparationem, si Orator conferat præsens factum quod laudat, sive cum aliorum, sive cum ejus ipsius qui laudatur, aliis factis; vel sinè comparatione, si factum sive author facti commendetur.

Propoſitio aptiſſimè inſtituitur per aliquam gratulationis aut laudationis formam, v. g. si dicat Orator, se nullo modo silentio præterire posse factum hoc, quod per per se est glorioſum & ad posteritatem commendabile.

Confirmatio tribus potest expediri capitibus. *1mò.* extollet Orator ipsum factum Oratione florida & copioſa, describens illud ex omnibus circumſtantiis, quomodo fuerit productum. *2dò.* commemorabit facti neceſſitatem, utilitatem, tam publicam quàm privatam, jucunditatemq; recordationis ipsius facti. *3tiò.* inſtituet adhortationem ad eum, cujus factum celebrat, ut ad majora contendat, vel si factum summè glorioſum sit, sui similis in tantis facinoribus exiſtat.

Confutatio, tunc temporis hîc adhiberi ſolet,

quando ſe aliqua offerunt, quæ debeant refelli.

Concluſio duo habebit. *1mò.* excitabit Orator in animis auditorum delectationem, ex tam memorabili facto. *2dò.* ad ſimilia auditorem animabit, vel eum ipſum, quem collaudat.

Quid eſt Oratio Gratulatoria? Eſt qua lætitiam teſtamur alicui ob acceſſionem cujuſquam boni, aut devitationem alicujus mali, cum voto, ut illa felicitate quàm diutiſſimè perfruatur.

Exordium hîc ſumi ſolet, vel à lætitia communi, vel à laude ejus, cui honorem, aut quid ſimile gratulamur, vel ab enumeratione cauſarum, quibus impellimur ad gratulandum.

Narratio hîc tum temporis habet locum, quando aliqua inter ipſum factum vel collationem honoris notanda & commemoranda ſunt.

Propoſitio brevibus expedienda, in qua dicet Orator ſe officiô compulſum, velle potiùs Reipublicæ gratulari, de dignitate tanto viro collata, quàm illi ipſi, cui oblata eſt.

Confirmatio tractari ſolet. *1mò.* à laudatione ipſius perſonæ ex locis Generis Demonſtrativi. *2dò.* à rei ipuſius magnitudine, ubi ejus utilitas, honeſtas, neceſſitas & jucunditas deducenda. *3tiò.* à circumſtantiis, examinando quomodo, quo loco, quo fine &c. talis honor ſit alicui oblatus?

Confutatio habebit retorſionem illorum omnium, quæcunq; à malevolis obiici poſſent, præſer-

præsertim rumor aliquis personæ dignitatem convellens.

Conclusio expedietur adhortando illum, cui gratulamur, ad justam lætitiam, ob tantum honorem sibi delatum, dein honoris diuturnitatem apprecando, eidem majora optabimus.

Quid est Oratio Inauguratoria? Est sermo, qui haberi solet, dum aliquis in Magistratum, vel in quodvis honoris altum evehitur.

Exordium in hac Oratione sumitur vel à loco, ubi inauguratio fit, vel à ceremoniis & acclamationibus publicis, vel à Principis aut urbis benevolentia, quæ illum cui applaudimus, quasi manuducit ad honorum gradus.

Propositio fieri potest per extenuationem, quòd alii theatra curabunt, alii Regias vestes & fulgentem purpuram dabunt &c. ego Principis virtutes proponam.

Confirmatio perpetuas habebit laudes Personæ, ex locis Generis Demonstrativi & Communibus. v.g. ab adjunctis illius honoris, quem capessit, tam merita Personæ, resq; heroicè gestas, quàm insignia honoris; ut Regium sceptrum, pomum &c. Doctoralem librum, annulum, pileolum &c. non invenustè describendo.

Conclusio vota & faustas apprecationes continebit.

Quid est Oratio Panegyrica? Est sermo qui coram aliquo nobili conventu (qualis est v.g.

ſenatus) in Principis aut alicujus illuſtris viri laudem habetur, ſive id fiat, ut ei agantur gratiæ, ſive ut publico nomine aliquid poſtuletur, ſive alia de cauſa.

Adverte ab Oratione Collaudatoria non differre Panegyricam, proinde ſimiliter tractari poteſt.

Quid eſt Oratio Gratiarum actoria ſeu Euchariſtica? Eſt beneficii ab aliquo accepti honorifica apud eundem deprædicatio, cum gratæ mentis teſtificatione.

Exordium hîc ſumitur vel ab aliquo celebri dicto, vel ab aliqua conſvetudine & exemplo memorabili, vel à beneficii collati magnitudine, vel à perſona largientis.

Propoſitio conſtituitur per gratæ mentis conteſtationem.

Confirmatio efformatur per exagerationem beneficii accepti; ubi ejus amplitudo dilatari poterit, percurrendo omnes circumſtantias: quis dederit, cui, quo tempore, quo loco, quo conſilio, fine & animo dederit?

Concluſio Apprecationes atq; ipſam grati animi conteſtationem continebit, utq; cuncta fauſta & proſpera Benefactori eveniant, optabimus.

Quid eſt Oratio Poſtulatoria? Eſt qua aliquid ab aliquo petimus ſive ad noſtrum, ſive ad alicujus pertinens commodum.

In

In hac Oratione 4. consideranda sunt *1mò.* ut possit præstari, quod petitur. *2dò.* ut sit res justa, quæ petitur. *3tiò.* ut habeat modum petitio. *4tò.* ut subsequatur remuneratio.

Hæc Oratio Postulatoria est 2plex: *Recta*, quâ apertè aliquid petitur. & *Obliqua* quæ per insinuationem quandam instituitur, idq; ad conciliandam benevolentiam.

Exordium sumitur hîc à laude illius, à quo beneficium expectatur, cujus liberalitas deprædicari debet, vel à Persona petentis, si dicat se non posse non suffundi pudore, petendo ab eo, de quo minimè meritus est.

Confirmatio instituetur per expositionem petitionis, at diligenter videre debebit Orator, cujus laudis & gloriæ ille cupidus est, à quo præsens benficium petit, recurretq; ad Locos Generis Deliberativi, ostendens à *Possibili* illud beneficium absq; ullo dantis dispendio posse conferri. Ab *Utili* probans fore & danti & accipienti fructuosum. *Ab Honesto* demonstrans quantam gloriam ex dato beneficio sit consecuturus.

Conclusio instituetur per grati animi pollicitationem.

Quid est Oratio Valedictoria? Est qua peregrè proficiscentes Parentibus, Amicis, Professoribus, vel Patronis valedicimus.

Exordium desiderium indicabit quàm diutissimè

mè vivendi cum illo, cui valedicimus. Conqueretur Orator de neceſſitate illius negotii. quod eſt cauſa diſceſſûs & avulſionis ab amico.

Confirmatio cauſam & occaſionem exponet: deindè quandoquidem Superis ita viſum eſt, ut ſe ab amico divellat, dicet ſe gratias habere pro beneficiis acceptis & benevolentia ſæpius declarata. Sub finem verò Confirmationis veniam erratorum, ſi quæ per humanam fragilitatem evenerunt, petet.

Concluſio. optabit, ut aliquando in vivis mutuò ſe conſpiciat. Vel orabit ut iter ſuum, DEO & Cælitibus commendetur. Vel deniq; memoriam ejus perpetuam ubicunq; fuerit, pollicebitur, & ſe animo præſentem fore promittet, cùm anima ibi magis eſſe credatur, ubi amat, quàm ubi animat.

Reſpondens. Valedicenti *1mò.* dolorem ex diſceſſu tam cari amici teſtabitur, ejus adferendo cauſas. quæ petuntur ex adjunctis diſcedentis. *2dò.* beneficia à valedicente laudata extenuabit. *3tiò.* errata relevabit vel etiam mutuam veniam petet. *4tò.* poſtulatis valedicentis annuet mutuumq; pollicebitur amorem.

Quid eſt Oratio Salutatoria? Eſt qua lætitiam noſtram advenienti ad nos alicui conteſtamur.

Exordium non invenuſtè hîc ducitur vel ab aliqvo exemplo aut ſententia celebri. vel ab Apophthegmate, vel à Symbolo, vel à ſimili-

tudine

tudine, vel ab aliquo alio, dummodò lætitiæ ſigna explicentur.

Confirmatio continebit *imò.* cauſas lætitiæ; quæ ſumendæ erunt ab adjunctis Perſonæ advenientis. *2dò.* laudes advenientis, cujus virtutes & rectefacta erunt deſcribenda: tum quoq; beneficia aliqua ab eo nobis præſtita commemorabuntur, quæ efficiunt, ut nobis gratiſſimus ſit ejus adventus.

Concluſio vota habebit pro incolumitate fauſtisq; ſucceſſibus ejus, quem ſalutamus.

Quid eſt Oratio Funebris? Eſt quæ inſtitui ſolet in publicis alicujus defuncti exequiis. Genus talis Orationis eſt duplex.

Eccleſiaſticum, quô utitur ſacer Orator, cùm in exequiis alicujus defuncti verba facit.

Et Profanum, quo ſive Latino ſive Patrio idiomate, aut laudatur defunctus, aut gratiæ aguntur hoſpitibus pro humanitate & ſupremo officio.

Exordium, ſumi hìc poteſt vel à conteſtatione luctûs & mæroris, quo perculſi ſunt omnes ex obitu tanti viri, vel ab adjunctis demortui, quantus & qualis fuerit. Vel ab aliqua ſententia, dicto & Apophthegmate. quale eſt illud Franciſci Patricii: *Luctu carere debet interitus eorum, quorum vita clariſſima fuit & mors ſplendida.* Vel ab aliquo veterum ritu, qualis ille erat Thracum, *qui naſcente infante plorabant, moriente*

verò latabantur. Vel à lugubri pompæ funebralis apparatu vel ab invectione in mortem, vel à deploratione indignationi mixta, conditionis humanæ, quæ homines ex ipsis triumphis ad miseriam deijcit.

Confirmatio ad tria potest revocari capita. *1mò.* efferendæ sunt laudes totius vitæ demortui, quæ vel tractentur methodo *naturali*, si per continuam annorum seriem procedat Orator; vel *artificiali* si facta & virtutes demortui in certa Capita pro arbitrio distribuantur, & ad totam vitam revocentur. Proderit quoq; hîc inspicere stemmata demortui, ex quorum occasione varia desumi potest eruditio. *2dò.* Solabitur Orator amicos & consangvineos defuncti, quod faciet vel à fide & spe Christiana, meliorem vitam nos obtenturos adhortante Seneca. *Dies iste, quem tanquam extremum formidas, æterni natalis est, gemis & ploras, hoc ipsum nascentis est.* Vel à DEI voluntate, vel à naturæ cursu & inevitabili necessitate, omnes æqua lege ad tumulum cogente juxta Lyricum Pòetam,

Æquale letum vivimus impares,
Pares abimus nunc alios supra,
Altæ curules, nunc triumphi
Extuleruut, cinis æquat omnes.

Vel ab utili, quòd mortuus, luctûs & miseriarum, per mortem, invenerit requiem. *3tiò*, *Capite Confirmationis*, instituet Orator gratiarum

rum actionem hoſpitibus, quòd eum, quo in vivum ferebantur, amorem, etiam mortuo ſunt teſtati. Poteſt hîc per Proſopopœiam ipſe mortuus induci, loquens ad amicos & valedicens.

Concluſio vel hortabitur Auditores ad mortis memoriam, vel vota inſtituet ad mortuum, quibus illi felicitatem precabitur æternam, vel incitabit ſuperſtites ad defuncti imitationem virtutum.

Adverte. Iſtæ ſpecies Orationum, in omni cauſarum Genere, pro arbitrio Oratoris ad rei exigentiam, poſſunt habere plures, vel pauciores Partes; imò, ſi quaſi extemporaneæ fiant, per quamcunq; argumentationis formam; aut etiam per Prothaſim, & Apodoſim abſolvi poſſunt. In quo clariùs ſcholaſticæ quemlibet erudiunt Praxes.

CAPUT XIII.

De Natura Generis Deliberativi Locisq; illius.

GEnus *Deliberativum*, quod ab aliis *Svaſorium*, ab aliis *Conſultorium* dicitur, eſt, in quo ſvademus vel diſſvademus.

Materia Generis hujus, ſunt res omnes contingentes, quæcunq; dependent à libero noſtro arbitrio & voluntate. Suntq; publicæ vel pri-

vatæ *Publicæ* v. g. sunt vectigalia, bellum, pax, custodia Regionum, leges, atq; illa, quæ importantur vel exportantur.

Privatæ sunt tot, quot negotia, in vita & in re familiari occurrunt.

Quæ removentur à Deliberatione? Ista 4. *imò.* Omnes res futuræ, quæ licèt sint contingentes, quia tamen non dependent à nostra voluntate, sed à fortuna, ideo non possunt cadere in deliberationem. v. g. nemo deliberat ex schola eundo, an inveniet 10. aureos. *2dò.* res naturales, quæ juxta ordinarium naturæ cursum, fieri solent v. g. nemo deliberat, an sol sit oriturus. *3tiò.* res necessariæ, quæ aliter se habere non possunt. v. g. nemo deliberat an sit aliquis moriturus. *4tò.* res impossibiles, quæ fieri non possunt v. g. nemo deliberat, quomodo volare possit.

Officium Generis Deliberativi Generale est, svadere honesta & utilia; dissvadere inhonesta & inutilia. *Speciale* est, in animis Auditorum, spem vel metum excitare, permovere utilitate aut detrimento rei.

Partes Generis Deliberativi sunt duæ. Svasio & Dissvasio: *Svasio* est, in qua svademus alicui, rem aliquam suscipiendam, vel susceptam perficiendam, propter honestum, vel utile, jucundum vel necessarium. *Dissvasio* est, qua alicui rem aliquam dissvademus propter turpitudinem

nem, vel moleſtiam, damnum vel impoſſibilitatem.

Finis Generis Deliberativi eſt Utilitas honeſtati conjuncta, quam Orator ſvadendo bona & utilia, promovet & ampliat; diſſvadendo mala & inutilia, conſervat ac defendit.

Quotuplices ſunt Loci Generis Deliberativi? 2plices: Svaſionis, & Diſſvaſionis. *Loci Svaſionis ſunt illi*, ex quibus argumenta petuntur, ad aliquam rem ſuſcipiendam, vel ſuſceptam perficiendam. *Suntq;* 6. Honeſtium, Utile, Neceſſarium, Jucundum, Facile, & Poſſibile.

Honeſtum eſt, quod ſua vi laudabile eſt & propter ſe expetendum, quod præcipuè ex natura & legibus, tum quoq; ex virtutum deſcriptionibus, quæ petendæ ſunt ex locis communibus, de quibus ſupra, conſurgit. *Ad honeſtum* quoq; dignitas, gloria, fama, ſpes bonorum expectatio, æmulatio inimicorum, miſeratio, & alia his ſimilia, quæ plurimum in deliberando valent, referuntur.

Utile eſt, quod tàm ratione ſui, quàm ratione commodi, quod ſperatur, ex illo expetitur v.g. *Utile eſt Reipublicæ multam habere pecuniam, à qua & pacis ornamenta, & belli ſubſidia petuntur.* Cicero ſvadens *bellum Mitridaticum*, dicit *fore utile, utpotè per quod & vectigalia retinebuntur, & Civium bona rapinis vindicabuntur.*

Neceſſarium eſt id, ſinè quo res aliqua acquiri vel

ri vel conſervari nequit. v. g. *Tyroni Rhetoricæs, exercitatio quotidiana Præceptorum Rhetoricæ & Styli neceſſaria eſt, quia ſine his Rhetor nullo modo poteſt eſſe.* Eſtq; neceſſarium 2plex: Simplex & Conjunctum, ſeu ſecundùm quid. *Neceſſarium Simplex* eſt, cùm aliquid abſolutè fieri neceſſe eſt v. g. *Hominem mori.* Et tale non cadit in deliberationem. *Neceſſarium Conjunctum ſeu cum adjunctione ſive conditione* eſt, quando neceſſe eſt, aliquid fieri alicujus causâ v. g. *Neceſſarius eſt equus ad conficiendum iter ratione commoditatis.*

Jucundum eſt, quod ſvavem animo, & corpori adfert voluptatem. v.g. jucundum eſt tempore debito, & eo convenienti uti reſpirio, à laboribus. *Ab hoc.* ſvadebit Orator, ſi probet illam rem, quam ſvadet magnam delectationem, auditori allaturam v. g. Svaſurus Orator pacem, diceret: *nihil eſſe jucundiùs, quàm ab armis diſceſſiſſe, quàm cædi & ſangvini civium peperciſſe, quam ampliſſimas civitates, florentiſſima Imperia, potentiſſimas Provincias, à vaſtitate & incendiis eripuiſſe.*

Facile eſt id, quod vel nullo vel parvo labore conficitur. v. g. *facile eſt inermem, qui ſe non defendit, vincere.* Cicero ſvadet bellum adversùs Antonium Philippica 3tia à Num: 25. ad 34. *Dii immortales nobis hæc præſidia dederunt, Urbi Cæſarem, Brutum Galliæ. Hanc igitur occaſionem oblatam tenete, per Deos immortales & ampliſ-*

ſimi

simi Orbis terræ Principes consilii, vos esse aliquando recordamini &c.

Possibile est, quod ex natura sua & fieri & esse potest. v. g. *Possibile est aliquem conquirere sapientiam, si laborem & diligentiam adhibeat.* Cicero. pro Sextio Num: 102. *Est labor non nego, pericula magna fateor, multæ insidiæ sunt bonis, verissimè dictum est, sed te id, quod multi invideant, multiq; expetant, inscitia sit, inquit, postulare, si tu laborem summa cum curâ offeras nullum.*

Præter hos locos enumeratos, ad hoc Genus referuntur Loci assumpti & Insiti. Nam ad svadendum, vel dissvadendum non parum juvant leges, præjudicia, jusjuranda, pacta, aliaq; ejusmodi, quibus ad rem suscipiendam, vel non suscipiendam videntur obligari Auditores.

Quid sunt Loci Dissvasionis? Sunt illi, ex quibus argumenta petuntur ad deterrendum animum auditoris ab aliqua re suscipienda, vel suscepta perficienda. *Suntq; Loci Dissvasionis 6. prioribus oppositi:* Turpe Pernicioſum. Nonnecessarium, Injucundum, Difficile & Impossibile.

Turpe est, quod ex natura sua detestabile & per se fugiendum est. v. g. *Turpe est militem ex aciè Martis fugere.*

Pernicioſum seu Inutile est, quod propter aliquod damnum vel incommodum vitari debet. v. g. *Pernicioſum est cum hoste intra limites proprios præliare.*

Non

Non neceſſarium eſt id, ſinè quo commodè res haberi poteſt: v. g. *ſinè immenſa exercituum collectione civitas rebellis, ad priſtinum obſequium reduci poteſt.*

Injucundum ſeu Moleſtum eſt, quod aliquam cauſare ſolet acerbitatem & faſtidium. v. g. *moleſtum eſt bellum, quia minimè bellum.*

Difficile eſt, quod magno labore, ſumptu, moleſtiâ & tempore longo vix peragibile cenſetur. v. g. *Difficile eſt hyberno tempore contra hoſtem inſtruere acies.*

Impoſſibile eſt, quod naturâ ſuâ fieri non poteſt. v. g. *Impoſſibile eſt unum adverſus infinitam hoſtium multitudinem, pugnare & victoriâ potiri.*

Ab his locis diſſvadebit Orator, ſi rem aliquam oſtendat eſſe deteſtabilem, & cum aliquo dedecore conjunctam, eſſe pernicioſam & multa incommoda adferentem, eſſe non neceſſariam, injucundam, difficilem, & impoſſibilem. A Turpi Pernicioſo & impoſſibili diſſvadet Cicero pacem cum M. Antonio Philippicâ 7mâ numero 8. *Ego ille dicam ſæpius, pacis ſemper laudator, ſemper auctor, pacem cum M. Antonio eſſe nolo. Cur igitur pacem nolo, quia turpis eſt, quia periculoſa, quia eſſe non poteſt. Quæ tria dum explico, peto à vobis P. C. ut eadem benignitate, qua ſoletis, verba mea audiatis.* A non neceſſario verò idem Cicero contra Catilinam probat non eſſe conquirenda præſidia. Catilinariâ

riâ 4tâ num. 14. *Omnia jam proviſa, parata & conſtituta ſunt P. C. cum mea ſumma cura atq; diligentia, tum multò etiam majore populi* R. *ad ſummum Imperium retinendum, & ad communes fortunas conſervandas, voluntate: omnes adſunt omnium ordinum homines omnium deniq; ætatum: plenum eſt forum, pleni omnes aditus hujus loci, ac templi.*

CAPUT XIV.

De Speciebus Orationum Generis Deliberativi.

Species Orationum Generis Deliberativi uſitatiores numerantur 5. Svaſoria, Diſſvaſoria, Commendatoria, Conſolatoria, & Mohitoria

Quid eſt Oratio Svaſoria? Eſt qua aliquid ſvademus alicui, ſive illud bonum commune, ſive privatum concernat.

Exordium in hac Oratione duci ſolet *vel* ab adjunctis rei, quæ ſvadetur, *vel* ab Adjunctis Perſonarum, quæ conſultationi præſunt, aut ſententiam noſtræ contrariam dicunt. *Vel deniq;* ab aliqua graviori ſententia, dummodo rei propoſitæ accommodetur.

Propoſitio brevitèr & clarè ſententiam, quæ ſvadetur, declarare debet.

Confirmatio argumentis & rationibus conſtabit, quæ peti duciq; debent ex locis Generis

tis Deliberativi, nempe ab Honesto, Utili, Necessario, Jucundo, Facili, Possibili, Justo, & legitimo, item ex aliis locis communibus, ut à Causis, Effectis, Antecedntibus, Consequentibus, Comparatis, Exemplis & aliis.

Confutatio rationes illas habebit, quibus Orator refellet ea, quæ sibi videt adversari.

Conclusio brevem superiorum recapitulationem & acrem ad auditores adhortationem, ut suo parere velint consilio, habebit, quod tantò facilius fiet, si in animis auditorum spes & fiducia excitetur. Svasorias Orationes habet Cicero pro lege Manilia, Philippicâ 8. & 9. Ubi svadet statuam Sulpicio ponendam esse, qui in legatione ad Antonium obierat.

Quid est Oratio Dissvasoria? Est qua dissvademus quidpiam alicui, tanquam turpe, inutile, & pernicioſum.

Exordium sumi solet in hac Oratione *vel* ab ipsa re, ostendendo non esse talem, qualis ab adversario, demonstrata est. *Vel* à persona svadentis, aut eorum, qui audiunt, & penes quos est totius rei judicium. *Vel* à persona adversarii, qui laudari potest à facundia, aut à multo rerum usu, quo imbutus prudenter de ea re disseruit, quæ in controversia est, nihilominus cùm oppositum magis probetur, contra eum audaciùs dicet amore veritatis & publici boni.

Propositio continere debet expositionem priori sententiæ contrariam, quam Orator multò meliorem ostendere se promittet.

Confirmatio argumenta habebit, quæ petentur ex locis Dissvasionis, à Turpi, Inutili, Nonnecessario, Molesto, Difficili, Impossibili & cæteris locis communibus.

Confutatio refutabit argumenta à Svasore allata, per aliquem locum Confutationi proprium.

Conclusio excitabit metum futuri mali in animis Auditorum, quod certò imminere affirmabit, nisi abjectò adversarii consiliò, suæ sententiæ parere velint.

Adverte Orationem Exhortatoriam & Dehortatoriam, juxta præcepta Svasionis, & Dissvasionis confici posse. Nam sicut exhortatio idem est cum svasione, ita dehortatio cum dissvasione; in eo nihilominus differunt, quòd illa debeat metum ingerere Auditori futurorum malorum, hæc verò fidem.

Dissvasorias Orationes habet Cicero pro lege Agraria & Philippicâ 6tâ.

Exhortatorias Philippicâ 14. num: 11. & Philippica 3. num: 15.

Dehortatorias Philippica 4. num: 3. Philippica 7. num: 13.

Quid est Oratio Commendatoria? Est illius, qui alicui commendatur cum laude vel vituperio descriptio.

Exordium hic ſumi poteſt *vel* ab excuſatione, ne importunus beneficiorum exactor, dicatur. *Vel* ab enumeratione Cauſarum, quibus impulſus ad commendationem eſt. *Vel* à Perſona commendantis aut commendandi.

Propoſitio breviter ab Oratore inſtituetur de iis, de quibus in confirmatione dicturus eſt.

Confirmatio petenda eſt ab adjunctis Perſonarum, rei *vel* temporis, ab adjunctis Perſonæ ejus, qui commendatur, laudando eum *vel generatim* à bonis animi, corporis, & fortunæ, *vel ſpeciatim* à virtutibus illis, quæ ejus conditionem & ætatem concernunt.

Confutatio ſi forte aliqua ſint, quæ commendationem in ſuſpicionem vocare poſſint, refutare debet.

Concluſio duo continere poteſt. *imò.* in illa ſpem Orator excitabit de eo, cui commendat, quod ſuæ commendationi locum conceſſurus ſit. *Deindè* ſignificationem, ſuæ voluntatis ad omnem occaſionem verbis teſtabitur. Commendationis exemplum habet Cicero lib: 6. Famil: Epiſt: 9. &c.

Quid eſt Oratio Conſolatoria? Eſt qua dolorem animi alicujus ex quocunq; malo ſuſceptum lenire ſtudemus.

Exordium hîc ſumi poteſt ab enumeratione cauſarum, quibus impulſi ad ſolandum aliquem acceſſimus, v.g. affinitate, familiaritate

tate, miſericordia, dolore, ſenſu, amicorum adhortatione.

Propoſitio commodè formatur per interroga. tionem. v.g. quid eſt, quod tantopere te commoveat tuus inteſtinus dolor?

Confirmatio ſua argumenta habet *1mò.* à Divina Providentia & voluntate, cui reluctari nefas eſt. *Quidquid enim agimus mortale genus, quidquid patimur, venit ab alto.* *2dò.* ab honeſto, quòd nimirum virtus hoc exigat, ut in adverſis triumphet, calamitatibus vexata. *3tiò.* à communi hominum conditione, qui ea lege nati ſunt, ut omnibus ſævientis fortunæ telis ſint expoſiti. *Nondum enim ſe noſſe capit, qui nondum capit eſſe miſer.* *4tò.* à laude & gloria quòd in adverſis maximè ſplendeſcat virtus & in admirationem hominum animos rapiat, DEUM ipſum doloris teſtem ac laudatorem habeat. *5tò.* ab utili, quòd ſc: rebus adverſis informetur homo, non modò ad modeſtiam depreſſa temeritate & ſuperbia, ſed etiam ad prudentiam & fortitudinem. *6tò* à comparatione, oſtendendo plures eſſe, qui eadem mala aut certè graviora patiuntur. *7mò.* ab Exemplis, adducendo quòd multi cum adverſa fortuna generosè pugnârunt.

Confutatio diluere omnia illa debet, quæ conſolationi obſtare videntur.

Concluſio in qua vel monebit Orator mærentem, ut animum ab omnibus mæroribus obductum ad ea convertat, quibus & res adverſæ levantur & proſperæ ornantur. *vel* excitabit brevi venturæ lætitiæ, dicendo cum Ænea apud Virgilium:

O paſſi graviora, dabit Deus his quoq; finem,
--- revocate animos mæſtumq; timorem
Mittite, forſan & hæc meminiſſe juvabit.

Vel deniq; pollicebitur fidem, benevolentiam mærenti, operamq; juvandi, aut ſi juvare non poterit, preces ſaltim ſuas apud DEUM ſe interpoſiturum dicet.

Quid eſt Oratio Monitoria? Eſt qua vitium quod caſtigari volumus, indicatur ac ſeriò inhibetur.

Exordium hîc ſumi poteſt à laude illius, qui monetur, adducendo præclaras animi dotes, propter quas vel ipſos hoſtes in ſui amorem trahat. Ubi dicet Orator, quòd tam præclaras virtutes probro alicujus vitii obſcurari non debet pati, quod tamen vitium referet vel in ætatem, vel in hominum convictum. Unde dicet facilè corrigi poſſe.

Confirmatio argumenta habebit, ab honeſto, utili, & glorioſo, quibus vitii odium, & virtutis amor excitari debet. Poterit quoq; dicere Orator multos viros, ſimili laborâſſe vitiô, quod tamen facilè correctum eſt.

Deindè

Deindè exponet à turpi, quàm ſit inconveniens, quàm inhoneſtum vitiis non virtutibus militare.

Concluſio debet continere ſeriam admonitionem & explicationem gaudii, quod tum habituri ſint Parentes, conſagvinei, amici, quando ille qui monetur deſeret, vitium & ſequetur virtutem.

CAPUT XV.

De Natura Generis Judicialis, Statibusq; illius.

Genus Judiciale eſt id, in quo accuſamus vel defendimus. *ſeu* eſt id, quod in controverſia poſitum, accuſationem & defenſionem complectitur. Undè ab aliis vocatur *Forenſe*, ab aliis *cauſarum contentio* ſeu controverſia.

Materia Generis hujus ſunt omnia facta præterita, quæcunq; in quæſtionem ſeu controverſiam Judicialem cadere poſſunt.

Officium Generis Judicialis Generale eſt accuſare vel defendere. *Speciale* eſt excitare Judicem ad clementiam vel ſeveritatem pro rei exigentia & æquitate.

Partes Generis Judicialis ſunt duæ: Accuſatio & Defenſio. *Accuſatio* eſt rei apud Judicem oppugnatio, vel gravis & honeſta ad Judicem delatio; quæ non odio, ſed ſolo juſtitiæ

amore ſuſcipi debet. *Defenſio.* eſt innocentiæ rei apud Judicem propugnatio.

Finis Generis hujus *eſt Juſtitia*, quam Orator ſeu Actor accuſando reum, & defenſor ſeu Patronus, defendendo innocentem, à Judice expoſcit.

Quid eſt Status apud Rhetores? Eſt id, de quo controverſia iuſtituitur, *ſeu* eſt principalis Quæſtio ex cauſarum conflictione proveniens: ad quam veluti ad ſcopum, omnia argumenta diriguntur. Ab aliis *Status* vocatur *Cauſæ conſtitutio*, *Cardo rei*, *generalis Propoſitio*. A Jureconſultis dicitur *Litis conteſtatio*, ſeu *conſenſus partium in litem.* Ex vi nominis deducitur, *à ſiſtendo* ſeu à *ſtando*, quia in illo tàm Accuſator, quàm Defenſor quodammodo conſiſtunt, tanquam milites in acie ad reſiſtendum.

Unde naſcitur Status? Ex intentione Accuſatoris & depulſione Defenſoris. *Intentio* eſt objectio facti ejus, quod venit in Judicium, pertinetq; ad eum qui accuſat v. g. *commiſit ſacrilegium. Depulſio* eſt retorſio objectioinis dictæ ab accuſatore, pertinetq; ad eum qui defendit. v. g. *non commiſit ſacrilegium, ſed ſimplex furtum.* Ex hac Intentione & Depulſione naſcitur Status *ſeu* Quæſtio. *An Sacrilegium? an ſimplex commiſerit furtum?*

Invento Statu quæri debent duo 1. *Ratio* quæ eſt id, quod criminis removendi causâ Defenſor

ſor adfert. v.g. *Non ſacrilegium ſed ſimplex furtum commiſit, quia rem profanam ſuſtulit.* 2. *Firmamentum* eſt id, quod ad infirmandam Defenſoris rationem ab accuſatore affertur. v. g. *rem profanam ex locis ſacris auferre ſacrilegum eſt, Ergo commiſit ſacrilegium.*

Ex ratione & firmamento naſcitur *Judicatio* quæ Græcè *crinomenon* vocatur; eſtq; examinatio illius Quæſtionis, quæ eſt *Judicio* propria. v. g. *Sacrilegiumne commiſerit an ſimplex furtum? qui rem profanam ex loco ſacro ſuſtulit.*

Status juxta triplicem Quæſtionem anſit, quidſit & quale ſit factum *tres numerantur.* Conjecturalis, Definitivus & Qualitatis

Status CONJECTURALIS eſt, qui ſolis tantùm ad probandum factum conjecturis conſtat, *ſeu* in quo quæritur an aliquid ſit factum ſeu faciendum vel non? v.g. *An Milo occiderit Clodium. Status hic dicitur Conjecturalis à* verbo *conijcio* idq; ratione *Accuſatoris:* ratione verò *Defenſoris:* dicitur *Inficialis;* quia hîc reus ſola inficiatione ſe defendit. vg. Accuſator dicit: occidit, Milo Clodium, Defenſor verò dicit, jure occidit.

Status Conjecturalis eſt, *2plex:* Simplex & Comparatus. *Simplex* eſt, in quo ſimpliciter & abſolutè Quæſtio inſtituitur. v. g. *an Ulyſſes occiderit Ajacem? Comparatus ſeu compoſitus* eſt, in quo per comparationem Quæſtio inſtituitur. v. g. *an*

Ulysses occiderit Ajacem, an verò sibi violentas injecerit manus.

Loci Status Conjecturalis sunt 6. Probabile, Collatio, Signum, Argumentum, Consecutio & Approbatio. *Probabile* est, quô ostenditur utile fuisse facinus commissum reo, illud, cujus arguitur. Cic: à spe utilitatis Clodium Miloni struxisse insidias, probat pro Mil. Num: 32. *Quonam igitur pacto probari potest insidias Miloni fecisse Clodium &c.*

Collatio seu Comparatio est, cùm ostenditur nulli alteri ex patrato facinore majus emolumentum accidisse, quàm ipsi reo.

Signum, est indicium aliquod, quô ostenditur idonea fuisse alicujus sceleris patrandi facultas. *Signi partes sunt*: locus, tempus, spatium, occasio, spes perficiendi, spes celandi, circumstantiæ tam personæ quàm rei, quæ illo continentur versiculo.

Quis, Quid, Ubi, Quibus auxiliis, Cur, Quomodò, Quando.

Præterea *Signum* assignatur *triplex*: antecedens, concomitans & consequens.

Antecedens est, quod rem antecedit, ut minæ, jurgia, odium & alia ejusdem generis. Cic: pro Mil: Clodii apparatum describit Num: 26. *Servos agrestes & barbaros: quibus sylvas publicas depopulatus erat: Hetruriam vexârat, ex Apennino deduxerat, quos videbatis, res erat minimè obscura &c.*

Conco-

Concomitans Signum est, quod rei adjungitur, ut clamor auditus, telum deprehensum, & tota rei gestæ ratio. Cic: Clodii cum Milone congressum pugnam ac cædem describit Num: 29: *Fit obviam Clodio ante fundum ejus, hora fere undecimâ, aut non multò secus, statim complures cum telis in hunc faciunt de loco superiore impetum: adversi rhedarium occidunt &c.*

Consequens Signum est, quod rem consequitur, Idem Cic: pro Mil: Num: 57. *Cur igitur victus est, quia non semper viator à latrone, nonnunquam etiam latro à viatore occiditur &c.*

Argumentum est, quod non tantùm signis enumeratis, sed firmioribus rationibus crimen admissum probat. Quare v. g. Clodius occisus est, quia insidiatorem vitæ jure occidere licèt.

Consecutio est, quâ inducuntur signa, quæ accusatum, nocentem vel innocentem ostendunt. v. g. *expalluit quæsitus de scelere, ergo illud fecit.* Undè & Juvenalis Pòèta.

Heu quàm difficile crimen non prodere vultu!

Approbatio est confirmatio rei alicujus; qua res aliqua firmiùs atq; certiùs confirmatur, quæ petenda est à Testibus, Rumoribus, Tormentis &c. de quibus suprà.

Status DEFINITIONIS est, in quo quæritur quid est factum, & quo nomine appellandum? *an v.g. ille, qui rem profanam in loco sacro abstulerit, sacrilegus dicendus, an verò fur simplex?*

Status Definitionis *eſt 2plex:* Quid nominis & Quid rei? *Quid nominis eſt*, in quo de natura vocis ſeu nominis inquiritur v. g. *an Rhetorica ſit fluidè dicendi ſcientia? Quid rei* eſt, in quo natura & eſſentia rei inquiritur v.g. *an Rhetorica ſit ars, quæ viam & rationem rectè & ornatè dicendi tradit?*

Status QUALITATIS eſt, in quo quæritur, quale ſit factum? *ſeu* in quo controverſia inſtituitur, jurene aliquid, an injuria factum conſtet? *v. g. Jurene an injuria Cladius interfectus ſit?*

Status Qualitatis eſt *2plex* Legitimus & Juridicialis. *Legitimus* eſt quando ex legibus vel ex ſcripto naſcitur controverſia, quæ etiam *legitima* ſeu *legalis appellatur, imò & negotialis* dicitur, quòd in ipſo negotio Juris Civilis habet implicitam controverſiam. v.g. *Quidam pupillum hæredem fecit, pupillus ante mortuus eſt, quàm in ſuam hæreditatem veniret: de ea hæreditate, quæ pupillo venit, inter eos, qui Patris pupilli ſecundi ſunt, & inter agnatos pupilli controverſia eſt.*

Species Status Legitimi ſunt quinq;: Scriptum ſeu ſententia, Leges contrariæ, Ambiguum, Ratiocinatio & Tranſlatio. *Scriptum* eſt, quando inter ſe diſſident Scriptum & voluntas. v. g. *Lex eſt Romæ. Si Peregrinus muros conſcenderit capite plectatur: cum hoſtes muros occuparent, Peregrinus conſcendit, & depulit hoſtes, accuſatur quòd contra le-*

gem

gem fecerit, se defendit legislatoris voluntate, quia, si prævidisset hunc casum excepisset. In hac controversia scriptum clarum est, sed in mente scriptoris ambiguitas ideoq; nascitur status.

Leges contrariæ sunt, cùm duæ sententiæ aut leges pugnare inter se videntur, aut casu aliquo colliduntur v.g. *Lex una jubet, ut proditor Patriæ suspendatur, altera ut in exilium mittatur, uterq; legem habet, qua se tuetur.*

Ambiguum est cùm scriptum aliquod duas vel plures accipit sententias, quæ vel ex verbi vel ex orationis ambiguitate colliduntur v.g. *Et aquæ omnes, quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini.* ex ambiguo oritur controversia, num aquæ sint supra Orbes cæleſtes?

Ratiocinatio est, cùm res aliqua propria lege non comprehensa, ex aliis legibus propter similitudinem aliquam, judicatur. v.g. *Lex erat Romæ, qui Patrem occiderit, insuatur sacco cum gallo & cane immergaturq; profundo maris. Ergo & matricida simili pœna puniendus est.*

Translatio est, cùm reus in litem vocatus aut tempus, aut accusatorem, aut Judices, aut locum mutandum esse petit. A Jureconsultis *Fori exceptio* dicitur.

Status Juridicialis est, cùm æqui vel iniqui natura præmii, & pœnæ ratio inquiritur *Est q; zplex:* Absolutus & Assumptivus. *Absolutus* est qui factum ut ex se legitimum tuetur sinè ulla assumptione extraneæ defensionis. *Loci*

Loci Status Absoluti sunt 6. Natura, Lex, Consvetudo, Æquum, Judicatum & Pactum.

Natura, est illud jus, quod omnibus à natura insitum est, *ut DEUM colere, Parentes revereri, vitam tueri &c.*

Lex, est jus, populi vel magistratus alicujus jussu sancitum.

Consvetudo, est jus quoddam sine lege, sine scripto, ita tamen usitatum acsi legitimum foret.

Æquum, est jus ad veritatem & utilitatem communem pertinens v.g. *Æquum est vim vi repellere.*

Judicatum est id, de quo sententia lata est, aut decretum interpositum.

Pactum est jus, quod sine legibus, conventu hominum plerumq; privatorum, stipulatione & sponsione sancitur.

Status Assumptivus est, cùm per se infirma defensio, assumpta excusatione, ex Locis defenditur, juvatur aut extenuatur crimen.

Loci Status hujus sunt 4. Concessio, Relatio, Remotio & Comparatio.

Concessio est, cùm reus fatetur se deliquisse sed petit sibi ignosci pœnamq; deprecatur, vel ob spem melioris vitæ, vel ob aliam causam: *habetq; duas Partes* Purgationem & Deprecationem.

Purgatio est, cùm reus consultò aut dolo se fecisse negat, sed factum reijcit vel in necessitatem, vel in fortunam, vel in imprudentiam.

Depreca-

Deprecatio eſt, cùm reus fatetur ſe peccâſſe neq; imprudenter neq; fortuitò aut neceſſariò, tamen ignoſci ſibi poſtulat.

Relatio ſeu Translatio aſt, cùm reus confitetur crimen admiſſum injuſtè, ſed confert culpam in alicujus peccatum & anteriorem injuriam. v.g. *percuſſit, ſed conviciantem, trucidavit ſed contumelioſum & religionis deſertorem.*

Remotio eſt, cùm à reo non crimen, ſed culpa amovetur, & peccati causâ vel in rem quampiam, aut hominem cujus juſſu, ſeu poteſtate fatetur eſſe factum, confertur. v.g. *accuſatus aliquis, non venit in judicium opportuno tempore, removet culpam in aquarum inundationem, aut alium quempiam caſum.*

Comparatio eſt, cùm dicimus neceſſe fuiſſe duorum alterutrum facere, & quod à nobis factum ſit, ſatius fuiſſe fieri, tanquàm rectum aut utile v.g. *Conſules Romani quodam in loco à Samnitibus obſeſſi, duas ſibi ad eligendum oblatas habuerunt conditiones, ut aut omnes necarentur ad unum, aut ſub furcam irent: elegerunt alterum ex his, & ſub furcam colla ſubmiſerunt. Accuſati inuſtæ Romano nomini ignominiæ, ſe defendunt, quod alterum omnino faciendum erat, vel totus exercitus amittendus, vel hæc ignominia ſubeunda.*

CA-

CAPUT XVI.

De Speciebus Orationum Generis Judicialis.

Species Orationum in hoc Genere numerantur communiter 6. Accusatoria, Defensoria, Exprobratoria, Invectoria, Objurgatoria, & Deprecatoria.

Quid est Oratio Accusatoria? Est rei apud Judices ob crimen aliquod commissum gravis & honesta delatio.

Exordium in hac Oratione sumitur vel à deploratione temporis præsentis, in quo tam corrupti invaluerunt mores, ut etiam de commissis sceleribus multi soleant gloriari; vel à conquestione, aut dubitatione, aut exclamatione, ut facit Cicer: Catilinariâ 1. Num: 1. *Quousq; tandem abutere Catilina patientiâ nostrâ &c.* vel ab aliqua Figura, quæ sit idonea dolori exprimendo reiq; gravitati; vel ab enumeratione causarum, quibus compulsus aliquis, descendit ad accusandum. Ut est amor justitiæ, communis utilitatis ratio &c.

Confirmatio crimina collecta rei acriter exponet: si necessitas postulet, Tabulas fideliter proferendo, Testes religiosè producendo, aliisq; patratum scelus manifestis deducet argumentis. Præterea causas adjuvantes & instrumenta, quibus

quibus reus in committendo ſcelere uſus eſt, proponet. Poterit quoq; ad majorem maleficii exagerationem profiteri ſe multa modeſtiæ causâ prætermittere, ut in hac ratione Judicum auribus parcat.

Confutatio refellet ea omnia, quæ aut tuæ accuſationi fidem derogare, aut reum veniâ dignum oſtendere videbuntur.

Concluſio brevem ſuperiorum criminum recapitulationem habebit, excitabitq; Judices ad vindictam ex reo ſumendam, cùm bonis noceat, qui parcit malis.

Quid eſt Oratio Defenſoria ſeu Apologia? Eſt qua crimen alicujus apud Judices depellitur, vel per excuſationem facti, ſi reus ſit nocens, vel per innocentiæ declarationem, ſi fuerit inſons.

Exordium hîc ducitur vel à circumſtantiis locorum & temporum, vel Perſonarum, quale eſt *pro Planco*, vel à Perſona, quæ defenditur, quale eſt *pro Archia Pòèta*, vel ab erroris confeſſione, quale eſt *pro Rab: Poſthumo*. Vel ab enumeratione cauſarum, quibus aliquis impulſus, deſcendit ad defendendum reum.

Propoſitio commodè exponi poteſt per Præoccupationem.

Confirmatio crimen argumentis elevabit, quòd fiet ſi exponantur cauſæ impellentes. v. g. quòd metu impulſus vel damnis, aut injuriis laceſſi-

lacessitus, vel aliter vitam suam tueri non valens, ad tale facinus accesserit. Proderit quoq; ad absolutionem rei afferre aliorum exempla, qui cùm paria aut certè majora crimina commiserint, veniam tamen à Judicibus impetrârunt.

Confutatio adversariorum diluet argumenta, quibus labefactatis suam justiorem deducet causam.

Conclusio continebit preces pro reo, quæ instituetur per brevem ejus meritorum, in Remp: vel ipsos Judices repetitionem, tum quoq; earum rerum commemorationem, quibus veniam reus mereri posse videbitur.

Quid est Oratio Exprobratoria? Est qua ingrato & immemori beneficiorum atq; studiorum, eadem ipsa beneficia & studia, cum quadam indignatione ob oculos ponuntur.

Exordium hîc sumitur vel ab aliquo dicto seu exemplo de ingratis, vel à magnitudine doloris ex ingratitudine, vel ab aliqua sententia materiæ serviente.

Propositio solet formari per quandam excitationem v.g. *Jamne igitur hæc tibi ex memoria efflu-xerunt?*

Confirmatio tribus potissimum absolvitur locis *imò.* à circumstantiis ubi diligenter examinabit Orator, quis acceperit beneficium, an egens? quo tempore? quo loco? quibus spectanti-

ctantibus, à quo, an ab eo, quem nullo unquam sibi obstrinxerat obsequiô. *2dò.* à magnitudine maleficii, quod amplificatur facilè, si descendat Orator ab Hypothesi ad Thesim, universum vitium ingratitudinis insectando, cui nihil non inest mali. *3tiò.* à Comparatione, maximè cum brutis animantibus, ut cum canibus, cum leonibus, draconibus, aspidibus, de quibus mira gratitudinis exempla apud Plinium Lib: 1. Cap. 74.

Confutatio refellet ea omnia, quæ in excusationem afferri possint.

Conclusio dolorem testabitur, deindè Judicem DEUM appellabit, illi autem cui beneficium exprobratur, mentem precabitur meliorem.

Quid est Oratio Invectoria? Est qua sceleratum aliquem spirante adhuc ejus scelere debita cum indignatione insectamur.

Exordium hìc ducitur vel ab admisso scelere, quod explicabit Orator per vehementem exprobrationem, reddetq; causam cur illud scelus ita vehementer insectetur: ut facit Cic: *in Vatinium.* Vel à Persona, in quam invehimur: ut idem Cic: *Catilinariâ imâ.* Vel ab aliqua circumstantia loci & temporis, quod fermè commune est omnibus hujus Generis Oratonibus.

Propositio instituetur per aerem interrogationem, quæ pungat & feriat eum, in quem

iuvehimur. v. g. *Quis te non oderit? quis non execretur?*

Confirmatio 4. potiſſimùm expedietur locis. *1mò.* ab exageratione ſceleris, per illas circumſtantias communes: Quis, Quid &c.

2dò. ab effectis enumerando incommoda, quæ ex illo ſcelere vel ſequuntur quotidiè, vel in poſterum ſequi poſſunt, niſi in authorem animadvertatur.

3tiò. à Comparatis, aliorum nefanda ſcelera cum hoc comparando, quibus omnibus hoc magis tragicum oſtendetur, atq; majori ſupplicio cenſendum erit.

4tò. ab Imprecatione, ut ille, in quem invehitur, ærumnoſiſſimus factus, aliis exemplo eſſe incipiat.

Confutatio diluet ea, quæ habere videbuntur aliquam ſpem excuſationis.

Concluſio inſtituetur per execrationem ſceleris cum indignatione, poteritquè fieri ad DEUM apoſtrophe, ut tantum facinus non ſinat impune abire, ne ejus contagione plurimi infecti, exiſtiment malis non eſſe pœnas.

Quid eſt Oratio Objurgatoria? Eſt reprehenſio inſtituta ad ejus emendationem, qui contra officium vel honeſtatem aliquid commiſerit.

Objurgatio eſt ſemper ſuperioris ad inferiorem, ut Imperatoris ad milites: Principis ad ſubditos: Paſtoris ad gregem: Parentis ad Filios &c.

Exordium

Exordium sumitur hic vel ab enumeratione causarum, propter quas querimur: *vel* ab admiratione, quæ ex rei novitate nascitur: *vel* à spe virtutis & expectationis bonæ, quam sibi omnes pollicebantur, cui expectationi degener & ignavus respondere minimè conatus est, *vel* à dubitatione, dubitando quo nomine scelus hoc debeat appellari.

Confirmatio exagerabit crimen à Circumstantiis Loci, Temporis & Personarum. ut si dicatur, contra Ducem, Patriam, Parentes deliquisse: ob vitandam verò invidiam, dicet Orator, quòd non tam ille, quàm potiùs alii hoc vitium in eo observârunt, hancq; objurgationem ex solo amore proficisci innuet.

Conclusio Obsecrabit eum, quem Orator objurgat, ut memor honestatis, suæq; conditionis, à tam enormi facinore resipiscat, nihilq; intensiùs curet, quàm ut conceptæ omnium de se opinioni respondeat.

Quid est Oratio Deprecatoria? Est qua veniam criminis admissi dari nobis postulamus.

Exordium sumitur hic *vel* à qualitate ipsius criminis, quod deprecamur; *vel* ab adjunctis Personæ, pro qua deprecamur; *vel* ab adjunctis eorum, penes quos est puniendi vel condonandi crimen potestas.

Confirmatio continebit argumenta veniam deprecanti conciliantia, quæ sumenda sunt.

1mò. à Perſona læſa, quàm à natura ad clementiam & miſericordiam dicemus eſſe formatam: ubi in laudes harum virtutum per aliquem locum communem excurrendum erit.

2dò. à Perſona lædentis, qui ſi fuerit genere illuſtris, dicetur hactenus nulla vitiorum labe notatum eſſe, ubi quoq; laudari poterit ab adjunctione, præſertim ſi fuerit eruditione perpolitus, vel rei militaris ſcientiâ aliisq; virtutibus præditus, propter quas dicetur eſſe Reipublicæ utilis.

3tiò. à Circumſtantiis admiſſi criminis, ſi oſtendatur errore admiſſum, aliorum ſvaſione, vel alicujus furoris & iracundiæ impetu, tum quoq; ſi declaretur quòd nulli alteri, niſi ſuo authori illud factum nocumento futurum ſit.

4tò. à Remotione ſuppliciorum, præſertim ſi jam de ſcelere admiſſo tantum reus conceperit odium, quantum nunquam extorqueat ſuppliciorum atrocitas.

Confutatio refellet ea omnia, quæcunq; vel deprecationi obſtare, vel futuræ correctionis ſpem convellere videbuntur.

Adverte 1mò. Narratio in præenumeratis Speciebus Generis Judicialis dum adhibenda erit, expoſitionem facti exprimere debet.

Adverte 2dò. præter enumerata & explanata tria Cauſarum Genera *ab aliquibus 4tum Genus aſſignari*

assignari Didascalicum, quod est exacta rei aut ignotæ, aut minùs notæ expositio & doctrina illustrior; sed hoc à Genere Demonstrativo non videtur differre, ideo jam ad 2dam Rhetoricæ Partem II. Libro tractandam descendamus.

LIBER II.

De Dispositione II. Parte Rhetoricæ.

Dispositio est apta rerum inventarum in ordinem distributio, *seu* est ratio per quam illa, quæ inveniuntur, in ordinem rediguntur. *Est 3plex*: Partium Orationis, Argumentorum & Argumentationum.

Dispositio Partium Orationis est, quæ docet Partes Orationis disponere, ostendendo quæ pars, quô locô sit ponenda. *Et hæc est 2plex*. Naturæ, & Artis seu Judicii. *Naturæ est*, quæ docet ut 1mò locô ponatur Exordium, 2dò Narratio, 3tiò. Propositio, 4tò. Confirmatio, 5tò. Confutatio, 6tò. Epilogus. *Artis seu Judicii* est, quæ nullis præscriptionibus traditur, sed ad rationem temporis & rei accommodatur, qua exigente nonnunquam vel Pars Orationis aliqua omittitur, vel alia aliis præponitur. Cic: in Oratione Miloniana præponit Confutationem Narrationi & Confirmationi.

Quid est Oratio? Est sermo copiosus, ornatus, & secundùm Rhetorica præcepta conscriptus.

Partes Orationis Rhetoricæ sunt 6. Exordium, Narratio, Propositio, Confirmatio, Confutatio & Epilogus. *Suntq; 2plices* Essentiales & minùs Essentiales.

Essentiales seu maximè necessariæ, sinè quibus nunquam potest esse Oratio; *sunt duæ*: Propositio & Confirmatio, & juxta aliquos Epilogus.

Minùs essentiales seu minus necessariæ, sinè quibus aliquando commodè Oratio stare potest. *sunt reliquæ* 4. Exordium, Narratio, Confutatio, & Epilogus.

CAPUT I.

De Exordio.

EXordium est initium & prima pars Orationis, quâ præparatur Auditoris animus ad amicè, attentè & benevolè audiendum. *Est 2plex*: Rectum & Obliquum.

Exordium Rectum seu Principium est, in quo statim & apertè claris & apertis rationibus benevolentia attentio & docilitas paratur.

Exordium Obliquum seu Insinuatio est, in quo occultè, callidè & latenter pectus & animum Auditoris subintrando, benevolentia, attentio & docilitas paratur.

Exordio Recto seu Principio utendum est Oratori

tori in cauſis honeſtis, decoris, & utilibus; ſiquidem nemo eſt, qui non facilè honeſtati faveat aut utilitate ducatur.

Obliquo autem ſeu Inſinuatione tùm temporis, quando vel Auditor eſt ab adverſariis perſvaſus, vel Oratione adverſarii defenſus, vel deniq; quando habet cauſam turpem, humilem, admirabilem vel dubiam.

GENERA Exordiorum ſunt Sex: Honeſtum, Turpe, Admirabile, Dubium, Humile, & Obſcurum.

Honeſtum Genus eſt, cùm id laudatur vel vituperatur, ſvadetur vel diſſvadetur, accuſatur vel defenditur ab Oratore, quod omnibus ita faciendum eſſe videtur. v. g. *dum bonos laudamus vel malos reprehendimus.*

Turpe eſt, cùm aut honeſta res expugnatur, aut turpis defenditur, quod aliquando exercitationis gratiâ fieri ſolet. v.g. *ſi quis Temperantiam virtutem vituperet, vel Otium laudet.*

Admirabile eſt, quod præter omnium opinionem inſtituitur. v.g. *ſi quis dicat ſolos ſapientes eſſe divites.*

Dubium Genus eſt, cùm cauſa habet in ſe partem honeſtatis, & partem turpitudinis. v.g. *Romulus Urbem à ſe conditam muniens lege cavit, ne quis vallum tranſiret, Remus legem irridens, vallum tranſiliit, quem Romulus interfecit. Cauſa honeſta*, quia legis contemptorem; *turpis*, quia Fratrem interfecit.

Humile

Humile Genus est, cùm res vilis & contempta affertur. v.g. *si quis publicè instituat orationem de musca cum Luciano: de culice cum Virgilio &c.*

Obscurum quod juxta alios appellatur *Paradoxum* est, cùm difficultatibus involuta & obscura causa tractatur.

FINES Exordiorum sunt 3. Benevolentia, Attentio & Docilitas.

Benevolentia est conciliatio Auditoris animi ad amicè audiendum Orationem. *Loci conciliandæ benevolentiæ sunt duo*: à Personis & à Rebus. *Personæ* à quibus captatur Benevolentia *sunt* 4. Persona nostra seu Oratoris, Persona Clientis seu Rei, Persona Actoris seu Adversarii, & Persona Judicis seu Auditoris.

A rebus benevolentia paratur, quando Orator rerum gravitatem, ob crudelitatem sive ob gratitudinem aut ingratitudinem, ob novitatem sive ob alias circumstantias demonstrat. Cic: post Reditum in Senatu Num: 1. *Si Patræ Conscripti pro vestris immortalibus in me fratremq; meum, liberosq; nostros meritis parum vobis cumulatè gratias egero, quæso obtestorq; ne meæ naturæ potius, quam magnitudini beneficiorum vestrorum tribuendum putetis.*

Attentio est intensio animi ad audiendum, ita ut de re hac tantùm cogitet Auditor de qua instituitur sermo. *Hæc* paratur *imò. Promissione*, quando Orator pollicetur se de magnis rebus

rebus & inusitatis dicturum. *2dò. Enumeratione* rerum & consequentium. Ut Cic: 2. in Verrem Num: 10. *Etenim quod est ingenium tantum: quæ tanta facultas dicendi & copia, quæ istius vitam, tot vitiis, flagitiis convictam, jam pridem omium voluntate judiciaq. damnatam, aliqua ex parte possit defendere?*

Docilitas est, in qua breviter & dilucidè summa totius causæ, de qua dicturus est Orator, exponitur. Paratur Docilitas potissimùm 1. *Brevitate*, dum nonnisi illa proponit Orator, de quibus dicturus est. Lucanus libro 1mo:

Bella per Emathios plus quàm civilia campos,
Jusq; datum sceleri canimus.

Et Cic: pro Lege Manil: Num: 4. *dicendum enim de Cnei Pompei singulari eximiaq; virtute.*

2. *Claritate*, cùm clara & usitata verba adhibet Orator.

3. *Ordine*, quando enumerat, quo ordine aliquid dicturus est. Cic: pro Cluent: numero 1. *Animadverti Judices omnem accusationis Orationem in duas divisam esse partes &c.*

FONTES Exordiorum ex quibus duci solent, juxta Hermogenem *numerantur* 4. ab Opinionibus, à Divisione, à Superabundanti & à Circumstantiis.

Ab Opinionibus Exordium sumitur, cùm Orator ab illa re Orationem suam exorditur, de qua interea Auditorem cogitare opinatur. Cic: pro

Sex: Roſc: Num: 1. *Credo ego vos Judices mirari, quid ſit, quòd cùm tot ſummi Oratores, homines q: nobiliſſimi ſedeant, ego potiſſimùm ſurrexerim, is qui neq: ætate, neq: ingenio, neq: authoritate ſim cum iis, qui ſedeant, comparandus.*

A Diviſione eſt, cùm Orator in principio Orationis dividit vel facta, vel res, vel opiniones, vel tempora. *Facta* dividuntur in bona vel mala. *Opiniones* in antecedentes & conſequentes. *Tempus* in præſens, præteritum, & futurum. Ex hoc Fonte dicit Cic: pro Publ: Quinctio Num: 1. *Quæ res in civitate duæ potiſſimum poſſunt, eæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore ſumma gratia & eloquentia.*

A Superabundanti eſt, cùm Orator dicit ſe adeò copioſam habere dicendi materiam, ut neceſſe habeat multa prætermittere, quò meliùs, aliquibus tantùm adhærendo, ſuo ſatisfaciat officio. Cic. Ver: 4. Num: 1. *Multa mihi neceſſariò Judices prætermittenda ſunt, ut poſſim aliquo modo de iis rebus, quæ meæ fidei commiſſæ ſunt, dicere.*

A Circumſtantiis ſeu Adjunctis Fons Exordiorum eſt, cùm Orator incipit Exordium vel à Perſona ſua, vel Judicum, vel adverſariorum, vel ab opportunitate temporis, loci &c. Cic: pro Dejotaro Num: 1. *Cùm in omnibus cauſis gravioribus C. Cæſar initio dicendi commoveri ſoleam vehementius, quàm videtur vel uſus, vel ætas mea poſtulare &c.*

Po-

Poteſtne aliunde Exordium ſumi præter enumeratos Fontes? Poteſt ex aliis Locis Inventionis tàm Intrinſecis, quàm Extrinſecis. Liberum quoq; eſt Oratori, vel ex enumeratis Fontibus ſimul omnibus, vel ex uno, aut duobus, ſive tribus, vel ex quocunq; loco ſumere Exordium, quod defacto tunc optimum & omnibus cauſarum Generibus accommodatiſſimum eſt, cum ex viſceribus cauſæ ipſius depromitur.

PARTES Exordii ſunt 6. Prothaſis, Cataſcheve, Auxeſis, Apodoſis Ethyologia & Baſis.

Prothaſis ſeu Propoſitio eſt, quæ viam parat futuræ dictioni ex quocunq; Fonte Exordiorum ſumpta. Cic: pro lege Man: Prothaſis eſt talis: Num: 1. *Quanquammihi ſemper frequens conſpectus veſter &c.*

Cataſcheve ſeu Ratio eſt, in qua una vel plures rationum expoſitiones afferuntur. In eadem Oratione ratio talis. Num: 1. *Nam cum antea per ætatem &c.*

Auxeſis ſeu Amplificatio eſt, in qua Rationis Ratio una vel plures exponuntur, rei locupletandæ gratiâ, ut in eadem Orat: Num: 2. *Neq; hic locus vacuus unquam ab iis, qui veſtram cauſam defenderint, &c.*

Apodoſis ſeu Reflexio (quæ contrariari quodam modo Propoſitioni debet) eſt, in qva Orator vel poſtulat aliquid, vel præcipit, ſuamq; ad materiam ſibi acceſſum format. In eadem Oratione

ratione Num: 2. *Nunc cùm in me & authoritatis tantum ſit, quantum vos honoribus mandandum eſſe voluiſtis. &c.*

Ethyologia ſeu Apodoſeos Ratio eſt, quæ augendæ vel minuendæ rei gratiâ adhibetur, debetq; ſemina futuræ Confirmationis habere. In eadem Oratione Num: 3. *atq; illud imprimis mihi lætandum jure eſſe video &c.*

Baſis ſeu ſuſtentamentum eſt, in qua continetur ſuperiorum exitus & tranſitio ad ſequentia, ne quaſi ex improviſo in alias Orationis Partes irruat Orator. In eadem Oratione Num: 2. Baſis eſt talis. *Itaq; non tam mihi copia, quàm modus in dicendo quærendus eſt.*

Adverte in Artificioſo Exordio hoc requiri ut contineatur duobus Enthymematis; *quorum imum* in Prothaſi, Cataſcheve, & Auxeſi; *alterum in* Apodoſi, Ethyologia & Baſi lateat. Poſterum debet habere aptiſſimum aditum ad cauſam, de qua dicturus eſt Orator, debetq; naturalis illius eſſe diſpoſitio, jam verò *imi* Enthymematis, quod ponitur pro Prothaſi & Cataſcheve diſpoſitio artificialis ſolet eſſe.

Adverte 2. Poſſe quoq; confici Exordia per Syllogiſmum. Ex cujus majori Propoſitione *Prothaſis.* Ex Ratione Majoris *Cateſcheve.* Ex minori Syllogiſmi *Apodoſis* Ex ratione minoris *Ethyologia.* Ex concluſione *Baſis* cum Generali Propoſitione formatur.

PAR-

PARTES Exordiorum enumeratæ ſunt duplices: Magis neceſſariæ & minùs neceſſariæ *Magis neceſſariæ*, quæ omitti nequeunt, ſunt *3.* Prothaſis, Apodoſis, & Baſis, imò & Baſis aliquando ab Oratore poteſt omitti vel etiam occultari. *Minùs neceſſariæ*, quæ interdum *omittuntur, ſunt:* Cataſcheve, Auxeſis & Ethyologia.

VIRTUTES Exordiorum ſunt *6. ima.* ut ſit Exordium accuratum, ſententiis & verbis idoneis illuſtratum. *2da.* ut ſit ex viſceribus rei, de qua dicturus eſt Orator depromptum. *3tia.* ut ſit connexum cum ſequentibus & habeat ſemina Argumentorum in Confirmatione adferendorum. *4ta.* ut ſit mediocre & pro materia rei formatum, ne ſit quaſi giganteum caput puſillo corpori impoſitum. *5ta.* ut ſit clarum & apertum. *6ta.* ut in illo ſervetur Stylus ſvavis, numeroſus, placidus, ſinè furore & vehementia.

Vitia Exordiorum ſunt virtutibus oppoſita, numeranturq; *1mum.* ſi ſit commune. *2dum.* ſi ſit commutabile. *3tium.* ſi ſit nimis apparatum, vel nimis longum. *4tum.* ſi ſit ſeparatum nec ex viſceribus cauſæ deſumptum. *5tum.* ſi translatum ſit, aliud conficiens, quàm quod cauſæ genus poſtulat. *6tum.* ſi ſit contra præcepta inſtitutum.

CAPUT

CAPUT II.

De Narratione.

Narratio est rerum gestarum vel quasi gestarum utilis ad persvadendum id, quod intenditur, commemoratio. *Dividitur 1mò.* In veram & verisimilem. *2dò.* In simplicem & apparatam.

Narratio vera est, quæ res verè gestas exponit, quales sunt Historiæ. v. g. Flori, Dlugossi, Taciti &c.

Narratio verisimilis est, quæ exponit res non quidem gestas, sed quæ fieri poterant. Tales Narrationes sunt Poëtarum, in Tragædiis, Comædiis, aliisq; fictionibus.

Narratio simplex, quæ rem sinè rationibus & apparatu, ita ut est facta explicat. Talis est in Cicerone Catil. 3.

Narratio Apparata est, quæ in sua explicatione argumenta & confirmationes continet, videturq; cum testimonio dici. Talis in Cicerone pro lege Manilia.

GENERA Narrationis sunt 3. Civile Oratorium, Digressorium seu Intercurrens & Remotum.

Civile Narrationis Genus seu Oratorium est, quod continet utilem Quæstionis expositionem.

Genus Narrationis Digressorium quod extrà Causam

ſam aſſumitur, eſt excurſio quædam, favorabilis in loco aliquo plauſibili paululum commorans, idq; vel *fidei comparandæ* gratiâ. Ut facit Cicero Verrinâ 4tâ, ubi laudat fertilitatem Siciliæ, quo veriſimiliùs judicetur Verrem fuiſſe incontinentiſſimum. *Vel criminationis causâ*, ut idem paſſim fecit in Oratione Milóniana, ubi ſæpiùs utitur digreſſionibus, propter majus odium Clodianis comparandum. *Vel propter aliquam tranſitionem.* Ut pro lege Manilia, ubi dicturus pro Pompeio in laudes Luculli digreditur. *Vel deniq; apparatûs & amplificationis ergò*, cum ſcilicet crimen vel factum aliquod exageratur, ut idem Cicero paſſim fecit in Verrinis.

Locus Generi Digreſſorio non tantùm eſt in Narratione, ſed etiam in aliis Orationis Partibus, dum ex currendi porrigitur occaſio in fabulas, facetias, Hiſtorias, aliaq; delectabilia, vel in deſcribendas Perſonas, loca, tempora, &c.

Genus Narrationis Remotum eſt, quod non habet locum in Cauſis civilibus, in eo tamen exerceri expedit, quò faciliùs eloquentiæ dediti, in hoc Genere exercitati, illa duo commodiùs tractare poſſint. Ut Cicero *pro Archia* Narrationem Pòétarum, in qua à pueritia fuit verſatus, inſtituens, multùm ſibi profuiſſe oſtendit.

Remotum Genus Narrationis eſt Duplex: In Perſo-

Personis & in negotiis consistens. *In Personis consistens* est, quò Personæ describuntur, earumq; mores, atributa & facta cum laude vel vituperio commemorantur. Talis Narratio est Catilinariâ 1mâ. *In negotiis consistens* est, quò res gestæ describuntur locorumq; & temporum descriptiones notantur.

Genus hoc Remotum habet species 3. Fabulam, Historiam & Argumentum.

Fabula est rerum falsarum & vera similitudine carentium narrario. Qualis est de Lycaone in lupum, de Daphne versa in laurũ &c.

Historia est, quæ res gestas continet, sed ab ætatis nostræ memoria remotas, ut est Historia Livii, Curtii, Taciti, Cromeri &c.

Argumentum est Narratio rerum verisimilium, quæ non recedunt à communi rerum natura. Quales sunt Narrationes apud Plautum, Terrentium Sophoclem.

VIRTUTES Narrationis sunt 4. Brevitas, Perspicuitas, Probabilitas & Svavitas.

Brevitas est, quæ facit ut rerum narratarum imagines faciliùs menti & memoriæ inhæreant. Paratur potissimùm modis 3bus. *1mò.* si res non altiùs, quàm undè sit necesse inchoemus, ibiq; desinamus ubi opus fuerit. *2dò.* si nihil extrà causam dicatur. *3tiò.* si summatim & exactè rei instituatur Narratio: ubi tamen diligenter observandum, ne vel brevitas

vitas rem ipsam obscuret, vel plùs dicatur, quàm rei necessitas postulet.

Perspicuitas est, quæ efficit, ut clariùs intelligatur id, quod narratur, paraturq; 2bus modis. *1mò.* si res eo ordine, quô gesta est exponatur, servato ordine Causarum, locorum & temporum, secluſa omni perturbatione. *2dò.* si verbis propriis & usitatis res describantur.

Probabilitas est, quæ præstat, ut fidem adhibeat Auditor iis, quæ ab Oratore dicuntur. Hæc 3bus paratur modis. *1mò.* si ea, quæ dicuntur Personis, temporibus & locis sint consentanea. *2dò.* si sint naturæ, legi & moribus congruentia. *3tiò.* si facti cujusq; evidentes causæ proferantur.

Svavitas est, quæ efficit, ut ea, quæ dicuntur ab Oratore, cum quadam jucunditate audiantur ab Auditore. Hæc quoq; 3bus potissimùm paratur modis. *1mò.* si nova, inexpectata, magna, non visa & inaudita dicantur. *2dò.* si sententiæ graves adhibeantur. *3tiò.* si non pleno semper ore decurrat Orator, sed identidem concidat, quod frequenter videre est apud Ciceronem.

Vitia Narrationis sunt. 4. *1mum.* si Narratio sit longa. *2dum.* si sit obscura. *3tium.* si suspicione aut dolô aliquo laboret. *4tum.* si in ea adhibeatur modus narrandi perturbatus, qui neq; principium neq; finem convenienter habeat.

PARTES Narrationis ſunt tres. Prænarratio, Narratio & Poſtnarratio.

Prænarratio eſt acceſſus ad ipſam narrationem continens, ea, quæ rem ipſam anteceſſêre. Cic: pro lege Manilia Num: 4. *Atq; indè Oratio mea proficiſcatur; undè omnis Cauſa hæc ducitur. &c.*

Narratio eſt ipſa rei geſtæ expoſitio. Ut in eadem Manliana Num: eodem: *Bellum grave & periculoſum veſtris vectigalibus atq; ſociis à duobus potentiſſimis Regibus infertur, &c.*

Poſtnarratio eſt exitus Narrationis conſtans ſummâ eorum, quæ antè latiùs expoſita ſunt. Ut in eadem Ort: Num: 6. *Cauſa quæ ſit, videtis, quid agendum ſit, conſiderate.*

CAPUT III.

De Propoſitione.

PRopoſitio eſt, quæ breviter & dilucidè ſummam totius cauſæ complectitur & exponit, ad quam veluti ad ſcopum omnia Confirmationis argumenta diriguntur. Eſt *2plex.* Simplex & Conjuncta.

Propoſitio Simplex eſt, quæ unicam tantùm in ſe continet Quæſtionem. v.g. oſtendam *pacem eſſe utilem Regnis.*

Propoſitio conjuncta eſt, quæ duabûs aut pluribus Quæſtionibus conſtat. v. g. *oſtendam illos cives, qui pro Patria certant, præmiandos eſſe: qui contra, expellendos.* Hæc aliter vocatur *Partitio* ſeu *Diviſio.*

Adverte

Adverte, qui vult Allegoricam Propositionem habere, cui maximus usus in Genere Demonstrativo, debet sibi simplicem Propositionem facere in hac materia, de qua dicturus est: postea ab aliqua re insigni petita similitudine Allegorica, eandem acuminosè exornare, tàm in Confirmatione, quàm in Epilogo, totoq; Orationis tractu; inventa Allegorica similitudo simplici correspondeat Propositioni. Ut si aliquis laudaturus est sanctum Patronum aliquem per Propositionem Allegoricam; tunc talis Propositio debet omnino fundari in vita Sancti, vel saltim in aliqua parte vitæ. v.g. si quis *Divum CASIMIRUM* proponeret *Lilium*: tunc huius propositionis haberet tale fundamentum. *Lilium inter flores Princeps est: CASIMIRUS inter Polonos Reges Ducem agit*, Lilium candorem servat, *CASIMIRUS innocentiæ vitæ effulget splendore. Lilium in hortis nascitur*, *CASIMIRUS in campo Sarmatico.* Lilium ad æstus nimios languuere videtur: *CASIMIRUS ad Solis justitiæ obmoritur ardorem.* Tales verò Propositiones Allegoricas, qui vult formare, debet consulere Authores, qui naturas & qualitates rerum explicant & describunt.

Quomodò & undè per Artem sunt Propositiones petendæ? Loci Intrinseci & Extrinseci ut rationum ita & Propositionum titulorumq; ad Panegyres, quæ Principibus, magnis viris adscribuntur, sedes ac domicilia sunt. Ex loco à No-

tatione fieri poteſt Propoſitio. v. g. *S. FLORIANUS, Flos perpetuus. S. BENEDICTUS, Orator pro domo Patriæ benè perorans. Sanctus STEPHANUS, Infantis DEI Corona. Nativitas Beatiſſimæ Virginis MARIÆ, natis eſt vita. Scapulare, pura ſcala &c.* Ex loco à Definitione. v.g. *Libertas: eſt Polonæ felicitatis anima.* vel eſt *theſaurus Heroum ſangvine dives.* Vel eſt *monile pretioſum &c.* Ex loco à Diviſione. v. g. *Libertas: eſt maximum Senatûs ornamentum, Nobilitatis culmen, Heroum pretium, ſpes unica populo &c.* Ex loco à Genere. v.g. *Virtus, eſt bonorum fons. Eloquentia, eſt animorum Princeps &c.* Ex loco à ſimilitudine. v. g. *Ut humani vultus notæ in ſpeculo; ita in ferreo bellorum uſu Martialium virorum clades & vulnera reſplendent.* Ex loco hoc in laudem alicujus ſancti, ſivè magni alicujus viri dùm propoſitio formatur, videndum eſt, ne ſumatur ſimilitudo ab aliquibus rebus infimis, ſed ſemper ſumi debet à rebus excellentibus & illuſtribus, ut à Sole, Luna, Cœlo &c. Ab Aquila, Leone, cedro, lauru, gemmâ, flore &c. Ex loco ab Oppoſitîs accipiendo vel rei, vel tempori, vel loco, vel Perſonis adjunctum contrarium, fit Propoſitio. v. g. *Minorita Divus Franciſcus eſt maximus &c.* Ex loco ab Adjunctis ut fiat acuminoſa Propoſitio, conſiderari debent loci, temporis & Perſonarum Circumſtantiæ ſeu Adiuncta, qualia ſunt. Stemmata, inſignia honorum

rum, facta, Officia, dignitas &c. v.g. ex Circumſtantia lilii, quod tenet Sanctus CASIMIRUS, dici poſſet. *Flos liliatus in campo Sarmatico CASIMIRUS.* Sanctus AUGUSTINUS tenens cor, vocari poſſet. *Cor mundi.* Sanctus THOMAS Apoſtolus qui miſerat digitum in Chriſti latus dicit poſſet. *Nuntius de latere Chriſti.* Sanctus THOMAS Aquinas quod teneat calamum. *Ammanuenſis Divinus &c.* Ex circumſtantia temporis æſtivi Sancta ANNA dici poſſet: *Æſtas gratiis fervens* vel *Ceres fruges beneficiorum ferens &c.* Ex Circumſtantia loci v. g. Circuli Cracovienſis *vel* Arenarum dici poſſet. *Sanctiſſima Virgo eſt centrum gratiarum vel protectionis.* Amazon in Arenis *pro nobis dicertans &c.* Ex loco à Repugnantibus. v. g. *maxima libera gentis jactura eſt, aurea ſpoliari libertate &c.* Ex loco à cauſis v. g. *Litera ſunt decus & pretium Regnorum &c.* Ex loco ab Effectis v. g. *Pax eſt bellorum fructus. Serenitas eſt procellarum opus &c.* Ex loco à Comparatis. v. g. *Principes boni plus Rebuſpublicis præſtant, quàm Sol mundo &c.* Ex loco ab Eruditione & hiſtoria. v. g. *Divus THOMAS Aquinas, eſt Hercules monſtra Eccleſiæ vincens. Sanctus STANISLAUS Caſmiritanus, eſt Annibal Polonus. Sancta CATHARINA Camilla &c.* In ejuſmodi veró Propoſitionibus formandis, ut vita & facta hujus qui aſſumitur ex eruditione reſpondeant vitæ & factis in toto vel

saltim in potiori parte istius, qui laudatur; debet Orator videre. Ex loco à Paradoxo. v.g. *vir justus laborando roboratur, quiescendo defatigatur. Lachryma, est mors peccati, peccatoris vita. Homini nihil nocentius homine. DEI beneficia impiis collata, supplicia sunt &c.* Ex Figuris quoq; illustrioribus ut Paronomasia, Antitheſi &c. fieri Propositiones possunt. v. g. *Lachrymæ Infantis JESU sunt lætitia universi. Jejunium, est convivium esurientis animæ.*

Virtutes Propositions sunt 3. Brevitas, Absolutio, & Paucitas.

Brevitas est quæ facit, ut nullum membrum nisi necessarium in propositione assummatur, ut Auditor rebus non verbis animum intendat.

Absolutio est, quæ facit ut ea tantum Genera, quæ in causam cadunt, & de quibus est dicendum, commodè comprehendantur.

Paucitas est, quæ efficit, ut Propositio non sit multiplex & vix aliquandò denarium numerum excedat, eoq; ordine puncta Propositionis ponantur, quo confirmanda sunt.

Vitia Propositionis sunt tria. *1mum.* quandò est obscura. *2dum.* quandò longa nimis. *3tium.* quandò permixta genera partibus habet.

Adverte Propositionem nunquam posse omitti, quia Pars Essentialis est; implicitè tamen poni potest, si inuidiam Orator movet. Ut facit Cicero Catil: 1mâ. In Orationibus verò

petitoriis

petitoriis, in Confirmatione potest confundi, ne Orator erubescere cogatur. Locus quoq; Propositioni non solùm ubi principalis Quæstio demonstratur, sed etiam aliquando ante singulas Orationes Partes, imò ante singula Argumenta poni potest. ut videre est in Oratione Maniliana.

CAPUT IV.

De Confirmatione, Confutatione & Epilogo.

CONFIRMATIO est rei ad dicendum propositæ argumentîs & rationibûs corroboratio. *Estq;* pro ratione Propositionis *zplex.* Simplex & Conjuncta. *Simplex* est, in qua una tantùm simplicis Propositionis materia confirmatur. *Conjuncta seu Composita* est, quæ in duas aut plures Partes dividitur. Utraq; petenda est ex locis tam communibus, quàm propriis, intrinsecis & extrinsecis, de quibus actum est Lib: 1mo.

Sciendum Confirmationem cæteris Orationis partibus esse nobiliorem; quia omnes Eloquentiæ nervos continet. Estq; veluti causa & vita totius Orationis.

Confirmatio à Confutatione differt eo, quia Confirmatio conducit ad probandum, Confutatio ad refellendum, illa argumentando causæ fidem

facit, hæc adversariorum argumenta, quæ *vel* objecta sunt, *vel* obijci possunt, dissolvit, utraq; tamen ex eodem Inventionis fonte petitur.

CONFUTATIO est Argumentorum ab adversario allatorum solutio. *Seu* est reprehensio, qua adversariorum Confirmatio diluitur, infirmatur vel elevatur.

Loci seu modi refutandi Argumentorum sunt sex præcipue: à Repugnantibus, ab Adjunctis, à Consequentibus, à Negatione, à Contemptu, à Loco communi.

A Repugnantibus confutantur Argumenta, cùm ostenditur reus non esse his moribus, nec vitâ, nec illis motibus animi, ut ad hoc vel illud facinus debeat impelli. Cic: absolvit Roscium crimine parricidii. Num: 39. *Patrem occidit Sextius Roscius, qui homo, adolescentulus corruptus & ab hominibus nequam inductus, annis natus magis* 40. *Vetus videlicet sicarius homo audax & sæpè cæde versatus. At hoc, ab accusatore ne dici quidem audistis. &c.*

Ab Adjunctis confutantur Argumenta, cùm Circumstantiæ personarum, rei, temporis, loci, modi adducuntur, & ex illis crimen fictum ostenditur. Cic: probans nullam Cælio fuisse perficiendi sceleris facultatem, hoc utitur locô pro Cæl: Num: 55. *Hæc est innocentia defensio, hæc ipsius causæ oratio, hæc una vox veritatis. In crimine nulla suspicio est, in re nihil est argumenti, in negotio,*

quod

quod actum esse dicitur, nullum vestigium, sermonis, loci, temporis: nemo testis, nemo conscius naminatur &c.

A Consequentibus confutantur Argumenta. Cùm ex illis, quæ sequuntur, crimen confictum esse ostenditur. Cic: à Rege Dejotaro crimen insidiarum per locum hunc removet. Num: 16. *At credo hæc homo inconsultus & temerarius non videbat. Quis consideratior illo? quis rectior? quis prudentior? quanquam in hoc loco Dejotarum non tam ingeniô & prudentiâ, quàm fide & religione vitæ defendendum puto.*

A Negatione confutantur argumenta, cùm crimen objectum penitus negatur, negata illius causa. Cic: pro Quinctio Num: 36. *Negamus te bona Quinti Sextii te Nævi possedisse ex edicto Prætoris. Ostendam primùm causam non fuisse, cur à Prætore postulares &c.*

A Contemptu infirmantur Argumenta, cùm ab adversario objecta vel contemnuntur, vel facetiis & jocis eleganter in adversarium retorquentur. Cic: pro Cælio Num: 16. *Neq; verò illud me commovet, quod sibi in Lupercis Sodalem esse Cælium dixit. &c.*

A communi Loco confutantur Argumenta, cùm propter infirmitatem causæ excurrimus in locum communem, vel conquerendo de misera conditione temporum, vel deplorando commune bonorum omnium periculum. Cic: pro Quinctio Num: 10. *Cùm adhuc ei propter vim*

adversariorum non jus par, non agendi potestas eadem, non Magistratus æquus reperiri potuerit, cùm ei summam per injuriam omnia inimica atq: infesta fuerint &c.

Adverte Confutationem posse institui fermè per omnes locos illos, qui & confirmationi serviunt, secundùm rei exigentiam & opportunitatem.

Usus Confutationis potissimus est in Genere Judiciali, quia hic reus & adversarius, Accusator ac Defensor introducuntur, nihilominus etiam in Genere Demonstrativo & Deliberativo habet aliquandò locum. Ut patet ex Oratione Marcelliana Demonstrativa, & Maniliana Deliberativa.

Partes Confutationis sunt 4. Prothasis, Hypophora, Antiprothasis & Antipophora seu Lysis.

Prothasis, est accessus ad inferendam adversariorum objectionem. Cic: Oratione L. Manil: Num: 51. *At enim vir clarissimus Reipublicæ & viris beneficiis amplissimis affectus 2dus. Catulus &c.*

Hypophora, est ipsius objectionis ab Adversario allatæ expositio. Ut eadem Oratione Num: 52. *Quid igitur ait Hortensius? si uni omnia tribuenda sunt, unum dignissimum esse Pompeium: sed ad unum tamen omnia deferri non opertere.*

Antiprothasis, est transitio ad solutionem objectionis ab adversario allatæ. Ut eadem in Oratione. *Absolvit jam ista oratio, re multò magis quam verbis refutata.*

Antipo-

Antipophora seu *Lysis*, est ipsius objectionis per aliquem refutationis modum ex superiùs enumeratis solutio. Ut in eadem Oratione solutio objectionis ab Hortensio allatæ affertur per Inversionem Num: 52. *Nam tu idem Q. Hortensi, multa pro tua summa copia ac singulari facultate dicendi, & in Senatu contra virum fortem & Gabinium graviter, ornateq; dixisti &c.*

Partes enumeratæ *sunt 2plices.* Principales & minùs Principales. *Principales* sunt Hypophora, & Antipophora, quia sinè illis nulla potest esse Confutatio. Non enim potest solvi, nisi quod objectum est, nec debet frustra proponi, quod non solvatur.

Minùs Principales sunt, Prothasis & Antiprothasis, sinè illis enim potest esse Confutatio, & tantùm gratiâ ornatûs ponuntur.

Argumenta in Confutatione eô modô poni debent quô in Confirmatione, cum hac tantùm distinctione, quia si aliquis accusatur, immediatè post Confirmationem Confutationi locus assignatur. Si autem defenditur, Confutatio Confirmationi prætermittetur vel utraq; simul permiscebitur.

Epilogus seu Conclusio seu Peroratio, est artificiosus totius Orationis terminus. *Partes habet duas:* Enumerationem & Amplificationem.

Enumeratio seu *Recapitulatio* (quæ Græcis Anacæphaleos dicitur) est brevis potissimorum argumen-

argumentorum repetitio, quò faciliùs memoriâ complectatur Auditor, quid tota Oratione dictum ſit. *Eſt 2plex:* Unius Partis ſeu Argumenti, & totius Orationis.

Unius Partis ſeu *Argumenti* eſt, in qua una Pars vel unum Argumentum repetitur.

Totius Orationis eſt, in qua ſummatim capita totius Orationis & ſeries Argumentorum colligitur.

Virtutes Enumerationis ſunt tres, Brevitas, Venuſtas & Ordo *Brevitas* conſiſtit in hoc, ut ea nonniſi repetantur, in quibus vel maximè cauſa conſiſtit. *Venuſtas* ut ea, quæ repetuntur, verbis ſelectis & ſententiis efferantur. *Ordo in hoc ſpectatur* ut ſine perturbatione, hac ſerie Argumenta recenſeantur, qua dicta ſunt Maximè verò cæſim & membratim, nullas adhibendo conjunctiones in Peroratione Orator dicere debet, ut intelligatur jam properare ad finem. Cic: pro Cluent: Num: 200. *Quarè, ſi ſcelus audiſtis, prohibete aditum matris a filii ſangvine, date Parenti hunc incredibilem dolorem ex ſalute ex victoria liberum. &c.*

Amplificatio eſt gravior quædam affirmatio, per locum communem ad permovendos animos Auditorum inſtituta. Hæc ab illa, de qua tractatum eſt in Proæmio, differt eo: quia illa ordinatur ad dilatandam Orationem, hæc ad concitandos affectus, qui licèt in omnibus

Oratio-

Orationis Partibus habent locum, potiſſima tamen eorum ſedes eſt Concluſio, , ubi Orator vehementiores imò vehementiſſimos tenetur adhibere affectus, quibus moveat animos Auditorum, vel ad amorem, ut in laudibus & exhortationibus, vel ad odium, & indignationem, ut in vituperationibus, dehortationibus & accuſationibus, *vel* ad miſericordiam, ut in defenſionibus.

CAPUT V.

De Diſpoſitione Argumentorum, atq; Argumentationum.

Diſpoſitio ARGUMENTORUM eſt, quæ docet argumenta inventa in debitum ordinem diſtribuere, oſtendendo, quidnam Argumentò primo, quid ultimo ſit collocandum, *ſen* eſt idonea Argumentorm collocatio,

Eſt Duplex: Naturæ & Judicii.

Diſpoſitio Argumentorum Naturæ eſt, quandò Argumenta priùs ex locis Intrinſecis; ex locis verò Aſſumptis poſteriùs collocantur.

Diſppoſitio Judicii eſt quando Argumenta pro neceſſitate rei atq; opportunitate ex Oratoris Judicio diſponuntur.

Optima Argumentorum Diſpoſitio eſt illa, quæ *1mò* loco ponit Argumenta firma, *2dò.* mediocria, *3tiò* firmiſſima. *Firmiſſima Argumenta ſunt, & non vulgare pondus habentia*, quæ ſumun-

sumuntur ex Definitione, ex Genere, Causis, Effectis, Consequentibus, Contrariis, & Repugnantibus. Loci enim isti naturam rei explicant. *Mediocria Argumenta sunt*, quæ sumuntur ex Adjunctis, Notatione, Conjugatis, & aliis locis, vel nomen explicantibus, vel rem amplificantibus tantùm. Quandò verò pauca sunt rei alicujus Argumenta, tunc dilatari debent elocutione Oratoria, & amplificatione per varias sententias, Figuras, &c.

Dispositio ARGUMENTATIONUM est, Argumentorum per certas Argumentationum formas variatio.

Quid est Argumentatio Rhetorica? æst Argumenti in debitam formam dispositio. *seu juxta Ciceronem* est Argumenti per Orationem explicatio.

Quot sunt Species seu Formæ Argumentationis Rhetoricæ? Numerantur hæ Forma Ciceronis Syllogistica seu Ratiocinationis dicta; Forma Enthymematica 5. partita ad Cajum Herennium, dicta Collectionis; Forma Hermogenis 4. partita, Enthymema; Forma Apthonii 8partita: Inductio, Enumeratio, Subjectio, Inversio, Epicherema, Dilemma, Sorites, Exemplum & Violatio.

Forma Syllogistica seu *Ratiocinatio* est illa (à Cicerone in Partitionibus Oratoriis expressa) quæ Partibus 5. constat: Propositione, Ratione Propositionis, Assumptione, Ratione Assumptionis & Complexione.

Proposi-

Propoſitio. (quæ Major Syllogiſmi dicitur) eſt id, quod ad probandum aſſumitur & ex quo omnis vis Argumentationis conſurgit, v. g. *Tolle moras, nocuit ſemper differre paratis.*

Ratio Propoſitionis ſeu *Majoris* eſt, quæ id, quod propoſitum eſt, verum eſſe demonſtrat. v. g. Superioris Propoſitionis Ratio eſt hæc: *Quia res omnis & facta momentîs conſtant, moraq; iners primus eſt ad periculum gradus.*

Aſſumptio ſeu *minor Propoſitio* eſt, in qua id, quod ponitur, ad concludendum ſubſumitur. v.g. *Sed quidam Imperator non tollit moras imò ſæpius differt paratis.*

Ratio Aſſumptionis ſeu *Minoris*, quæ id, quod eſt aſſumptum, verum eſſe declarat. v.g. Superioris Aſſumptionis ratio eſt hæc: *Quia hic quidam Imperator ſemper cunctabundus, dubiusq; hæret, ſæpiusq; indulget otio, quàm laboribus, Martisq; negotiis.*

Complexio eſt per quàm id, quod conficitur ex Argumentatione breviter concluditur. v.g. ex ſuperioribus ſequitur talis Concluſio. *Ergo quidam Imperator in ſibi nocentia pericula incidit populumq; ſibi creditum inducit.*

Adverte in hac Argumentationis forma non ſemper præſcriptum eundem ſervari ordinem. Sed ſæpè mutari, ita, ut aliquando prius Concluſio & Aſſumptio, aut alia pars, quàm ipſa Propoſitio major tractetur: nec ſemper 5. Partes requiri, ſed pro judicio & voluntate Oratoris,

tis, interdum unam & alteram posse omitti: vel etiam præter has 5. Partes enumeratas potest Orator pro temporis & rei exigentia addere plures, quod esset tunc, si ponat rationes & *Expolitiones* varias ab authoritatibus, exemplis, similitudinibus &c. petitas.

Forma Enthymematica à Cicerone ad Cajum Herennium expressa seu *Collectio Rhetorica* est, quæ itidem constat: 5. Partibus Propositione, Ratione Propositionis, Rationis Ratione seu comprobatione, seu plurium Rationum Congerie, Expolitione seu Exornatione & Complexione.

Propositio est id, quod ad probandum assumitur. v. g. *Amicitia, quæ desinere potuit, vera nunquam fuit.*

Ratio Propositionis est, in qua probatur id, quod propositum est. v. g. *quia veræ amicitiæ immortales esse debent, & tam rebus secundis quàm adversis æque constantes.*

Rationis Ratio est, in qua ponitur comprobatio ulterior Rationis. v.g. *quia amicus est animæ dimidium & custos: anima autem immortalis est.*

Expolitio est, quæ exornandæ vel amplificandæ rei gratiâ adhibetur, sive illa petatur, à Simili, sive à Testimoniis, sive ab Exemplis &c. Sic in præsenti Expolitio sumi posset ab exemplis indissolubilis amicitiæ, qualis fuerat inter Theseum & Herculem, Alexandrum & Ephestionem, Pyladem & Orestem. *Com-*

Complexio eſt, quæ breviter concludit prædictas Argumentationis Partes.

In hac quoq; Argumentationis Forma non ſemper omnes Partes ſervari, ſed aliquandò una vel plures poſſunt omitti. Sicq; jam in *vel* 4.partitam, *vel* 3.partitam, *vel* bipartitam tranſiret Argumentationiem.

Forma Hermogenis eſt, quæ 4. partibus conſtat. *1ma. Pars* dicitur. *Caput Argumentationis Propoſitio*, quæ eſt expoſitio rei ad probandum aſſumptæ ex locis cujuſvis generis. v. g.

Tu ne cede malis, ſed contra audentior ito.

2da. Pars dicitur *Epicherema* ſeu *Robur*, ſeu *Firmamentum*, ſeu *Ratio*, per quam veritas Propoſitionis confirmatur. v.g. *Quia audaces DEUS & fortuna juvat, audentes animos ipſa volunt procul declinare pericula.*

3tia. Pars eſt Ergaſia ſeu *Expolitio*, in qua ſuperiùs dicta amplificantur & illuſtrantur ex locis à Contrario, Similitudine, Comparatione Exemplis. *Ergaſia* propoſiti exempli fieri poſſet ab Exemplo Heroum. v.g. Alexandri, Julii, Annibalis, Epaminondæ, Scipionis &c. quos multùm in bello audacia juvit.

4ta Pars Formæ Hermogenis *eſt Complexio*, quæ per comparationem oppoſitorum inſtituitur. Allegatæ Argumentationis Complexio eſt à Contrario. v.g. *quia timiditas multum obeſt. Ergo audacia multum prodeſſe debet.*

Enthymema est Syllogismus imperfectus constans Antecedente & Consequente. v.g. *Pietas est virtus. Ergo est curanda.* Est autem *Enthymema 2plex*: Simplex & compositum. *Simplex* est, quo continetur una Propositio & una Ratio. v. g. *Studiosus est magnæ applicationis. Ergo illum insignis profectus manet.*

Compositum est, quod plures propositiones rationesq; complectitur. v.g. *Studiosus virtutis & literarum est. Ergo ex utroque laudabilis est.* Ex Enthymemate quoq; facile fit alia forma, si illi Rationes vel Expolitiones addantur plures.

Forma Apthonii (quæ aliter Chria dicitur) est, quæ constat 8. partibus. *1ma. est Laudatio.* per modum Exordii, in qua laus Authoris propter factum vel dictum institui solet. *2da Expositio* facti vel dicti. *3tia Ratio* seu *Causa. 4ta Contrarium, 5ta Simile. 6ta Exemplum. 7ma Testimonium* seu *Sententia. 8va Conclusio.*

Chria est *3plex:* Verbalis, Activa, & Mixta. *Verbalis* est, in qua commemoratur aliquod dictum. *Activa* est, in qua aliquod factum. Et *Mixta* in qua utrumq; commemoratur.

Inductio est, quæ ex pluribus, singularibus Propositionibus recensitis colligit tandem aliquid universale. v. g. *nullus Principum Imperii socium ferre potuit*, probatur Inductione. *nec Romulus Fratrem Remum, nec Julius Cæsar Pompeium, nec Octavius Augustus Marcum Antonium, nec Alexander*

xander Darium, nec alii plurimi ferre socios Regni sui potuerunt. Ergo nullus Principum Imperii socium ferre potest. Cic: Pro Mil: Num: 20. Clodii mortem æquo animô neminem ferre posse ostendit. Luget Senatus, mœret equester ordo &c. Pòtis quoq; Inductio, quàm sit in usu colligitur ex Ovidio lib: 4. Tristium, Elegia 3tia.

Materiamq; tuis tristem virtutibus imple.
Ardua per præceps gloria vadit iter,
Hectora quis nosset? felix si Troja fuisset. &c.

Enumeratio est Argumentatio in qua pluribus rebus sufficienter expositis & cæteris infirmatis una necessario confirmatur *constatq; 3bus Partibus.*

1. *Expositione*, in qua sufficienter causæ, quibus aliquid factum esse probatur, explicantur. v.g. *Si dicis eum ab hoc occisum, necesse est, aut metu, aut odio, aut spe alicujus commodi, aut alicujus amici gratiâ, eum occisum esse.*

2. *Infirmatione*, in qua Causæ in Expositione allatæ removentur. v. g. *Sed neq; odium, neq; metum, neq; spem commodi intercessisse, neq; ad amicorum aliquē mortem ejus pertinere, probare poteris.*

3. *Conclusione*, in qua una reliqua res, quam necessario confirmari oportet, infertur. v. g. *Ergo relinquitur ab hoc non esse occisum.*

Subjectio est Argumentatio, in qua quæritur, de adversario, quodq; dici possit, contrarii, in eum retorquetur. *Constat 3bus Partibus*

1. Interrogatione. v. g. *unde iſte tam opulentus factus eſt? qui parum antè fuerat pauper.*

2. Subjectione. v. g. *Patrimonium amplum relictum habuit, quod ex mercatura & quæſtu maximo conſecutus eſt, hoc tamen tantopere ditari non potuit.*

3. Complexione. v. g. *Ergo aut domi aurum ſibi naſcitur, aut unde non licet hæc pecunia conquiritur.* Cic: pro Quinct: Num: 41. *Appellandi tempus non erat, ac tecum anno plus vixit. &c.*

Inverſio eſt Argumentatio, in qua ex ratione adverſariorum, non quod ſibi volunt, ſed quod Oratori utile eſt, ſequendum eſſe demonſtratur. *Conſtat 3bus Partibus.*

1. Propoſitione. v. g. *Tenuioris conditionis Juvenes, non verò nobiles, operam navare debent literis.*

2. Ratione. v. g. *quia plurimas habent opes à Majoribus, quibus vitam nomenq; ſuum ſuſtentent, non verò literis fortunam quærant.*

3. Inverſione Rationis. v. g. *imò quia plurimas habent opes à Majoribus relictas, literis operam navare debent, ut per illas eaſdem opes à Majoribus relictas, & in uſum ſuum vertere diſcant, & conſervare poſteris.*

Epicherema eſt Argumentatio comprehenſa una Propoſitione vim Ratiocinationis retinens. v. g. *Servus Dominum, accuſat,* per Infirmationem dici poteſt *Dominum ſed Patriæ proditorem &c.*

Dilemma (quod aliter cornutus Syllogiſmus vocari ſolet) eſt Argumentatio, in qua utrumvis con-

conceſſeris, reprehenditur. v.g. *Gabinium admonendum non cenſeo: vel enim bonus eſt, vel malus. Si bonus, non habet opus admonitione Si malus, contemnet eam.* Cic: Philipp: 5. Num: 25. *Legatos decernitis, ſi ut deprecentur, contemnet, ſi ut imperetis, non audiet.*

Sorites eſt Argumentatio, quæ multas gradatim & acervatim involvit atq; complectitur argumentationes, & tandem tanquam quibuſdam gradibus ad concluſionem accedit, in qua ex primo infertur ultimum. v. g. *Quidquid bonum eſt, id expetendum: quod expetendum eſt, id certè approbandum, quod approbandum, id laudabile eſt. Ergo quod bonum eſt, laudabile.* Cic: pro Flacco Num: 44. *Si Prator dedit ut eſt ſcriptum, à Quæſtore numeravit. Quæſtor à menſa publica: aut ex vectigali, aut ex tributo &c.*

Exemplum eſt Argumentatio, quæ rem ſingularem altera ſingulari eaq; vel pari vel diſpari ſimili vel diſſimili probat. *Conſtat 2bus Partibus* Prothaſi & Apodoſi. v. g. *Horatius populi Romani comitiis liberatus eſt, quod ſua manu ſororem interfectam eſſe fateretur. Ergo & Milo quod Clodium necaverit, eliberari poteſt.*

Violatio eſt Argumentatio, in qua Orator utitur rationibus adverſariorum, contra eoſdem ipſos. *Conſtat 3bus Partibus.* 1. Propoſitione. v. g. *non ſunt legendi Pœtæ.* 2. Ratione v. g. *quia demulcent legentis animum & alliciunt.* 3. Inverſione. v. g. *imò ob id ipſum legendi, quia allici-*

ciunt animum & demulcent. Cic: pro Sylla. *Regium eſt dicere in quem velis, imò ſervitus eſt non dicere in quem velis, ac non defendere quem velis.*

Adverte *Ex enumeratis Argumentationum Formis* aliæ ſunt Generales, aliæ minùs Generales. *Generales 5. recenſentur.* Forma Syllogiſtica, Forma ad Cajum Herennium, Forma Hermogenis, Enthymema & Forma Apthonii. *Minùs Generales ſunt reliquæ 9.* Inductio, Inverſio &c. omnes verò pro arbitrio Oratoris & rei exigentia diſponi poſſunt *vel* naturali ordine ſeu directo, *vel* artificiali ſeu inverſo. In prolixioribus præſertim Orationibus ut defatigati Auditorum animi recreentur, ſpecies iſtæ Argumentationum variari debent: nec ſemper Epicheremate vel Enthymemate, aut Forma 4partita vel aliâ continuò utendum eſt Oratori. Variatio autem, dum fit pro varietate materiæ, variæ tranſitiones debent adhiberi, quæ connectant antecedens Argumentum per quamcunq; *Formam* diſpoſitum conſequenti. Cic: Philip: 2. Num: 20. *Sed non hujus temporis, ad majora veniamus.* Pro Sex: Num: 13. *Verùm hæc ita prætereamus, ut tamen intuentes & reſpectantes relinquamus. Ad Tribunatum, quia ipſe ad ſeſe jam dudum vocat, & quodammodo abſorbet Orationem, contento ſpatio curſuq; veniamus &c.*

Sed jam ad 3tiam Rhetoricæ Partem III. Libro explicandam progrediamur.

LIBER

LIBER III.

De Elocutione III. Parte Rhetoricæ.

Elocutio eſt, idoneorum verborum, & ſententiarum ad res inventas, & diſpoſitas accommodatio. Eſt *2plex*. Sponte fuſa, & Inverſa ſeu Commutata.

Sponte fuſa eſt, quæ trita loquendi conſvetudine funditur, ſine omni numero & compoſitione Oratoria.

Inverſa ſeu Commutata eſt, quæ verba aut Orationem in plura dilatat aut contrahit, ſive etiam Orationis ordinem immutat & à communi dicendi ratione removetur.

Suntne idem Elocutio, Locutio & Eloquentia? Non ſunt; quia *Elocutio* eſt figurata & ornata. *Locutio* eſt ſine Figuris & Tropis, communis unicuiq; lingvam vernaculam ſcienti.

Eloquentia verò eſt juxta omnes Rhetoricæ partes facultatis Oratoriæ opus, Generibus dicendi accommodatum.

Quid eſt Genus dicendi? Eſt apta rebus & Perſonis Orationis forma. Quod genus dicendi ab aliis vocatur ſpecies ſeu forma, ab aliis character, ab aliis idea, ab aliis ſtylus dicendi. Ariſtoteles verò Genera dicendi vocat virtutes Orationis, Cicero lumina Orationis.

CAPUT I.

De Generibus dicendi.

GEnera dicendi sunt 3. Humile, Medium, & Sublime.

Genus dicendi Humile (quod ab aliis infimum, subtile, pressum, acutum, gracile, & attenuatum dicitur) est, quod constat verbis quotidiani sermonis, sententiis vulgaribus, & Figuris minoribus, cultis tamen & bene moratis, ne sine viribus & nervis langvida appareat Oratio. Hoc genere dicendi usus est Virgilius in Georgicis & Buccolicis. Terentius, Plautus & Cicero in Epistolis Familiaribus.

Virtutes istius Generis sunt. 3. *1ma.* ut servet usitatam & communem loquendi consvetudinem: alias enim transiret in genus dicendi Summum *vel* mediocre. *2da.* ut Figuras adhibeat mitiores compositionemq; habeat minus elaboratam, ubi tamen vitanda erit Oratio arida & nimis jejuna. *3tia.* ut membra Orationis sint inter se compacta, licetq; hic liberiores sint periodi & numeri, cavendum tamen, ne Oratio sit tanquam scopæ dissolutæ.

Genus dicendi Medium sivè mediocre sivè æquabile est, quod constat humiliori quidem quàm Genus sublime, non infima tamen aut pervulgatissima verborum dignitate.

Virtutes Generis Medii sunt 4. *1ma.* ut æquabili feratur

feratur Oratione, quæ neq; sit nimis abjecta & humi serpens, neq; tumida, & nimis inflata. *2da.* ut contineat varia dicendi ornamenta, Tropos & Schemmata, tam verborum quàm sententiarum; exclusis tamen vehementioribus Figuris, quæ soli duntaxat Generi sublimi conveniunt. *3tia.* ut sit intertextum sententiis svavibus & locorum communium planis explicationibus. *4tâ.* ut amplioribus & prolixioribus periodis feratur, propter majorem Orationis elegantiam.

Genus dicendi Sublime seu grave est, quod constat verborum gravium vario & non usitato contextu, sententiarumq; illustrium ac selectarum frequenti usu.

Quæ Sententiæ hoc loco intelliguntur? R. Quælibet cogitationes Orationi accommodatæ ad vitam moresq; hominum spectantes. Sunt *3plices*. Ethicæ, Didascalicæ & Patheticæ.

Ethicæ Sententiæ sunt, quæ ad mores hominum spectant, serviuntq; conciliandis Auditorum animis.

Didascalicæ sunt, quæ rem exponunt probant & ad docendum Auditorem pertinent.

Patheticæ denique sunt, quibus affectus in Auditore excitantur, totæq; ad movendum referuntur.

Virtutes Generis Sublimis sunt. 5. *1ma.* ut versetur circa res excellentes & personas graves. *2da.* ut sit instructum selectioribus gravioribusq;

busq; ſententiis. *3tia.* ut ſit refertum verbis ſonantioribus & gravioribus; de quibus actum in amplificatione verborum. *4ta.* ut ſit perpolitum Figuris illuſtribus, quæ redoleant quandam gravitatem. Qualis eſt Expolitio, Energia, Apoſtrophe, Epiphonema &c. *5ta.* ut conſtet periodis artificioſis iisq; brevioribus, ubi multa erunt cæſim & membratim dicenda, ut tanto major Orationis gravitas & acrimonia appareat.

Unde provenit hoc genus dtcendi 3plex? R. ex 3plici fonte. *1mo.* ex triplici rerum diſcrimine, quarum *aliæ* ſunt graves & excellentes; *aliæ* leves & tenues. *aliæ* deniq; quæ inter excellentes & leves medium tenent locum, ſicq; triplex conſtituunt dicendi genus. *2dò.* ex *3plici* Oratoris officio, quod eſt docere, delectare & movere. *1mum.* ergo officium conſtituit genus dicendi humile, cujus munus eſt docere & probare. *2dum.* conſtituit genus dicendi medium, cujus munus eſt delectare., *3tium.* deniq; conſtituit ſummum, cujus munus eſt movere.

Adverte Ex his 3bus dicendi generibus totam fere ſpectari eloquentiam. Is enim teſte Cic: verè eloquens eſt, qui humilia ſubtiliter, magna graviter, & mediocria moderatè dicere novit. In una autem Oratione hæc tria Genera inveniri poſſunt: nam Exordio ſervit & accom-

accommodatur genus Mediocre, Narrationi genus Humile, Confirmationi & Confutationi plerumq; Sublime & Mediocre; in peroratione autem ſive concluſione, ſemper adhiberi debet Genus dicendi vehemens ad excitandos graviores in animis Auditorum motus.

Ad hæc Genera dicendi diverſitas & diviſio reducitur Styli; *qui alius* eſt Elogiaris, *alius* Ciceronianus, *alius* Laconicus, *alius* Seneçianus & *alius* Lipſianus.

Stylus Elogiaris ſeu Elogium ſeu Elogiaſticus e quoddam Epigramma liberius numero & quantitati Poëticæ minimè adſcriptum, *ſeu* eſt Oratio brevis & acuta factis & præruptis ſenſibus gaudens. *Dicitur verò Epigramma abuſivè* ideo, quod nulla illius periodus vel comma ſine acumine & conceptu ſingulari debeat eſſe.

Stylus hic debet eſſe conciſus & pauciſſimus, verbis profundos ſenſus complectens, ita ut Periodica circumdùctione ad ſummum abſolvi poſſit, & ſi aliquando Shinotenem admittat, tunc breviſſimis inciſis conſtare debet.

Objectum ejus ſunt res tam animatæ, quam inanimatæ; plerùmq; tamen Elogiari ſtylo ſcribuntur Panegyres Funebrales & Epitaphia.

Diſpoſitio hujus Styli eſt eadem, quæ ſolutarum orationum, maximè per adjuncta *Quis*, *quid*, &c.

Virtutes hujus Styli ſunt, ſi commata præcipua habent

habeant acumina, ſi verſus ita diſponantur, ut rarus ſit, qui totum à margine uſq; ad marginem capiat locum, quos etiam tribus abſolvere vocibus licet, & in ſpatio unius lineæ ponenere. Disjùnguntur autem non tantùm periodi, ſed & commata tunc, quando occurrit vel nomen Perſonæ illius quæ laudatur, vel honor, vel definitio notabilis, vel conceptus aliquis non vulgaris.

Vitia hujus Styli, ſunt leves phraſes & adjectiva minus rei competentia, niſi forte abſq; illis ſenſus exprimi non poſſit.

Ciceronianus Stylus eſt, qui figuris amplioribus, ornatu verborum ſolutiori, Periodis, longioribus abundat. *Locus* illi eſt in Orationibus majoribus, Progymnaſmatibus, Narrationibus.

Laconicus eſt, qui membra & periodos breves & ſæpe commatibus diſtinctas obſervat. *Locus* illi eſt in Orationibus, ſalutatoriis, gratulatoriis &c.

Lipſianus Stylus eſt, qui variarum ex Authoribus ſententiarum & fragmentorum ſerie concatenata gaudet. *Locus* illi in Narrationibus, & præſertim in Epiſtolis, quæ fragmenta Pòetarum, ſenſusq; Authorum varios ſæpiſſimè habere ſolent.

Senecianus Stylus eſt, qui in ſenſus generieos cum aliqua morali inſtructione excurrit, ſenſibus magis, quàm verbis utendo. Undè ſuperflua adjecti-

adjectiva, phraſes prolixiores hinc arcentur.

CAPUT II.

De Attributis Elocutionis.

Attributa Elocutionis in quibus conſiſtit, ſunt, quæ efficiunt, ut Latinè, planè, ornatè, & ad id quodcunq; agitur aptè, cõgruenterq; dicatur. Suntq; 3. Elegantia, Compoſitio, & Dignitas.

Elegantia eſt ſermo purus & congruus à præceptis Grammaticis non diſcrepans, qui facit, ut unum quodq; verborum purè & apertè dicatur. *Conſiſtit in 2bus*: Latinitate & Perſpicuitate

Latinitas eſt, quæ ſermonem illum purum Ciceroni aliisq; ſcriptoribus Romanis uſitatum conſervat. *Vitia ejus* ſunt 3. Barbariſmus Barbaralexis & Solæciſmus.

Barbariſmus eſt verbum contra Latinæ lingvæ præcepta vitiosè ſcriptum, aut pronuntiatum, quod fit 4 modis: abjectione, detractione, immutatione & tranſpoſitione vel literæ, vel ſyllabæ, vel temporis, vel toni, vel aſpirationis: de quibus Grammatica Piotrowſcii docet.

Barbaralexis eſt dictio aliqua barbara & peregrina v.g. Burgo Magiſter, pro Conſule. Hocquè vitium prout & barbariſmus fit in ſingulis verbis.

Solæciſmus eſt, grande Latinæ conſtructionis vitium, quod fit immutatione generum, caſuum, numerorum, perſonarum, modorum, temporum,

busq; ſententiis. *3tia.* ut ſit refertum verbis ſonantioribus & gravioribus; de quibus actum in amplificatione verborum. *4ta.* ut ſit perpolitum Figuris illuſtribus, quæ redoleant quandam gravitatem. Qualis eſt Expolitio, Energia, Apoſtrophe, Epiphonema &c. *5ta.* ut conſtet periodis artificioſis iisq; brevioribus, ubi multa erunt cæſim & membratim dicenda, ut tanto major Orationis gravitas & acrimonia appareat.

Unde provenit hoc genus dtcendi 3plex? R. ex 3plici fonte. *1mo.* ex triplici rerum diſcrimine, quarum *aliæ* ſunt graves & excellentes; *aliæ* leves & tenues. *aliæ* deniq; quæ inter excellentes & leves medium tenent locum, ſicq; triplex conſtituunt dicendi genus. *2dò.* ex *3plici* Oratoris officio, quod eſt docere, delectare & movere. *1mum.* ergo officium conſtituit genus dicendi humile, cujus munus eſt docere & probare. *2dum.* conſtituit genus dicendi medium, cujus munus eſt delectare., *3tium.* deniq; conſtituit ſummum, cujus munus eſt movere.

Adverte Ex his 3bus dicendi generibus totam fere ſpectari eloquentiam. Is enim teſte Cic: verè eloquens eſt, qui humilia ſubtiliter, magna graviter, & mediocria moderatè dicere novit. In una autem Oratione hæc tria Genera inveniri poſſunt: nam Exordio ſervit & accom-

CAPUT III.

De Dignitate Elocutionis.

Dignitas est, quæ ornatam & varietate distinctam reddit Orationem, *seu* est conformatio quædam Orationis constans verborum & sententiarum ornamentis, quibus supra vulgarem dicendi consvetudinem extollitur, efficiturq; jucunda, svavis, concinna, copiosa & illustris Oratio.

In quo consistit Dignitas Elocutionis? R. In Tropis & Figuris.

Quid est Tropus? Est verbi vel Orationis à propria significatione ad impropriam cum virtute, & venustate translatio. Deducitur enim à Græco vocabulo *trepos* quod Latine significat verto. Tropus est *2plex*. Dictionis & Orationis.

Tropus Dictionis est, in quo uniùs tantùm verbi significatio immmutatur. v. g. Vulcano exustus est. id est igne.

Tropi Dictionis sunt 8. Metaphora, Metonymia, Metalepsis, Synecdoche, Antonomasia, Catachresis, Antiphrasis, & Onomatopæia.

1mus Tropus Dictionis Metaphora seu Translatio est, cùm verbum à propria significatione ad aliam impropriam, propter aliquam similitudinem transfertur v. g. flos juventutis, prata rident, literæ crescunt. &c. Estq; *2plex*. Proxima & Remota.

Proxima

Proxima est, cùm ad rem proximam fit deflexio & transitio in eodem genere v.g. *à sensu ad animum.*

Remota est, cùm ex uno genere fit translatio in aliud. *v.g. ab animato ab inanimatum.*

Metaphora ex omni illa re, in qua potest elucere aliqua similitudo venusta ejus rei, de qua dicitur, sumi potest, idq; dupliciter universaliter, & minùs universaliter.

Universaliter 4. modis, *1mò* ab animatis ad animata. *v.g. Juventus floret, prata rident, homo homini lupus &c.*

2dò. ab inanimatis ad inanimata. *v. g. ferreum sæculum: virtutis luce nihil clarius &c. 3tiò.* ab animatis ad inanimata. *v.g. irascitur mare, terra, sitit, stylus floridus, cæca nox, sol oculus mundi &c.* Cicero pro Marcello. *Parietes hujus Curiæ tibi gratias agere videntur. 4tò,* ab inanimatis ad anita. *v.g. Sol Theologorum Aquinas, Columna Ecclesiæ, homo ferreus &c.*

Minùs Universaliter sumitur Metaphora 6. modis. *1mò* à rebus Divinis ad homines. Virg:

Namq; erit ille mihi semper DEUS, illius aram
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

Ubi Cæsarem Augustum DEUM appellat. *2dò. à sensu* ad Animum *v.g. à visu* videre pro intelligere. *Ab auditu* audire pro obtemperare, *Ab olfactu* malè olere, pro suspectum esse, *à gustu*, primis labris gustare literas, pro prima rudimenta literarum cognoscere. *à tactu, v.g.* sentit

tit pro intelligit. *3tiò.* à rebus Cæleſtibus ad ſublunares. *v.g. Saturnus pro iracundo, Mercurius pro facundo &c.*

4*tò.* à Metheoris ad varia. *v. g. duo fulmina belli Scipiadæ &c.* 5*tò.* ab Elementis ad res diverſas. *v.g. inflammatus irâ, flagrans deſideriò, flumen eloquii* 6*tò.* à rebus artificialibus. *v. g. ſtructura orationis, orationem vivis depingere coloribus, pro Figuris & ſententiis exornare.*

Adverte 3bus de cauſis inventas eſſe Metaphoras, aliosq; Tropos & Figuras. *imò.* causâ neceſſitatis, cùm verbum deeſt proprium, hinc dicimus *vites gemmare, pavonem oculatum &c. 2dò.* majoris emphaſeos & ſignificationis gratiâ. *3tiò* propter dignitatem & ornatum.

Tria quoq; in metaphora vitari debent. *imò.* ne inepta verba rebus tribuantur. *2dò.* ne ſint duræ metaphoræ nimiſquè remotæ. *3tiò.* ne ſint crebræ, nam Orationem obſcurant.

2dus Tropus Dictionis Metonymia ſeu denominatio eſt, cum res una pro alia ponitur. *v.g. nihil convenit Muſis cum Marte, id eſt literis cum bello.* Fit Metonymia 10. modis. *imò.* cùm ponitur Inventor pro re inventa *v.g. Bacchus pro vino, Mars pro bello, Vulcanus pro igne, Ceres pro frugibus &c.*

2dò. Cùm ponitur effectus pro cauſa, *vel* è contra cauſa pro effectu. *v. g. pallida mors,* ideſt *pallidas efficiens, caca ira, læta juventus, &c.*

3tiò. Cùm materia ponitur pro re confecta ex

ca *v.g. ferrum pro gladio, aurum, argentum, as pro pecunia, &c.* 4tò. Cùm ponitur continens pro re contenta. Virg: *Divitis in mensam sylvæ pelagiq; feruntur*, id est feræ & pisces. Cic: pro lege Manilia dicit: *Testis est Italia, testis est Sicilia, testis est Affrica, testis est Gallia*, id est *Galli, &c.* 5tò. Cùm ponitur res contenta pro continente Virg:

Crateras lati statuunt & vina coronant.

Id est vasa cum vino.

6tò Cùm Dux accipitur pro exercitu. *v.g. casus Annibal*, id est *exercitus Annibalis, victor Scipio*, id est *exercitus Scipionis.* vel è contra. 7mò. Cùm signum accipitur pro re signata. *v.g. fasces & secures pro Imperio, toga pro pace, sagum pro bello.* Cic: *cedant arma togæ, cedat laurea linguæ.* Huc referuntùr Insignia Regnorum, Principum, Provinciarum &c. 8vò. Cùm adjuncta ponuntur pro subjecto *v.g. innocentia opprimitur, pro innocenti homine.* 9no Cùm ponitur Possessor pro re possessa & è contra. Virg: *jam proximus ardet Ucalegon*, id est *Ucalegontis domus, Annibal ad portas*, id est *milites ejus* &c. *Pro aris & focis puguandum*, id est *pro DEO & populo.* 10mò Cùm ponitur author pro suo opere *v.g. legit Lucanum, Senecam Claudianum*, id est *scripta Seneca, Lucani, Claudiani, &c.*

31tius *Tropus Dictionis Metalepsis seu transumptio est*, cùm gradatim itur ad illud, quod significatur Virgil:

Post aliquot mea Regna videns mirabor aristas.

Ubi

ubi per aristas messis, per messem æstas, per æstatem annus intelligitur, quasi post aliquot annos. In Psalmo quoq; dicitur. *Labores manuum tuarum manducabis*, id est *quod labore manuum tuarum acquires*. Tropus verò hic magis Pòëtis quam Oratoribus in usu est.

4tus Tropus Synecdoche seu Intellectio est, cùm unum ex alio quomodocunq; intelligitur. Fitq; modis 8. *imò*. Cùm ponitur pars pro toto, *v.g. puppis aut carina pro tota navi. Horat:*

Nam tua res agitur paries dum proximus ardet.

2dò. Cùm totum ponitur pro parte. Virg: *fontemq; ignemq; ferebam*, id est *aliquâ parte aqua & ignis*.

Aut Ararim Parthus bibet, aut Germana Tigrim.

3tiò. Cùm ponitur numerus singularis pro plurali. *v.g. hostis habet muros*, id est hostes. Luc:

Qui modò in absentem vultu dextraq; furebas
Miles, habes nudum promptumq; ad vulnera pectus.

4tò. Cùm numerus pluralis ponitur pro singulari. *v.g. adigit per pectora ferrum*. Cic: *o Stultos Camillos, Curios, Fabricios, Scipiones, Marcellos, Maximosq; &c.*

5tò. Cùm species pro genere ponitur. *v.g. Eurus pro quovis vento. Irus & est subito qui modò Crœsus erat: pro paupere quovis.*

6tò. Cùm Genus pro specie ponitur. *v.g. fera pro Leone, ales pro aquila*. Ovid: in Tristibus

Magna minorq; fera, quarum regit altera Grajos,
Altera sidonias, utraq; sicca ratis.

Id est major & minor Ursa.

1mò. Cùm consequentia pro antecedentibus usurpantur. *v.g. fumus pro igne, nox pro occasu, dies pro ortu.* Lucanus.

Sidera prima Poli Phabo labente sub umbras
Exierant, & Luna suas jam fecerat umbras.

Id est vesper erat. Virg:

Et jam summa procul villarum culmina fumant.
Majoresq; cadunt altis de montibus umbræ.

2vò. Cùm antecedentia pro consequentibus ponuntur. *v.g. aurora pro die, vixerunt pro mortui sunt.* Virg:

Oceanum interea surgens aurora reliquit.

Id est dies cæperat esse.

5tus Tropus Antonomasia seu pronominatio est, cùm aliquid non proprio, sed extraneo nomine significatur. Fit modis 6. 1mò. Cùm nomen Proprium ponitur pro appellativo. *v.g. Aristides pro justo, Cato pro homine gravi morumq; censore, Crœsus pro divite, Irus pro paupere, Curius pro frugali, Sardanapalus pro effœminato &c.*

2dò. Cùm per excellentiam sumitur nomen appellativum artis, officij, aut dignitatis pro nomine proprio. *v.g. Poëta pro Homero vel pro Virgilio, Salvator pro Christo Domino, Orator aut Romanæ Eloquentiæ Parens, pro Cicerone, Apostolus pro Divo Paulo &c.* 3tiò. Cùm nomen Patronymicum usurpatur pro proprio. *v.g. Pelides Juvenis pro Alexandro, Saturnius pro Jove,*

Lechia-

Lechiades pro Polonis &c. 4tò. Cùm nomen Poſſeſſivum aut Patrium ponitur pro proprio. *v. g. Cytherea prò Venere, Cyllenius pro Mercurio, Anchiſiades pro Æneа &c. 5tò.* Cùm nomen Generis aut nationis pro ejus adjuncto accipitur. *v. g. Pœnus pro perfido, Cretenſis pro mendace, Sarmata prò indomito &c.*

6tò. Cùm ponitur definitio pro re definitâ: *v. g. facultas fluidè dicendi pro Rhetorica.*

6tus Tropus Catachreſis ſeu abuſio, cùm verbo ſimili & propinquo pro certo & proprio abutitur Orator *v. g.* Parricida pro eo, qui Patrem aut propinquum aliquem interfecit. Fit modis 4. *1mò.* Ethymologiâ ſeu notatione nominis aut verbi. *v. g. folia librorum*, quæ propria arborum ſunt. *2dò.* Cùm adjectiva non propria ſubſtantivis *tribuuntur v. g. minutus animus pro parvo, Vir magnus pro eo, qui virtute & ingenio præſtat, oratio grandis, vires hominum breves &c. 3tiò* Cùm verba contrarium ſignificantia junguntur. *v. g. diſcors concordia, inſipiens ſapientia, &c. 4tò.* Cùm duriores Metaphoræ adhibentur *v. g. luxuriatur ager, mare inhorreſcit &c.*

Differt Catachreſis à Metaphora eo: quia *Metaphora* accommodat nomina aliena rebus, etiam propria nomina habentibus; *Catachreſis* autem omnino propriis nominibus carentibus.

7mus Tropus Antiphraſis ſeu contralocutio eſt, cùm dictione rem contrariam ſignificante utitur O-

rator. *v.g. bellum dicitur, quòd minimè sit bellum: Parcæ, quòd nemini parcant: lucus, quòd minimè luceat &c.*

8vus Tropus Onomatopœia seu fictio est, cùm aliqua dictione ficta utitur Orator, idq; vel imitandi, vel significandi gratiâ, *seu* cum rei alicujus nomen, ad similitudinem vocis artificialis cum sono rei naturalis effingitur. *v.g. taratantara pro clangore tubarum, bombarda pro tormento bellico &c. Onomatopœia.*

Fit modis 3bûs: *1mò* deductione à moribus hominum, quos cæteri imitantur. *v.g. Platonizare, Patrizare, Ciceronizare &c. 2dò.* deductione à proprietatibus animalium. *v.g. mugire, rugire, rinnire, crocitare. &c. 3tiò* deductione ab artibus. *v.g. Rhetoricari, Philosophari, &c.*

CAPUT IV.

De Tropis Orationis.

Tropus Orationis est, cùm plurimorum verborum *seu* totius sententiæ significatio immutatur. Virg:

Claudite jam rivos pueri, sat prata biberunt.

Tropi Orationis sunt 4. Allegoria, Ironia, Hyperbole & Periphrasis.

1mus Tropus Allegoria seu Inversio seu Immutatio est, cùm aliud verbis dicitur, aliud sensu intelligitur. Est triplex: Pura, Mixta & Composita,

Allegoria

Allegoria Pura est, cum tota Oratio seu periodus allegoricè exponitur nullô verbô ex sensu simplici assumptô. Horat:

O navis! referent in mare te novi
Fluctus, o quid agis? fortiter occupa
Portum, nonne vides, ut
Nudum remigiô latus.

Per navem Rempublicam, per fluctus bella Civilia ac seditiones, per portum internam pacem, per nudum latus remigiô, omnia subsidiis destituta intelligit Pòèta. Persius. *tecum habita & nôris, quàm sit tibi curta supellex*, id est: tibi ipsi attende.

Allegoria mixta est, quando sensus allegoricus cum sensu simplici commiscetur. Usitatissima hæc Oratoribus allegoria, cùm prior Pòètis potius deserviat. Cic: in Pisonem Num: 20. *Neq: fui tam timidus, ut maximis turbinibus ac fluctibus Reipublicæ navem gubernâssem, salvamq: in portu collocâssem frontis tuæ nubeculam, aut Collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerem, alios ego vidi ventos, alias perspexi animô procellas, aliis impendentibûs tempestatibûs non cessi, sed his unum me pro omnium salute obtuli.*

Allegoria Composita est, cùm aliqua in Prothasi similitudo allegorica ponitur, & tandem, in Apodosi hæcce allegorica similitudo cum sensu simplici miscetur. Cic: pro Mur: Num: 35. *Quod fretum, quem Euripum, tot motus, tantas, tam*

varias habere putatis agitationes fluctuum! quantas perturbationes & quantos æstus habet ratio comitiorum &c.

Virtus præcipua allegoriæ est, ut si quis allegoricè loqui cæperit, ab allegoriâ statim non recedat, sed continuo tractu verba allegorica rebus simplicibus, aliquam tamen similitudinem ad ea habentibus accommodet, vitandus tamen crebrior allegoriæ usus, ne nimis obscura esse videatur oratio. *Species Allegoriæ sunt 2.* Ænigma & Paræmia.

Ænigma est obscura quædam allegoria, occulta rerum similitudine adeò involuta, ut sensum illius, quibusdam solummodò conjecturis indagare necesse sit. Virg:

Mater me genuit, mox ex me gignitur ipsa.

Intelligitur glacies ex aquâ nata, in aquam resoluta. Idem:

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tres, pateat Cæli spatium non amplius ulnas.

Intelligitur puteus.

Paræmia seu Adagium seu Proverbium, est dictum aliquod celebre, ingeniosâ quapiam novitate insigne. *v.g. oleum & operam perdidit*, id est gratis & inaniter laboravit. *Ex arena funiculum nectit.* Id est impossibilia conatur.

2dus Tropus Ironia seu Irrisio seu illusio est, qua facetè illudimus adversario, contrarium verbis ab ipsâ re indicando. Cic: in Verrem.

Quid agis bone custos defensorq; provinciæ?

Formulæ

Formulæ quibus Ironia effertur ſunt: ſcilicet, videlicet, verò, quaſi verò, credo, O. *v. g. O præclarum cuſtodem ovium, ut ajunt lupum.*

Eſt Ironia *zplex: vel unius verbi.* v. g. de vorace dicendo. *Abſtemius eſt, ſemel in die comedit.* id eſt, à mane uſq; ad noctem, *vel plurium verborum:* cujus ſunt ſpecies 6. Sarcaſmos, Aſteiſmus Diaſyrmus, Charientiſmos, Micæriſmos, & Mimeſis.

Sarcaſmos eſt, amarus jocus, & hoſtilis irriſio. Cùm victor victo inſultat. apud Virg: victor Turnus Trojanis inſultat:

En agros, & quàm bellò Trojane petiſti.
Heſperiam metire jacens.

Aſteiſmus eſt, Urbanus quidam & facetus jocus, longiùs petitus. Virg *Qui Bavium non odit, amet tua carmina Mævi,* id eſt qui amat Bavium malum Pòetam, etiàm Mævium illò pejorem amare poteſt. In ejus modi jocis præcipuus eſt Martialis. Sic ille ad Coſmicum, qui cæcum oculò unò emerat mulum.

Mulum Quinctus emit, ſed cæcum Coſmice mulum:
Unum oculum mulus, non habet ille duos.

Diaſyrmus eſt, irriſio, per quam ea, quæ ab adverſario dicuntur, ludentes abſolvimus, Cic: pro Mur: *Tu caves, ne tui Conſultores, ille ne Urbes, aut caſtra capiantur. &c.*

Charientiſmos eſt, cùm dura gratioſis verbis molliuntur. v.g. *bona verba quaſo, vel ominare* meliora, aut *dent meliora Dii, &c.*

Micte-

Micteriſmos eſt, cùm nasô ſuſpensô deridemus ac faſtidimus aliquid. Quod Perſius vocat, naſo ſuſpendere adunco, hoc magis in geſtu, quàm verbis conſiſtit.

Mimeſis eſt, cùm alterius geſtum aut verba imitamur. Teren: *heus tu, quis tu es? quis mihi es, proximus ſum egomet mihi.* Horat: Epis: 1ma. *O Cives, Cives quærenda pecunia primum eſt, Virtus poſt nummos.*

Ad Mimeſim referuntur apologi & fabulæ Pòetarum, quarum interpretatio Mythologia dicitur.

3tius Tropus Orationis Hyperbole ſeu ſuperlatio, eſt Oratio ſuperans veritatem augendæ vel minuendæ alicujus rei gratiâ. Lucanus.

Oceyor & Cæli flammis & Tigride fertur.

Cic Antonii prodigalitatem Hyperbolicè auget Philipp: 2. Num: 67. *Quæ Charybdis tàm vorax! Charybdim dico, oceanus medius fidius vix videtur, tot res tam diſſipatas, tam diſtantibus locis poſitas, tam citò abſorbere potuiſſe, quam Antonius.* Sumitur Hyperbole ex his potiſſimum 8. fontibus. *1mò* à rebus ipſis, cùm res pro perſona uſurpatur. v. g. *ille ſcelus, peſtis carcer, pro ſceleſto peſtilenti & carcere digno.* vel *non eſt ſceleſtus, ſed ipſum ſcelus, ipſâ juſtitiâ juſtior &c. 2dò.* à rebus ſimilibus. v. g. *melle dulcior, nive candidior felle amarior. 3tiò* ab animantibus *v. g. limace tardior leporè timidior, leone immanior &c. 4tò.* à perſo-

personis falsorum Deorum. v. g. *Apolline Doctior, Mercurio facundior, Protheo mutabilior &c.* 5tò. à personis fabulosis. *v. g. Cyclope immanior, Nestore Eloquentior, Paride vel Helena pulchrior, Hercule fortior &c.* 6tò à Personis Comediarum. *v. g. Davô versutior, Trazone glorioſior.* 7mò. à personis historiarum. *v. g. Catone severior, Fabiô cunctatior, Socrate patientior, Cymone liberalior &c.* 8vo. à moribus Gentium Nationumq; *v. g. Sybartîs mollior, Cretense mendatior Scythâ crudelior &c.* Res iisdem quoq; minuitur modis. *v. g.* Vix ossibus hæret. &c. Tropus hic Pòétis usui maximo est. Hinc Claud: equitantem Honorium describit.

Utq; tuis sonipes primùm calcaribus arsit.
Igneſcunt patulæ nares, non sentit habenas
Ungula discussæq; jubæ sparguntur in armos, &c.

9tus Tropus Periphrasis seu Circumlocutio est, cùm id pluribus verbis effertur, quod unô vel paucioribûs efferri potuit. *v. g. Generis humani assertor & Vindex* ideſt, Christus Dominus. *Poloni Imperii Conditor*, ideſt Lechus. Ovidius hæc verba, *multa mala pertulit: periphrasticè explicat.*

Quot frutices sylvæ: quot flavas Tigris arenas:
Millia quot Martis gramina campus habet,
Tot mala pertulimus.

Periphrasis fit modis 4. *imò.* per Ethymologiam, cum ratio nominis explicatur. *v. g. facultas adinstar torrentis fluida*, pro Rhetorica, amor

amor ſtudiumq; ſapientiæ, pro Philoſophia. *2do.* per definitionem rei, quando ſcilicet, quid ſit res explicatur. *v.g. legum aut Civium oppreſſor*, pro tyranno, *Regnator in alto*, pro Rege. *3tio.* per deſcriptionem, quando res ex effectis, ſignis & ſimilibus circumſtantiis &c. deſcribitur. Cic. poſt Reditum in Senatu deſcribit Gabinium. *Proceſſit quâ authoritate Vir? vini ſomniq; plenus, madente comâ, compoſito capillo, gravibus oculis, fluentibus buccis, preſſa voce & temulentâ.* *4to.* Cùm propria facta, aut ſimile aliquid locò nominis ponitur. *v.g. Domitor monſtrorum.* pro Hercule, *Princeps Scholæ Peripateticæ*, pro Ariſtotele &c.

Differt Periphraſis ab Antonomaſia eo: quia in hac vox ſimplex pro ſimplici ponitur, ut Orator pro Cicerone. In *Periphraſi* autem vox una pluribûs verbîs deſcribitur. *v.g. Doctor Gentium*, pro Divo Paulo &c. Nec verò negari poteſt, ſæpius Tropos plures in unum convenire poſſe, quorum tamen diſtinctio penes diverſitatem reſpectûs debet ſpectari. Virg:

Et jam ſummâ procul villarum culmina fumant:
Majoreſq; cadunt altis de montibus umbræ.

Ideſt veſper fit. & habet Synecdochen, ſimul Periphraſim, ſed penes diverſum reſpectum.

CAPUT

CAPUT V.

De Figuris.

Figura seu Exornatio. est quædam arte renovata dicendi forma, seu ratio, *seu* est lumen quoddam Orationis, quô supra quotidianum sermonem illustratur Oratio. à Græcis Figura dicitur Schema, ideſt ornatus seu habitus, qui Orationi venustatem & ornamentum confert.

A Tropo differt Figura eo: quia Tropus non videtur animare Orationem, sed tantùm exornare. Præterea quia Tropus fit in translatis verbis alienisq; Figura verò in suis atq; sibi propriis; frequenter tamen accidere potest & Tropum & Figuram simul convenire. v. g. Floret etiam num floret juventus.

Quotuplices sunt Verborum Figuræ?

Figuræ sunt 3plices: Verborum, Sententiarum & Amplificationum.

Figuræ seu schemata Verborum, sunt coformationes dictionis ad Orationis venustatem accommodatæ, *seu* quæ conficiuntur ex dictionibꝰ.

Sunt *3plices.* per additionem, per detractionem & per similitudinem.

Figuræ Verborum per additionem sunt 14.

1. *Anaphora seu Repetitio est,* cùm eadem vox initio plurium commatum, membrorum aut Periodorum iteratur. Cic: Catil: *1mâ* Num: 1. *Nihil ne te nocturnum præsidium Palatii, nihil*

Urbis

Urbis vigilia? nihil timor populi, nihil conſenſus bonorum omnium? nihil hic munitiſſimus habendi ſenatus locus? nihil horum ora vultusq; moverunt.

2. *Antiſtrophe ſeu Converſio*, eſt priori contraria, cùm eadem voce plura commata vel membra clauduntur. Cic: in Vatinium: Num: 37. *quarè cùm ego legem de ambitu tulerim, ex Senatus conſulto tulerim, ſine vi tulerim, ſalvis auſpiciis tulerim, ſalva lege Ælia & Tuſia, tu eam eſſe non putes legem.*

3. *Epanalepſis ſeu Conduplicatio* eſt, cùm eadem dictione & inchoatur & clauditur ſententia. Cic: pro Sextio Num: 6. *ademit Albino ſoceri Nomen, mors Filia, ſed charitatem illius neceſſitudinis & benevolentiam non ademit.* Virg:

Multa ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa

4. *Epizeuxis ſeu Geminatio* eſt, cùm eadem vox cum impetu pronunciationis, ſive continenter, ſive ſeparatim repetitur. Cic: pro Lig: Num: 15. *Dicam planè Cæſar, quod ſentio, ſi in hac tanta tua fortuna, lenitas tanta non eſſet, acerbiſſimo luctu redundaret iſta victoria.*

5. *Symploce ſeu Complexio* eſt, cùm eadem vox in principio, & alia eadem in fine commatum repetitur, continet in ſe Anaphoram cum Antiſtrophe ſimul. Cic: pro Mil: Num: 40. *Quis eos poſtulavit? Appius, quis produxit? Appius, Unde? ab Appio.*

6. *Polyptoton ſeu Traductio* eſt, cùm eadem verba

ſæpiùs

fæpiùs immutata repetuntur, mutatîs generibûs vel numerô, *ut in nomine:* aut mutatô modô, tompore, perſonâ, numerô, *ut in verbo.* Cic: de Charuſp: Num: 38. *Tibi verò, ſi diligenter attenderis, intelliges hominum pœnas deeſſe adhuc, non Deorum. Homines te in re faciſſima defenderunt. homines turpiſſimum nocentiſſimumq; laudaverunt: hominibus injuria tui ſceleris illata in ipſos dolori non fuit &c.* Idem pro Archia Num: 14. Sed *pleni ſunt omnes libri, plena Sapientum voces, plena exemplorum vetuſtas.*

7. *Anadiploſis ſeu Reduplicatio eſt,* cùm ultima dictio præcedentis commatis aut membri in principio ſequentis repetitur. Cic: Catil: 1. Num: 2. *Hic tamen vivit, vivit? imo verò etiam in Senatum venit.*

Differt ab Epanalepſi eo: quia in Epanalepſi ubiq; poteſt geminari dictio; in Anadiploſi autem, tantùm in principio & in fine. *v.g. creſcit amor nummi, quantùm ipſa pecunia creſcit.*

8. Antanaclaſſis *ſeu Reverberatio eſt,* cùm idem verbum diverſum, in ſe habens ſenſum cum venuſtate quadam, modò in hac re, modò in altera ponitur. *v. g. bonum eſt à Principe amari, ſi nihil inſit amari.* vel *Cur eam rem tam ſtudiosè curas, quæ multas tibi debet curas. vel tantum malum attulit malus.* Hinc eſt illud.

Quid facies, facies, veneris, cùm veneris ante,
Ne ſedeas ſed eas, ne pereas per eas.

9. Anti-

9. *Antiſtaſis ſeu Oppoſitio* eſt, cùm idem verbum in contrario ſenſu repetitur. *v. g. Quis ignorat ejuſmodi ſervos, non eſſe ſervos.*

10. *Polyſyntheton ſeu Multicopula* eſt, cùm pluribus conjunctionibus abundat ſermo *v. g. Tu neq; exempla majorum, neq; leges, neq; authoritatem ſenatûs, neq; religiones, neq; auſpiciorum jura publica ſervaſti.*

11. *Paralepſis ſeu Præteritio* eſt, cùm dicimus nos tacere id, aut præterire, quod vel maximè dicimus. Cic: pro Mil: Num: 60. *Non dico hôc locô majores noſtros ſemper, in pace conſvetudini, in bello utilitati paruiſſe &c.*

12. *Epanorthoſis ſeu Correctio* eſt, quæ ſententiam aut verbum corrigit, & veluti magis idoneum aliquid ſubijcit. Cic: pro Lig: Num: 26. *Quæ fuit igitur in ullo homine tanta conſtantia? conſtantiam dico; neſcio an melius patientiam poſſem dicere.*

13. *Hypozeuxis ſeu Subjunctio* eſt, cùm ſingulis verbis ſententiisq; ſingula verba jungũntur. Virg:

Procumbunt pinus, ſonat icta ſecuribus ilex,
Fraxineaq; trabes cuneis & fiſſile robur
Scinditur, & volvunt ingentes montibus Ornos.

14. *Scheſiſonomaton ſeu Epiteton* eſt, cum ſingulis ſubſtantivis, ſingula adjectiva annectuntur. *v. g. Hunc modeſtiſſimum adoleſcentem, Provinciæ ſacratiſſimum Cuſtodem, noſtrum fortiſſimum Ducem cognoverunt.*

Figu-

Figuræ verborum per Detractionem sunt 6.

1. *Ecclipsis seu Privatio* est, in qua subtractum verbum aliquod ex cæteris intelligitur, & ad plenitudinem sensus desideratur. Cic: *Ego, si Tyro ad me* (venerit) *cogitò in Tusculanum* (proficisci)

2. *Zeugma seu Adjunctio seu Ligatio* est, cùm plures sensus uno verbo copulantur, sivè illud sit medium, sivè ultimum, sive primum. Virg:

Trojugenâ interpres Divum, qui numina Phœbi,
Qui Tripodas Clarii lauros, qui sidera sentis.

3. *Asyntheton, sive Dissolutio* est, cùm demptis conjunctionibus dissolutè multa dicuntur. Cic: pro Archia Num: 16. *Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant &c.*

4. *Dialiton seu Disjunctio* est, cùm eorum, de quibus dicitur, unum quodq; certo quodam verbo claudítur. Virg:

Ferte citi flammas, date tela, & scandite muros.

Elegans omnino disjunctio est, cùm præcedentibus priùs ac seorsivè nominibus totidem annexa verba respondent. Cic: *Aris, viris, tenore, periculoque mortis repulerit, fugaverit, averterit:* vel verbis nomina ut in hoc dísticho.

Hæc domus odit, amat, punit, conservat, honorat
Nequitiem, pacem, crimina, jura, probos.

5. *Analyton sive Articulus* est, cùm singula verba, aut nomina, aut adverbia intervallis quibusdam cæsa oratione distingvuntur. Cic: Catil:

Nihil cogitant, nisi eadem, nisi incendia, nisi rapinas: patrimonia sua profuderunt, fortunas abligurierunt.

6. *Isocolon seu Membrum* est, cùm Oratio æqualibus fere membris constat. *v. g. Illi fortuna dedit felicitatem, huic industria virtutem comparavit. Illum respectus ad culmen honoris evexit, hunc sola merita promoverunt.*

Figuræ Verborum per Similitudinem sunt 4.

1. *Paronomosia seu Annominatio* est, cùm literis paululùm immutatis similitudine quadam, vox in aliam significationem detorquetur.

Fit potissimum 4. modis.

1mò. Detractione literarum. *v. g. Sacerdotium non est otium, non Homero sed mero dat operam.*

O fortunatam natam me Consule Romam.

2dò. Adjectione literæ vel syllabæ. Cic: pro Cluent: *Vestri auxilii est Judices, sic in calamitosa fama, quasi in aliqua pernicioſa flamma, atque in communi incendio subvenire.* Emanuel *virtus in exemplũ posita, micat, dum dimicat.* Hinc quidam Pòèta.

Sunt oculi scopuli, titulo pejore notandi,
Heu quibus allisæ tot periere rates!

3tiò. Immutatione literæ *vel* syllabæ. Cic: Catil: 1. Num: 9. *Hìc hìc sunt in nostro numero, qui de hujus Urbis, atq; adeò Orbis terrarum exitio cogitant.* Emanuel. *ille oculos luctu, hic laudibus fauces attrivit, & antiquã animam alter efflevit alter efflavit.*

4tò. Translatione literæ vel syllabæ primæ mediæ vel extremæ. Cic: 1. ad Att: Epist: 10.

Consuli

Consul ipse parvo animo & pravo. Idem Phil: 3. num: 22. *En cur Magister ejus ex aratore Orator factus.* Emanuel. *dum fluminum vires pavet, ad fulminum sedem accedit.*

Huc Anagrammatismi spectant, & Retrograda. Quale est illud dæmonis.

Signa te signa temere me tangis & angis.
Roma tibi subitò, motibus ibit amor.

In Paronomasia hoc præcipuum est, ut voces quæ literis & syllabis aliquô modô sunt sibi similes, omninò diversam habeant significationem, alias puerilis & sine ratione Paronomasia esset.

2. *Homœoptoton seu similiter Cadens* est, cùm casus similibus syllabis terminantur. Cic: pro Rosc: Num: 72. *Quid tam commune, quàm Spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus erectis.*

3. *Homœoteleuton seu similiter Desinens* est, cùm verba simili exitu terminantur. Cic. Philip: Num: 13. *Hac majores nostri primùm universam Italiam devicerunt, deindè Carthaginem exciderunt, Numantiam everterunt, potentissimos Reges, bellicosissimas Gentes in ditionem hujus Imperii redegerunt.* Aliquando istæ ambæ Figuræ simul concurrere solent. Cic: pro Marcel: N. 8. *Animum vincere, iracundiam temperare, victoriâ continere &c.*

4. *Analysis seu Commutatio* est, cum una sententia nascitur ex altera sibi contraria. Cic:

3. de Legibus. *Verè dici potest, magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum.* In Evang: *Qui se exaltat humiliabitur, qui se humiliat exaltabitur.*

CAPUT VI.

De Figuris Sententiarum.

Figuræ Sententiarum sunt, quæ non in verbis, sed in rebus ipsis habent dignitatem & ornatè affectus animorum exprimunt, aut res eleganter augent. Suntq; 18.

1. *Anacænosis seu Communicatio* est, cùm causæ nostræ confidentes, aut ipsos adversarios consulimus, aut cum Judicibus vel Auditoribus, quid faciendum sit deliberamus. Cic: Act: 2da, in Verrem, Num: 32. *Nunc ego vos consulo, quid mihi faciendum putetis &c.*
2. *Anthypohora seu Compensatio* est, cùm ipsi nostræ interrogationi respondemus. Cic: Verr: 6. Num: 27. *At quomdò abjecito, non possum dicere planius &c.*
3. *Aposiopesis seu Præcisio, seu Reticentia* est, cùm intra nos supprimimus ea, quæ dicere videmur, quòd aut turpia, aut odiosa, aut alioquin nobis dictu gravia sunt. Vir:

Quos ego! sed motos præstat componere fluctus.

4. *Apostrophe seu Conversio* est, cùm sermonem convertimus ad aliquem sivè præsentem, sivè

ſivè abſentem, idq; aut ad DEUM aut ad hominem, aut ad quampiam rem, ſivè animatam, ſivè inanimatam, quam tanquam perſonam compellamus. Cic: pro domo ſua Num: 104. *O Dii Immortales! (vos enim hæc audire cupio) Publius Clodius veſtra ſacra curat? veſtrum Numen horret? res omnes humanas religione veſtrâ contineri putat &c.*

5. *Aporia ſeu Dubitatio* eſt, cùm dubitare nos & quid dicendum, faciendumvè ſit, neſcire ſignificamus. Cic: pro Quin: Num: 57. *Quid ergo eſt? vereor, mè Hercule ne aut gravioribus utar verbis, quàm natura fert, aut levioribus, quàm cauſa poſtulat.*

6. *Aria ſeu Execratio* eſt, cùm aliquem merito abominans Orator, ei malum imprecatur. Cic: pro Dejot: Num: 21. *Dii te perdant fugitive &c.*

7. *Aganacteſis ſeu Indignatio* eſt, cùm animi commoti indignationem ſignificamus, idq; affectu, geſtu aut pronuntiatione. Cic: Catil: 1. Num 1 *Quousq; tandem abutêre Catilina patientiâ noſtrâ &c.*

8. *Adinaton ſeu Impoſſibile* eſt, cum aliquid non poſſe fieri oſtenditur. Claud: *Non, mihi centenis reſonent, ſi vocibûs ora.*
Multifiduſq; ruat centum per pectora Phœbus,
Facta Probi narrare queam &c.

9. *Dieſis ſeu Obſecratio* eſt, cùm aut DEI aut hominis auxilium, ſuo vel alterius nomine

implorat Orator. Cic: pro Quin: Num: 97. *Nævii lacrymans manum apprehendit; obsecravit per fratris sui mortui cinerem, per nomen propinquitatis &c.*

10. *Epitrope seu Permissio* est, cùm causæ bonitate freti Judicibus aut adversariis, quod placuerit, statuendi facultatem concedimus. Cic: Verr. 3. Num: 13. *Confringat iste sanè vi sua consilia senatoria, quæstiones omnes perrumpat, evolet ex nostra severitate &c.*

11. *Erotheſis seu Interrogatio* est, quâ non simpliciter quærimus sciendi causam, sed vel instamus, vel asserimus, vel indignamur, vel admiramur, vel deniq; dubitamus interrogando. Cic: Philip: 2. Num: 68. *O audaciam immanem: tu ingredi illam domum ausus es &c.* Virg.

– – *Quid non mortalia pectora cogis,*
Auri Sacra fames? Dubitationis. *v. g. Quò me vertam, quò tendam, quid faciam.*

Miserationis. Virg:

Heu quæ nunc tellus inquit, quæ me æquora possunt.

12. *Erothema seu Ratiocinatio* est, cùm Orator rationem poscit, quare quidpiam dicat, & crebrò à se petit unius cujusq; Propositionis explanationem. Cic: pro Sextio. *Si spoliorum causâ vis occidere hominem spoliasti: quid quæris amplius, si inimicitiarum, quæ sunt tibi inimicitiæ cum eo: cujus ante prædia possedisti, quàm ipsum nôsti &c.*

13.

13. *Equoneſis ſeu Exclamatio* eſt, Orationis elevatio, atq; contentio, quæ motum vehementem excitat, & rei magnitudinem exprimit, motum miſericordiæ excitat. Cic: pro Sylla Num: 61. *O miſerum & infelicem diem illum, quo Conſul omnibus centuriis Publius Sylla renunciatus eſt, ô falsam ſpem! ô volucrem fortunam! ô cæcam cupiditatem! ô præpoſteram gratulationem! quàm citò illa omnia ex lætitia & voluptate ad luctum & lacrymas reciderunt.*

14. *Emphaſis ſeu verbi amplificatio* eſt, cùm ex aliquo dicto quidpiam latens eruitur, ſeu cùm plus ſignificatur, quàm dicitur. Virg: *jacuitq; per antrum - - immenſum.*
Ubi intelligitur corporis magnitudo.

15. *Gnomi ſeu Sententia* eſt, generale quoddam pronuntiatum, quod breviter oſtendit, quid fiat vel fieri ſoleat, quid expeti vel vitari oporteat. Cic: pro Archia. *Trahimur omnes laudis ſtudiô & optimus quisq: maximè gloriâ ducitur.*

16. *Prolepſis ſeu Præoccupatio* eſt, cùm, quod ſuſpicatur objectum iri ab adverſario præſumit Orator atq; refellit. Cic: Verr. 7. Num: 2. *Quid agam Judices? quo accuſationis meæ rationem conferam? quo me vertam? ad omnes enim meos impetus, quaſi murus quidam boni nomen Imperatoris opponitur. Novi locum &c.*

17. *Parrhiſia ſeu Licentia* eſt, cùm aliqua liberiùs dicuntur, ſivè commune faciendi, ſivè

objurgandi causâ Cic: Philip: 10. Num: 8. *Vos P. C. grave dictu est, sed dicendum tamen, vos inquam Servium Sulpitium vitâ privâstis &c.*

18. *Paradoxon seu Inopinatum* est, cùm suspensis animis Auditorum, præter spem & expectationem omnium, aliquid subjungit Orator. Cic: Philipp: 2. Num. 2. *An decertare mecum voluit contentione dicendi hoc quidem beneficium esse &c.*

CAPUT VII.

De Figuris Amplificationum.

Figura seu *Schemata Amplificationum* sunt, quæ non ad ornandam solùm Orationem, sed etiam ad augendam & amplificandam subserviunt.

Figuræ Amplificationum quot habent locos seu fontes ex quibus desumuntur? R. Habent septem. Definitionem, Divisionem, Causam, Contraria, Similia, Genus, & Adjuncta.

Figuræ ex Loco Definitionis sunt 5.

1. *Auxesis seu Incrementum* est, cùm quasi per gradus crescit Oratio, & ad summum quodammodo pervenit. Cic: pro Quin: Num: 95. *Miserum est exturbari fortunis omnibus, miserius est injuriâ: acerbum est ab aliquo circumveniri, acerbius est à propinquo: calamitosum est bonis everti, calamitosius cum dedecore: indignum est à pari vinci*

vinci aut superiore, indignius est ab inferiore: luctuosum est tradi cum bonis, luctuosius inimico.

2. *Tapinosis seu Diminutio* est, cùm rei extenuandæ gratiâ verbum levius pro graviori ponitur. *v. g. affabilis, pro adulatore, liberalis, pro prodigo, pusio, pro brevi homine &c.*

3. *Synonymia seu Interpretatio* est, cùm multa verba, aut membra idem significantia aut in aliquo tantùm diversa, conjunguntur. Cic: Catil. 2. Num. 1. *Tandem aliquando Catilinam furentem audaciâ, scelus anhelantem, pestem Patriæ nefariè molientem, ex Urbe vel ejecimus, vel emisimus, vel ipsum egredientem Urbe prosecuti sumus, abiit, excessit, evasit, erupit.*

4. *Ergasia seu Expolitio* est, quæ eandem rem pluribûs sententiis commutatis, tam diu explorat, donec tandem oculis subijciatur. Cic: Agraria 2da. *Ego qualem Calendis Januariis acceperim, Rempublicam intelligo, plenam solicitudinis plenam timoris, in qua nihil erat tam mali, nihil adversi, quod non boni metuerent, improbi expectarent.*

5. *Horismos seu Definitio* est, quæ rei alicujus proprietates, sive unica, sive conglobatis descriptionibûs breviter & absolutè continet. Cic: pro Domo sua. *Quid Sergius? armiger Catilinæ, Stipator sui corporis, signifer seditionis, concitator tabernariorum, damnatus injuriarum, fori depopulator, percussor, lapidator, obsessor.*

Figuræ ex Loco Diviſionis ſunt 6.

1. *Meriſmos ſeu Diſtributio* eſt, quæ res plurimas, aut perſonas, aut negotia dividit, & quod ſummatim dici poterat, accuratiùs & fuſiùs in ſuas diſtribuit partes. Cic: pro Marcel: *At verò cujus gloriæ Cæſar quam eſt paulò ante adeptus, Socium habes neminem, totum hoc quantumcunq; eſt, quod certè maximum eſt, totum eſt tuum. Nihil ſibi ex iſta laude centurio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit &c.*

2. *Epanodos ſeu Regreſſio* eſt, cùm id, quod erat propoſitum per Prolepſim, in partibus iteratur. *v. g. Vicerunt Romani Carthaginenſes mari, terrâ Gallos.*

3. *Dilemmaton ſeu Complexio* eſt, cùm duo contraria ſubjecta ratione diſtingvuntur. Cic: Philip. 5. Num: 25. *Legatos decernitis, ſi ut deprecentur, contemnet, ſi ut imperetis, non audiet.*

4. *Apophaſis ſeu Expeditio* eſt, cùm pluribus rebus expoſitis & cæteris infirmatis, una tandem relinquitur & confirmatur. Cic: *Neceſſe eſt, cum conſtet fundum noſtrum fuiſſe, oſtendas, te aut vacuum poſſediſſe, aut uſu tuum feciſſe, aut emiſſe, aut hæreditate tibi veniſſe. Vacuum cùm ego adeſſem, poſſidere non potuiſſe tuum, uſu feciſſe etiam nunc non potes, emptio nulla profertur hæreditate, tibi me vivo, pecuniâ meâ venire non potuit, relinquitur ergo ut me vi, de meo fundo dejeceris.*

5. *Synathroiſmus ſeu Congeries* eſt, cùm multa verba varias

ba varias res significantia in unum locum coacervantur. Cic: pro Mil: Num: 70. *Vide quàm sit varia vitæ commutabilisq: ratio, quàm vaga volubilisq: fortuna, quantæ fæditatis in amicis, quàm ad tempus aptæ simulationes, quantæ in periculis fugæ proximorum, quantæ aviditates.*

6. *Anacephalæosis seu Frequentatio*, est, cùm res per totam causam sparsæ in unum locum congeruntur, quô gravior, acrior, ac criminosior appareat Oratio. Cic: in Epilogo Orationis pro Archia. *Quare conservate Judices hominem pudore eo, quem amicorum studiis videtis comprobari &c.*

Figuræ quæ oriuntur ex Loco Causarum sunt 5.

1. *Ethiologia seu Redditio Causæ* est, cùm propositi alicujus statim rationem aliquam subijcimus. Cic: pro Archia Num: 1. *Si quid est in me ingenii, aut siq: exercitatio dicendi &c. earum rerum omnium vel imprimis hic Aulus Licinius fructum à me repetere prope suo jure debet: Nam quò ad longissimè potest mens mea respicere spatium præteriti temporis, hunc video mihi principem & ad suscipiendam, & ad ingrediendam rationem horum studiorum extitisse.*

2. *Dicæologia seu æquitas causæ* est, cùm causam, quam Orator adfert, tanquā justam & æquam defendit. *v. g. Acerbus & iniquus es, qui quod æqualiter omnibus putes ignoscendum, uni imputas, & in uno arbitraris vindicandum.* 3. *Anan-*

3. *Anancæon ſe Neceſſitas* eſt, cùm alicujus rei vel facti neceſſitatem cauſamq; adducimus. Cic: Catil: 1. Num: 4. *Cupio P. C. me eſſe clementem: cupio in tantis periculis me non diſſolutum videri: ſed jam me ipſum inertiæ, nequitiæq; condemno &c.*

4. *Metabaſis ſeu Tranſitio* eſt, cùm breviter ea, quæ dicta ſunt, in memoriam revocantur, & quid conſequatur, oſtenditur. Cic: pro lege Man: *Sed quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam.*

5. *Climax ſeu Gradatio* eſt, cùm gradibus quibuſdam ita ab uno ad alia tranſimus, ut ſemper proximum verbum repetatur. *v.g. Africano induſtria virtutem, Virtus gloriam, gloria æmulos comparavit.* Cic: Agraria 2da. *Quæ reliqua ſpes eſt Libertatis, ſi illis & quod libet, licet, & quod licet poſſunt, & quod poſſunt audent.*

Figuræ ex Loco Contrariorum ſunt 7.

1. *Antitheſis ſeu Contentio* eſt, cùm ex oppoſitis conficitur Oratio. Cic: Philip: 8va. N. 10. *Antonii promiſſa cruenta, tetra, Diis, hominibus inviſa, nec diuturna, nec ſalutaria, noſtra verò contra, integra, honeſta, glorioſa, plena lætitiæ, plena pietatis.*

Dupliciter variari Antitheſis poteſt. *1mò.* Cùm verbum verbo contrarium redditur. *2dò.* Cùm membrum membro opponitur. *3tiò.* Cùm periodus periodo, cujus exempla

exempla ſub loco contrariorum de Inventione habentur.

2. *Apodixis ſeu Rejectio* eſt, cùm ea, quæ occurrunt in alium opportuniorem locum transferimus. Virgilius.

Verùm hæc ipſe equidem ſpatiis excluſus iniquis
Prætereo, atq; aliis poſt commemoranda relinquo.

3. *Antimetabole ſeu Commutatio* eſt, cùm invertitur aliqua ſententia per contrarium. *v. g. Eripis ut perdas, perdis ut eripias.*

4. *Brachylogia ſeu Brevitas* eſt, cùm ſententiæ brevitatè præcedit Orator Auditoris expectationem, ſeu cùm res ipſis tantummodò neceſſariis verbis exponitur. Virg:

Mantua mè genuit, Calabri tenuêre, tenent nunc
Parthenope, cecini, paſcua, rura, Duces.

5. *Paromologia ſeu Conceſſio* eſt, cùm aliqua adverſario concedimus, deinde inferimus, quod aut majus ſit, quàm ſuperiora aut etiam omnia, quæ conceſſimus infirmantur. Cic: pro Quinct: Num: 56. *Hæc ille ſi verbis non audet, re quidem verâ palam loquitur. Etenim ſi vult Virorum bonorum inſtitutô vivere, multa diſcat, oportet atq; dediſcat: quorum illi ætati, utrumq; difficile eſt. Verùm, quoniam tu id tibi arrogas & concedi poſtulas, concedamus.*

6. *Antiſagoge ſeu Compenſatio* eſt, cùm multa, quæ pro adverſario dici poſſunt, breviter & per partes ponuntur, tum ad ſingula reſpondetur ac

tur ac omnibus repudiatis totum meliùs concluditur. Cic: Catil: 1. Num: 28. *Non ne hunc in vincula duci, non ad mortem rapi, non ſummo ſupplicio mactari imperabis! quid tandem impedit te? mos ne majorum? aut perſæpe etiam privati in hac Rep: pernicioſos Cives mulctârunt &c.* Hæc Figura illuſtris eſt præcipuè, dum ex conceſſione & Antitheſi conflatur. Utitur hac Seneca Polybium conſolando. *Quid illi faceres? pecuniam eriperes? nunquam illi obnoxius fuit, & ab ea nullum majorem fructum, quàm contemptum ejus petit. Eriperes illi amicos? ſciebas tam amabilem eſſe, ut facilè in locum amiſſorum poſſet alios ſubſtituere. Eriperes Spiritum? quantulum nocuiſſes? longiſſimum illi avum ingenii fama promittit. Id egit ipſe, ut meliore ſui parte duraret & compoſitis eloquentiæ præclaris operibus, à mortalitate ſe vindicaret.*

7. *Anaſceve ſeu Deſtructio, ſeu Evacuatio* eſt, cùm ab adverſariis maximè propoſita deſtruimus. Cic: pro Mil: Objectionem de occiſo Clodio refellit, quòd Clodius in eadem via Appia, in qua occiſus eſt, Equitem Romanum Papirium interfecerat. Num: 18. *Itaq; in eadem iſta Appia via, cùm ornatiſſimum Equitem Romanum Marcum Papirium occidiſſet, non fuit illud facinus puniendum &c.*

Figuræ ex Loco ſimilium ſunt 6.

1. *Paralleliſmus ſeu Comparatio* eſt, cùm vel pa-

tia

ria cum paribus, vel minora cum minoribus, vel majora cum majoribus conferuntur, idq; magis ornandi, quàm argumentandi causâ. Seneca. Epist: 44. *Bona mens omnibus patet, omnes ad hoc sumus nobiles. Nec rejicit quemq; Philosophia nec eligit: omnibus lucet. Patritius Socrates non fuit, Cleantes aquam traxit, & rigando hortulo locavit manus, Platonem non accepit Nobilem Philosophia, sed fecit. Quid est? quare desperes, his te posse fieri parem, omnes hi majores tui sunt, si te illis dignum geris.*

2 *Homœosis seu similitudo* est, quæ rem priùs cognitam per alteram, quæ notior est demonstrat. Exemplum Homœosis dat Seneca lib: de ira. *Ut furentium certa incendia sunt, audax & minax vultus, tristis frons, torva facies, citatus gradus, inquietæ manus, color versus, crebra & vehementiùs acta suspiria: Ita irascentium eadem signa sunt, flagrant & micant oculi &c.*

3. *Apologus seu fabula* est, in qua muta animantia vel res inanimatæ humano more inducuntur loquentes. *v. g.* apud Æsopum vulpes ægrotantem leonem visitare in antro & adire nolens, dicit: *vestigia intrantium & non exeuntium ex antro, me nimiùm terrent.*

4 *Parabola seu Collatio*, est rerum genere dissimilium comparatio. Claudianus de 3tio consulatu, Honorium cum Leone recens educato confert.

Ut Leo,

Ut Leo, quem fulvæ matris spelunca tegebat
Uberibus solitum pasci, cum crescere sentit
Ungve pedes & terga jubis & dentibus ora,
Jam negat imbelles epulas & rupe relictâ
Getulo comes ire Patri stabulisq; minari
Æstuat, & cæsi terga absorbere juvenci &c.

5. *Paradigma seu Exemplum*, est rei gestæ vel quasi gestæ utilis ad persvadendum commemoratio. Cic: pro Archia. *Homerum Colophonii Civem esse dicunt suum, Chii vendicant suum, Salamini repetunt, Smirnæi verò suum esse confirmant &c. Ergo illi alienum, quia Poëta fuit, post mortem etiam expetunt, nos hunc vivum &c. repudiabimus.*

6. *Dialogismus*, est ficta personarum collocutio, vocatur autem sermocinatio, cum vel verum sermonem recitat Orator, vel secum disputat, quid agendum sit? Cic: pro Quinct: Num: 71. *De re pecuniariâ cupio contendere, non licet, & eâ controversia est, nihil ad me attinet, causam capitis, dicas oportet &c.*

Figuræ ex Loco Generis sunt 2.

1. *Epiphonema seu Acclamatio* est, quando post narratas res, sive comprobatas vel honestatis, vel dignitatis, vel utilitatis, vel difficultatis gratiâ, vehementiore affectu, quasi obstupefactus exclamat Orator. Virg: Æneid:

Tantæ molis erat Romanam condere gentem,

Idem 4. Georg:

Tantus

WBP Opole

Tantus amor florum & generandi gloria mellis. Cic: quoq́ pro Sextio Num: 86. *Hoc sentire prudentia, facere fortitudinis, & sentire verò & facere perfectæ cumulataq́; virtutis.*

2. *Noæma seu Cogitatio Sententia* est, cùm quæ non dicimus, tacitè significamus, ut intelligere possit Auditor. *v. g. Hortensius negabat, se unquam cum Matre aut Sorore rediisse in gratiam, ubi intelligendum relinquitur quia nunquam cum Matre aut Sorore in odium voluit venire.*

Figuræ ex Loco Signorum sunt. 2.

1. *Hypotyposis seu Energia seu descriptio* est, quâ res ita exprimitur, ut videri potiùs, & coram geri, quàm audiri videatur. Cic: pro Mur: Nũ: 88. *Quæ verò miseranda sunt, ea & mihi ante oculos versantur, & vos videre & perspicere potestis.* Virg. 2. Æneidos expugnationem arcis Priami non describit, sed fermè oculis subjicit.

At domus interior gemitu miseroq́; tumultu
Miscetur, penitusq́; cavæ plangoribus ædes
Fœmineis, ululant: ferit aurea sidera clamor &c.

Species Hypotyposis sunt 4.

Prosopographia seu Personæ descriptio sivè veræ sivè falsæ, est, quando persona cum suis attributis sivè animi, sivè corporis describitur. Lucanus Libro 1. Cæsarem à bello Civili dehortantem Patriam describit.

Ingens visa duci Patriæ trepidantis imago
Clara per obscuram vultu mœstissima noctem.

Turrigero canos effundens vertice crines:
Cæſarie lacerâ, nudiſq; adſtare lacertis.
Et gemitu permiſta loqui: quo tenditis ultra?
Quò fertis mea ſigna Viri? &c.

Ethopæia ſeu morum fictio eſt, qua mitiores affectus exprimuntur, congruitq; Comædiis, & Dialogis.

Pathopaia eſt, quæ graviores ac vehementiores motus affectus & perturbationes exprimit. Virg.

Flectere ſi nequeam Superos, Acheronta movebo.

Topographia ſeu vera & perſpicua locorum verorum deſcriptio eſt, cùm Urbes, portus, arces, templa, regiones, montes, ſylvæ &c. deſcribuntur. Claud: de Bello Gildonico Sardiniam depingit.

Humanæ ſpeciem planta ſe magna figurat
Inſula, Sardiniam veteres dixêre coloni:
Dives ager frugum, Pœnos, Italosq; petenti
Opportuna ſitu: qua pars vicinior Afris
Plana ſolo, ratibus clemens: qua reſpicit Arctos,
Immitis, ſcopuloſa, procax, ſubitiſq; ſonora.
Fluctibus, inſanos infamat navita montes.

Topotheſia ſeu loci ficti deſcriptio eſt, cùm locus ille, qui nullibi eſt, deſcribitur. Ovi: in Metamorphoſi ædes ſomni deſcribit.

Eſt prope Cymmerios longè ſpelunca receſſus,
Mons cavus, ignavi domus & penetralia ſomni
Quò nunquam radiis oriens mediúsve cadensve
Phœbus adire poteſt.

Virg. 6. Æneidos Eliſios deſcribit campos.

Chore-

Chronographia seu temporis descriptio est, cùm nox aut dies, aurora sivè æstas, annus sivè alia hujusmodi describuntur. Luc: Lib: 5. Vespertinum tempus describit.

Sidera prima Poli Phœbo labante sub umbras
Exierant, & Luna suas jam fecerat umbras,

Virg: 8. Æneidos noctem.

Nox erat & terras animalia fessa per omnes,
Alituum pecudumq; genus, sopor altus habebat.

2. *Prosopopœia seu personæ fictio* est, cum rebus multis sermonem tribuimus, aut vita defunctos tanquam vivos, aut absentes tanquam præsentes inducimus loquentes. Cic: pro Mil: inducit absentem Milonem, tanquam præsentem & loquentem Num: 78. *Quamobrem si cruentum gladium tenens clamaret T. Annius. Adeste quæso, atq; audite Cives: P. Clodium interfici, ejus furores, quos nullis jam legibus, nullis judiciis, frenare poteramus, hôc ferrô & hâc dextera à cervicibus vestris repuli, per me unum effectum est, ut ejus æquitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in Civitate manerent &c.*

Aliæ Figuræ quæcunq; inveniri possunt, vel ad enumeratas reducuntur, illisq; implicitè continentur, vel minoris existunt usûs.

CAPUT VIII.

De Compositione.

Compositio est verborum apta & concinna svaviterq; numerosa constructio, quâ lenis,

æquabilis ſuisq; modulis perpolita efficitur Oratio. Conſiſtit in 4or in Junctura, Ordine, Periodis & Numeris.

Junctura eſt apta verborum antecedentium cum conſequentibus conjunctio, quâ aures leniter ingreditur & nunquam offendit Oratio. Conſiſtit in 2bus, in ſono literarum, & multitudine Syllabarum.

Vitanda ſunt in Junctura hæc potiſſimum. *1tem. 1mò.* ne ſit Oratio hiulca, quod fit ex frequenti concurſu vocalium, præſertim quando in vocalem deſinit dictio, & altera immediatè ſequens à vocali incipit. v. g. *Bacca Æneæ amæniſſimæ intendebant &c. 2dò.* ne eadem conſonans nimis frequenter repetatur. v. g. *quidquam, quisquam, cuiquam, quod conveniat neget.* Vel illud.

O Tite tute, tibi tua tanta Tyranne tuliſti.

3tio. vitanda eſt aſſidua ejuſdem verbi repetitio. v. g. *cujus rationis ratio non extat, ei rationi ratio non eſt fidem habere. 4tò.* vitandus creber & & aſſiduus verborum ſimiliter cadentium uſus. v. g. *flentes, plorantes, lachrymantes, obſtantes &c. 5tò.* vitandæ ſunt Conſonantes duriores, quæ ſtridorem & ſibilum odioſum reddunt. v. g. *Rex Xerxes ſtravit montes. 6tò.* fugiendæ ſunt dictiones monoſyllabæ. v. g. *lex hæc eſt, quàm Rex vult, plebs non vult. 7mò.* cavendum nè longo nimis tractu verba continuentur, qualis continuatio & Auditorum aures & Oratoris ſpiritum afficit.

Ordo

Ordo Compositionis est apta verborum simplicium & conjunctorum dispositio. Consistit potissimũ in 3bus. *1mò.* ut in Amplificatione Orationis semper gravius aliquod verbum leviori subjiciatur, *2dò.* ut naturalis ordo rerum servetur, ita ut diem nox, ortum occasus, & quid simile potius consequatur, quàm è contra. *3tiò.* ut non eadem ratione omnia Periodorum membra producantur, sed diversitas quædam Periodorum varia atq; varia adhibeatur, propter aliquod Auditoris tædium evitandum. Undè aliquandò mẽbratim, aliquandò incisim, aliquandò Periodicè membra Orationis sunt proferenda.

Quid est Periodus? Est ambitus seu circuitus, seu continuatio verborum dictionumq; plenam syntaxim & sensum perfectum habens.

Conficitur ex Commatibus seu incisis, & Colis seu membris. Unde membra seu cola sunt partes immediatæ Periodi, commata vero seu incisa partes membrorum.

Comma seu Incisum, est pars Periodi; necdùm quidquam absolutè significans, ex duabus aut pluribus dictionibus constans. v. g. *Si quid est in me ingenii.* Estq; duplex: Dictionis, & Orationis. *Dictionis* est, quod singulis sub se notis continenter absolvitur. v. g. *abiit, excessit, erupit, evasit.* *Orationis* est, quod pluribus verbis perficitur. Cicero pro Archia Num: 26. *Trahimur omnes laudis studio, & optimus quisq; maximè gloriâ ducitur.*

Colon

Colon seu Membrum, est Pars Orationis perfectè quidem aliquid significans; sed justam non absolvens Periodum & suspendens magis, quàm perficiens Orationem. Cic: pro Archia Num: 2. *Quod si hæc vox hujus hortatu præceptisq; conformata, non nunquis aliquando saluti fuit.* Est 2plex: Rectum & Productum. *Rectum* est, quod certo Syllabarum numero comprehenditur, nec duodecē aut plures paulò syllabas excedit. Seneca. *Quid tibi opus est, ut sis bonus, velle.* *Productum* est, quod certo numero Syllabarum non concluditur, & ultra 24. Syllabas extenditur, atq; ex pluribus incisis componitur. Cic: pro Archia Num: 2. *Etenim omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum.* Unde membrum est 3plex: Parvum, Mediocre & Magnū. *Parvum* est, quod ad 9. vel ad 10. syllabas non extenditur. *Mediocre*, quod ad 18. vel 20. *Magnum*, quod ad plures quam 20. syllabas protenditur.

Parva membra habent locum in causis minoribus, in causis autem gravioribus & panegyricis adhibentur mediocria, imò & magna. *Rursus* Membrum est 2plex: simplex & compositum. *Simplex* est, quod unum tantum habet comma. v. g. *maximum remedium iræ mora est.* *Compositum* est, quod plura habet commata. v. g. *in bello militum virtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum & commeatuum copia plurimum juvant.*

Quid est dicere Cæsim seu Incisim, quid Membratim, quid

quid Periodice? Cæsim dicere est, cùm diu per sola commata diducitur oratio. Cic: post Redi: in Senatu Num: 13. *Cum hoc homine aut cum stipite, æthiope, si in foro constitisset, nihil crederes interesse, sine sensu, sine sapore, elingvem, tardum, inhumanum, neglectum, Cappadocem, modò abreptum de grege venalium diceres &c. Membratim* dicere est, cum per membra funditur Oratio. Cic: in Pisonem Num: 56. *Cum extingvebas senatum, vendebas authoritatem hujus Ordinis, addicebas Tribunoplebis consulatum tuum, Rempublicam evertebas, prodebas caput & salutem meam, una mercede Provincia. Periodicè* dicere est, cum ambitu finito periodorum, effertur atq; explanatur Sententia. Cic. pro Archia. *Si quid est in me ingenii quod sentio, quàm sit exiguum &c.*

Adverte pulcherrimè in Oratione miscerimembra cum incisis. Pro Archia Num: 16. *Hæc studia adolescentiam alunt, Senectutem oblectant &c.* Periodicè verò dicere vel maximè convenit Oratori in Exordiis, quæ ut plurimum graviorem dicendi rationem requirunt, in Argumentis formandis, præsertim quandò non tanta contentione vibrantur.

Cæsim autem & membratim in Narrationibus, ubi præsertim non tantum dignitatis quæritur; tum in descriptionibus, altercationibus, sermonibus, Dialogis, Epistolis & similibus, quæ minùs gravitatis habent, & plùs acrimoniæ.

Conditiones Periodi sunt 5. 1ma ut sensum perfectum clarumq; habeat. *2da* ut habeat numerum Oratorium, qui maximè in principio & fine illius relucet. *3tia.* ut habeat Prothasim & Apodosim. *4ta.* ut particulis correlativis aut relativis membra cõnectantur. Quales sunt tantùm, quantùm, toties, quoties, adeò ut, potiùs, quàm &c. *5tò.* ut quantum fieri potest personali verbô claudatur Periodus. Quod si aliqua ex numeratis his conditionibus defuerit, propriè non poterit dici Periodus, sed vel Circumductio si pluribus quàm 4. membris absolvatur. Vel simplex tantùm Propositio nominabitur, si uno membro absolvetur, & quidem sine debita in fine clausula.

Partes Periodi sunt. 2. Antecedens & Consequens.

Antecedens seu Prothasis Periodi, est principium illius seu ea pars, quæ inchoat aut proponit sententiam. Cic: pro Archia Num: 27. *Quare in qua Urbe Imperatores propè armati Pòetarum nomen, & Musarum delubra coluerunt.*

Consequens seu Apodosis est, finis Periodi seu ad sententiam inchoatam perficiendam reditus, seu reflexio. Ut superioris Antecedentis Consequens seu Apodosis est talis: *in ea non debent Togati Judices à Musarum honore, & à Pòetarum salute abhorrere.*

Periodus est 2plex: Perfecta & Imperfecta.

Perfecta

Perfecta est, quæ constat principio & fine, absolvitq; & perficit sententiam, nec excedit 4. membrorum magnitudinem. Cic: pro Archia. Num: 1. *Quodsi hæc vox hujus hortatu præceptisq; conformata nonnullis aliquando saluti fuit: à quo id accepimus, quo cæteris opitulari, & alios servare possemus, huic perfecto ipsi quantum in nobis situm est, & opem & salutem ferre debemus.*

Imperfecta est, quæ uno membro longiori vel pluribus constat, cum absolutione sententiæ, sine dependentia Antecedentis & Consequentis.

Periodus Perfecta est 4plex. Monocolos, Dicolos, Tricolos, & Tetracolos. *Monocolos seu unimembris* est, quæ uno tantùm membro constat, v. g. *Tam studiosus literarum adolescens, quàm virtutis.* Differt Periodus monocolos à membro simplici eo, quòd membrum simplex suspendat magis, quàm perficiat Orationẽ; Monocola verò Period9 in unico sui membro sensum perfectum habet.

Periodus Dicolos seu bimembris est, quæ ex duobus membris componitur. Cic: pro Archia. Num: 2. *Etenim omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quasi cognatione quadam inter se continentur.* Est Periodus Dicola duplex: Isocolos & Anisos. *Isocolos* est, cùm utrumq; membrum ferè sibi æquale est numero syllabarum. Cic: pro Archia. Num: 27. *Quare in qua Urbe Imperatores propè armati Poëtarum nomen & Musarum delubra coluerunt:*

in ea non debent togati Judices à Musarum bonore & Pœtarum salute abhorrere.

Anisos est, cùm unum membrum altero in Syllabarum numero notabiliter majus est. Qualis est hæc. *Etenim artes quæ ad humanitatem pertinent &c.* Hæc Periodus iterum est 2plex. *Macrocolon*, cujus membrum posterius priore longius est. Cic: post Reditum ad Quirites, *Non enim ille deprecatione rediit, sed in dissensu Civium exercitu se armisq; revocavit.* Et *Miuron*, Cujus membrum prius, multitudine Syllabarum posterius excedit. Cic: pro Archia Num: 19. *Sit igitur Judices Sanctum apud vos humanissimos homines hoc Pœtæ nomen, quod nulla unquam barbaria violavit.*

Periodus Tricolos seu trimembris est, quæ 3bus membris constituitur. Cic: pro Cælio Num: 28. *Datur enim concessu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates, quæ si ita erumpunt ut nullius vitam labefactent, nullius domum evertant, faciles ac tolerabiles haberi solent.* Hæc periodus elegantissimè efformari solet, cùm aut uni Prothasi, duplex respondet Apodosis, aut duplici Prothasi una Apodosis. Exemplum 1mi est in Cic: pro Quinctio Num: 26. *Etenim si veritate amicitia, fide societas, pietate propinquitas colitur, necesse est, iste qui amicum, socium, affinem, famâ & fortunis spoliare conatus est, vanum se & perfidiosum & impium esse fateatur.* 2di exemplum est,

apud

apud eundem Ciceronem. *Cum eos, qui in conventu Virorum bonorum de salute mea fecerant, adesse jussisti, eorumq; advocationem manibus, ferro, lapidibus dispulisti, tum profectò ostendisti, vim tibi maximè displicere.*

Periodus Tricola 2plex: Isopleuros & Isosceles. *Isopleuros* est, cùm omnia 3. membra numero Syllabarum paria sunt. v. g. *Ille ad summa bonorum subsellia evehitur, ille titulorum summos assequitur splendores, qui ad hos per virtutis tendit sacrarium.*

Isosceles est, cùm membra 2. sunt æqualia, tertium verò inæquale, idq; vel 1mum vel 2dum vel ultimum. Cic: pro Archia Num: 2. *Nam quoad longissimè potest mens mea respicere spatium præteriti temporis & pueritiæ memoriam recordari ultimam, inde usq; repetens, hunc video mihi principem, & ad suscipiendam & ad ingrediendam rationem horum studiorum extitisse.*

Periodus Tetracolos seu 4drimembris est, quæ ex 4or Colis seu membris conficitur Cic: in Cæcinam. *Si quantum in agro locisq; desertis audacia potest, tantum in foro atq; judiciis imprudentia valeret, non minus in causa cederet Aulus Cacina Sexti Æbutii imprudentiæ, quam hic in vi faciendâ cessit audaciæ.*

Conficitur periodus hæc eleganter, cùm aut duabus Prothasibus bina respondet Apodosis, ut in hac periodo. *Si quantum in agro locisq; desertis &c.* aut tribus Prothasibus una Apodosis. Cic: in 1ma periodo Orationis pro Archia Pœta.

Si quid

Si quid est in me ingenii Judices, quod sentio, quàm sit exiguum, aut si quæ exercitatio dicendi, in qua me non inficior mediocriter esse versatum, aut si huiusce rei ratio aliqua: ab optimarum artium studiis, disciplina profecta, à qua ego nullum confiteor ætatis meæ tempus abhorruisse, earum rerum omnium vel imprimis hic A. Licinius fructum à me repetere prope suo jure debet. Vel etiam è converso cùm uni Prothasi triplex respondet Apodosis. Cic: in eadem Oratione pro Archia Num: 7. *Data est Civitas Syllani lege & carbonis, si qui federatis civitatibus adscripti fuissent, si tum cùm lex ferebatur in Italia, domicilium habuissent, & si 60. diebus apud Prætorem essent professi.*

Periodus imperfecta est 5tuplex. Schinotenos, Periodus Pneumatica, Periodicon seu Periodica Circumductio, Pneuma, & Thasis.

Schinotenes est Membrum unicum prolixiùs fusum in modum cujusdam longissimi funis protensum. Cic: in Epilogo Orationis post Red: ad Quirites. Num: 24. *In referenda autem gratia vobis repromitto, semperq; præstabo, mihi neq; in consiliis de Republica capiendis diligentiam, neq; in periculis à Republica propulsandis animum, neq; in sententia simpliciter referenda fidem, neq; in hominum voluntatibus pro Republica lædendis libertatem, nec in perferendo labore industriam, nec in vestris commodis gratam animi benevolentiam defuturam.*

Licet autem periodus hæc Schinotenes sit unimem-

unimembris actu, tamen potentiâ est multimembris. Si enim verbum quod in fine positum est referatur ad singula commata, certò certiùs propter additam sensûs perfectionem multa membra facit. Ut in hac periodo Ciceroniana si participium in fine positum, *defuturam*, addatur singulis Commatibus hoc modo. *In referenda autem gratia repromitto vobis, mihi neq; in consiliis de Republica capiendis diligentiam defuturam, neq; in periculis à Republica propulsandis defuturum animum &c.* tunc unimembris hæc periodus defacto in multimembrem evadet.

Fit Schinotenes 2pliciter. *1mò.* Tractatione verbi & alterius interjectione. ut Curtius de Alexandro. *Cæterum ingentia animi bona, illam indolem, quæ omnes Reges anteceſſit, illam in ſubeundis periculis conſtantiam, in rebus molliendis efficiendisq; prudentiam, in debitos fidem, in captivos clementiam, haud tolerabili aliquando cupiditate fœdavit.* 2dò. cùm unicum colon inciſis diſtinctum protenditur. Cic: *tu continentiam, tu induſtriam, tu animum in Rempublicam, tu virtutem, tu innocentiam, tu labores tuos, quod illis non ſis fractus, eſſe abjectos ac repudiatos putas.*

Periodus Pneumatica est, quæ componitur ex commatibus, & membris longitudinem Schinotenicam imitantibus, atq; adeò prolixis, ut usq; ad notabile reſpirium Oratoris protrahatur. Cic: poſt Red: ad Quirites Num: 6. *Non enim*

enim pro meo reditu, ut pro Popillii nobiliſſimi hominis adoleſcentes filii & multi praterea cognati, atq; affines deprecati ſunt, non ut pro Q. Metello clariſſimo Viro jam ſpectata atate filius, non Lucius Dalmaticus Conſularis ſumma auctoritate Vir, non Metellus Cenſorius, non eorum liberi, non Metellus Nepos, qui tum conſulatum petebat: non ſororum filii, Luculli, Servilii, Scipiones, permulti enim, tum Metelli, aut Metellorum liberi pro Metelli reditu vobis ac Patribus veſtris ſupplicaverunt.

Ubi advertendum etiam Periodum bimembrem aut trimembrem omnino cenſendam, Pneumaticam, ſi ex membris Schinotenicis absq; antecedentis & conſequentis obſervatione componatur.

Periodicon ſeu Periodica circumductio eſt commatum membrorumq; continuatio, non adſcripta ad certum eorundem numerum, illis tamen periodum Tetracolam excedens, cum obſervatione antecedentis & conſequentis. Cic. pro Archia Num. 8. *Eſt ridiculum, ad ea quæ habemus, nihil dicere, quærere, qua habere non poſſumus & de hominum memoria tacere, literatorum memoriam flagitare: & cùm habeas Ampliſſimi Viri religionem, integerrimi municipii juſjurandum, fidemq;: ea qua depravari nullo modo poſſunt, repudiare: tabulas, quas idem dicis ſolere corrumpi, deſiderare.*

Pneuma eſt ſententiæ comprehenſio, quæ multa

multa membra atq; commata complectens, adeò extenditur ut nonnisi exhausto Oratoris spiritu sistat.

Habet partes duas. *Dianiam* seu intentum, quod longius est mediumq; sensum comprehendit. *Et Epilogum* qui brevior est & reliquum sensum perficit. Cic: pro eodem Archia Num: 13. *Quare quis tandem me reprehendat, aut quis mihi jure succenseat, si quantum cæteris ad suas res obeundas, quantum ad festos dies ludorum celebrandos, quantum ad alias voluptates, & ad ipsam requiem animi & corporis conceditur temporis: quantum alii tribuunt intempestivis conviviis: quantum denique aleæ, pilæ, tantum mihi egomet ad hæc studia recolenda sumpsero?*

Differentia inter Periodum Pneumaticam & Pneuma, quæ quodam modo ipso nomine idem sonare videntur est, hæc. Quia *Periodus Pneumatica* componitur ex membris & incisis Schinotenicis, *seu* in multam longitudinē productis. *Pneuma* verò iisdem membris brevioribus sed pluribus. *Seu* quia *Periodus Pneumatica* componitur ex magnitudine membrorum *Pneuma* verò ex multitudine eorundem.

Thasis est forma longissima periodi impropriæ, quæ prolixitate nimia etiam Pneumaticam excedit, dicentis spiritum omnino superat ac defatigat. Cic: pro eodem Archia Nū: 31. *Petimus à vobis Judices, si qua non modò humana*

mana verum etiam Divina in tantis negotiis debet esse commendatio, ut eum, qui vos, qui vestros Imperatores, qui populi Romani res gestas semper ornavit: qui etiam his recentibus nostris vestrisq; domesticis praliis se testimonium laudum daturum esse profitetur? quique est eorum numero, qui semper apud omnes sancti sunt habiti atq; dicti, sic in vestram accipiatis fidem, ut humanitate vestrâ levatus potius quàm acerbitate violatus esse videatur.

Differentia inter Periodicam Circumductionem, Pneumaticam & Thasim est hæc, quia *Periodus Pneumatica* non habet perfectam Prothasim & Apodosim *Periodica* verò habere potest, ambæ tamen ejusmodi periodi ad spiritum vocis Oratoris accommodantur; *Thasis* autem easdem ita excedere videtur, ut prolixiori illius tractui spiritus Oratoris non sufficiat.

Adverte Schinotenem, Periodicam Circumductionem, & Periodum Pneumaticam locum habere propriè in describendis rebus magnis, sive illæ sint lætæ, sive tristes; Pneuma verò & Thasis locum potissimum habet in congerie atq; distributione, cùm scil: aut totum in partes distribuimus, aut res in unum congestas ac conglobatas enumeramus. In formandis verò periodis unus quisq; naturam & aptitudinem suam sequi debet, breviores seu prolixiores pro rei exigentia & capacitate vocis & laterum periodos adhibendo.

Quot

Quot sunt illi scienda, qui Periodum aliquam vult formare? Hæc potissimùm tria: Quomodo materia pro membris petenda, quomodo membra connectenda, & quomodo per artificium exornanda.

Materia pro Membris ex quavis dictione petenda est, præsertim per adjuncta: *quis, quid* &c. quibus ampliora redduntur. *Connectenda membra periodorum* sunt, per particulas connexivas, quarum una non potest intelligi sine altera. Quales sunt. v. g. *quantus, tantus, quoties, toties, quò, eò, adeo, ut, ita &c.* qualesq; conjunctiones sunt. v. g. *si, etsi, quamvis, tamen, nihilominus.* qualia item signa sunt illa tam affirmativa, quàm negativa. v. g. *omnis, nullus, quisq; &c.* Item gerundia v. g. *legendo discimus, discendo proficimus.*

Exornantur Membra per artificium, dum simplici elocutioni doctior & amplior per Figuras, per Tropos, ac per alios modos substituitur elaboratio.

Artificium conficiendæ Periodi positum est in nexu & dispositione apta, ornatuq; membrorum & incisorum, quæ ita conveniant, ut ex eorum complexione totum Periodi corpus coalescat. Id verò ut artificiosè fiat, habenda est ratio verborum, partium, in quas funditur & explicatur Periodus, numeri & dignitatis. *Verborum* oportet habere diligentem rationem, in iisq; notandæ sunt 4or præcipuè affectiones. *imò.* vis in exponendis explicandisq; re-

bus, 2dò. ſplendor & dignitas in ſenſu. 3tiò. majeſtas in ſono & amplitudo. 4tò. ſvavitas vel aſperitas.

Quot modis Periodus ſimplex in cultiorem transformari poteſt? Multis modis, præcipuè tamen his 10.

1mò. Si pro adjectivis verbisq; ſimplicibus ponantur Metaphorica & Figurata. Ut v. g. hanc periodum ſimplicem. Turca Polonis reddidit Camenecum, quidam exornat. *En ille immaniſſimus alienæ fortunæ helluo Turca, qui ſapidas non unius Regalis pomi cupedias voraci abliguriverat gutture, Camenecum, hoc eſt excuſſum olim è Poloniæ diademate magni pretii lapidem, inſatiabili laborantibus orexi viſceribus inſepultum poſſidens, tandem poſtquam conſumere nequiiſſet, immani omnium ſuorum dolore evomuit.*

2dò. Si verbis addantur adverbia apta atq; talia, quæ rei naturam enucleatiùs exprimant. ut v. g. ſenſus hic *marcet ſine adverſario virtus.* exponitur. *Quidquam ne excellenter ad gloriam, ſolidè ad indelebilem ſæculorum memoriam auſa eſt virtus aggredi, niſi eam fortior adverſarii ſtimulus pulchrius in altum urgeat: ibit profecto illa per quævis obſtantia generoſius? irruet in quodvis adverſum fortiùs, flammabit ardore honeſti ferventiùs, abundabit omni pulcherrimarum rerum exercitio uberius, ſi, per quæ incitatis enitatur paſſibus, eidem pertinacior adverſarii æmulatio ſeſe demonſtret in aperto.*

3tiò. Si ſimplex Periodus ſervientibus exornetur

netur eruditionibus. Ut v. g. hic sensus *Rari sunt, qui se ipsos vincant*, exornatur. *In hac cum propriis passionibus nunquam cessante hostilitate, rarum inveneris Annibalem, qui Cannas & non Capuam Marte siniſtro referat. Rarus Achilles, qui ad hanc Trojam pugnet fortius: paucos hic censueris Scipiones: quibus hæc cum recalcitrantium affectuum monſtris, ſub jugum eat Affrica &c.*

4tò. Si per aliquam Figuram numeroſiorem, ut eſt v.g. Hypotypoſis, Proſopopœia, Diſtributio &c. Senſus ſimplex in periodum effundatur. Biezanovius in Panegyrico cui titulus. *Clavá Martis Sarmatici.* Senſum hunc ſimplicem: *Xerxes multos habuit exercitus.* per diſtributionem effert. *Laboratum eſt tota Perſide, pro vaſtiſſimo Xerxis ambitu, moti Provinciarum cardines, idiomata populorum confuſa, Arabes Indis, Babylonii Hircaniis, Sogdianisq; permiſti, infuſus Helleſponto Tygris & Euphrates, vicini Gangis accolæ ſolem alienum mirati, ut probrum infame, ſpolium ingens, ſæculorum fabula & riſus Græciæ Sardonius fierent &c.*

5tò. Si per Auxeſim, gradationem & correctionem, ſingula verba extollendo, Periodus exponatur ut v. g. hunc ſenſum: *Adduximus vobis ſceleſtiſſimum hominem in judicium.* exponit Cic: *Non enim furem, ſed raptorem, non adulterum, ſed expugnatorem pudicitiæ, non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorum, non ſicarium, ſed crudeliſſimum Civium carnificem in veſtrum judicium adduximus.*

6tò. Si verba definitiva ponantur loco rei definitæ, aut simul cum re definita eadem verba definitiva connectantur. Ut v. g. sensus hic: *Virtutem honos sequitur:* cultiùs efferur, *Maxima Superum indulgentiâ, munus terris concessum, perennatura animorum humanorum adorea virtus, adeò cumulatissimis circumquaq; abundat præmiis, ut prima contendentium votorum meta honor, indivisis eam comitari nunquam desinat passibus.*

7mò. Si illa res, de qua dicitur, per comparationem cum aliqua re simili efferatur. Ut v. g. sensus hìc: *profert homo fructus in senectute, si in juventute virtutibus sese exercuerit,* effertur. *Optimè conveniunt & in una sede morantur hominum (inversarum scil: arborum plantarumq;) ingenia: uberrimis in autumno abundant fructibus, si vere floruerint novo.* Emmanuel quoq; sensum hunc: *conjuncta sunt cum laboribus curæ:* eleganter exponit. *Coacervatæ tamen cum dignitate curæ. Ubi enim curæ? nisi in Curia: solem circumnectens corona, nimbos minatur.* Idem quòd *magna felicitas magnæ calamitatis præsaga est,* dicit: *Extrema Regni tranquillitas, extremam cladem minatur, die inclinante grandior florescit iris.*

8vò. Si per lusum in verbis à levitate alienum, insperssq; hinc inde Anthitesis exponatur. ut v. g. Emmanuel de Abele sensum simplicem. *Abel Ovium Pastor,* exponit. *Errantium pecudum populo, sub legem misso Regale munus & gregale permiscens, pedum pro sceptro gestavit, Rex inter Oves,*

ovis,

ovis inter Reges obsequentissimè lanigerorum Reip: imperando serviit, serviendo imperavit.

9nò. Si Periodus pluribus particulis correlativis, interrogationibus aut synonimis sensibus, distributione, aut prolixiore Hypotyposi, Prosopopœia fusiori, Apostrophe vel demum alicujus affectus exageratione efformetur. v. g. hunc sensum, *ausus es nefariè sacram Ædem ingredi* Cic: per interrogationem & synonimiam exponit. *Tu ingredi domum illam ausus es? tu illud sanctissimum limen intrare? tu illarum Diis Penatitibus, te importunissimum ostendere? an tu illa vestibula, rostra, spolia, cùm aspexisti, domum tuam te introire putabas?*

10mò. Si per Allegoriam sensus aliquis simplex efferatur, idq; vel per Allegoriam mixtam vel compositam, adhibitis particulis similitudinis vel sublatis. v. g. *Resp: Principis destituta, gubernio, in maximis periculis versatur,* per Allegoriam navis effertur. *Non sedente peritissimo Navarcho ad clavum, navis decumanis oppressa fluctibus magnisq; agitata procellis, in Scyllas & Charybdes plenis protruditur velis. Resp: Principis prudentissimi destituta regimine, in maxima ultimoq; proxima interitui conjicitur pericula.*

Notæ interpungendi Orationem sunt 4. Comma, Media nota, Duo puncta, & Periodus. *Comma seu virgula seu semipunctum* est, quod nunquam integram sententiam terminat, sed tantùm nomina

mina & verba distingvit, quæ aliquo modo inter se differunt ut v. g. cùm dicitur. *Vir pro us eruditus, pius &c.* vel cùm dicitur *hortari, orare, monere, &c.*

Utendum etiam Commate in distingvendis incisis & membris, quæ licet in pronuntiando non solent interconspiratione distingvi, in-scribendo tamen interpunctione egent. v. g. *finivimus studia, continuavimus præcepta, sola supereſt corona.*

Media nota est, quæ. *1mò.* ponenda tunc, quandò interveniunt naturâ contraria. v. g. *publica, privata, sacra, profana, tua, aliena. &c.* *2dò.* tunc, quando est variatio sententiæ, ubi si comma ponatur parum est, si duo puncta nimium. v. g. *ratio docet, si adversa fortuna sit, nimium dolendum non esse: si secunda, moderatè lætandum.*

Hoc quoq; sedulò notandum, quòd cùm videantur duæ esse in sententia partes, illæ ab uno dependebunt verbo, ubi 1ma pars absolvitur & terminatur, ibi debet poni media nota.

Duo puncta sunt, quæ habent locum. *1mò.* post Prothasim aut Apodosim, seu Redditionem causæ. *2dò.* habent locum inter perfecta Relativa. *3tiò.* cùm ponitur sententia constans duabus vel pluribus partibus, quarum singulas sua verba regunt, tunc sæpissimè hæc nota illas partes dividit.

Periodus est, quâ sententia clauditur & terminatur,

minatur, nec difficilem cognitionem habet, ubi verò concisa sententia est, & iterùm altera subsequitur, tunc duobus punctis meliùs utendum est, quàm unicô. Authores enim per unicum punctũ majorẽ claudunt sensum, quàm per duo, illudq; alio titulo nominant Periodum parvam.

Numerus Oratorius est, certa quædam Periodorum & temporis in syllabis observatio, modulis quibusdam adstringens Orationem.

Consistit in Pedibus: qui sunt 3plices: dissyllabi, trisyllabi & quadrisyllabi, quorum notitia patet ex Grammaticis.

Ubi Observandi sunt Pedes? In principio, medio, & in exitu seu clausulis Periodorum.

Principiis Periodorum hi potissimum serviunt Pedes. Spondeus, Dactylus, Anapæstus, Creticus præcipuè geminatus, v. g. *nemin:m vestrum ignorare arbitror*. Pæon 4tus, Amphybrachis, Molossus, & Bacchius, ascendendo à monosyllabis ad dissyllabas, à dissyllabis ad trisyllabas vel quadrisyllabas pulchrè succedit Oratio. Cicero. *Si quando inimicorum impetum &c.* In gravioribus Orationibus optimè inchoantur Periodi à 3:syllabis dictionibus, penultimam tamen longam habentibus. Winkler in sua Panegyri: *Augustam Regni felicitatem &c.*

In medio Periodorum, minùs Pedes observantur, hi tamen potissimùm adhiberi possunt: Pæon 1mus & 4tus, Creticus, Bacchius, Dactylus,

Molossus, Ditrochæus, & alii pro exigentia rei sunt adhibendi.

Observandum est, ut in quolibet membro & commate adjectivum à suo substantivo intercludatur alio casu vel tempore. v. g. *Augusta Imperiorum Majestas*, ne ponatur Augusta Majestas Imperiorum. *Fortissimus in acie decertat Imperator*, ne ponatur fortissimus Imperator decertat in acie.

Item observandum, ut in medio Periodorum, ita in tota Oratione, ne ponantur crebræ voces æqualis numeri penes se, vel maximè voces dyssylabæ vel monosyllabæ. v. g. *non vox in hac re sit, sed vis & cor.*

Item ne sensus Poëticus in Oratione ponatur, aut potiùs frangatur. v.g. si diceret aliquis. *Mæcenas atavis edite Regibus*, potius ponat, *atavis Regibus, edite Mæcenas Dignissime.*

In Clausulis Periodorum maximè à Ciceronis probati sunt pedes, Ditrochæus, cui optimè præponitur Creticus, vel Bacchius, vel Spondæus, Dactylus cum Bacchio, Creticus iteratus, vel Creticus cum Dactylo, Choræus cum Molosso, Creticus cum Spondæo, Spondæus cum Bacchio, Dispondæus præcedente Choræo, atq; alii, qui numeri gravitate pleni judicantur. Hinc maximè in fine adhibentur dictiones, ut plurimum quadrisyllabæ penultimam longam omnino habentes, quales resultant ex Præteritis,

titis, Participiis Futuris, tum ex casu genitivo 2dæ declinationis. v. g. *dignaturus, excursurus evanuerunt, dixerunt Oratorum &c.* Vitiosè autem clauditur Periodus 2bus Dactylis, vel Dactylo & Spondæo, quia illi Asclepiadeum; hi Adonium efficiunt carmen. Polisyllaba tamen & 4drisyllaba dictione, magisq; verbô, quàm nomine. Item ex Nominibus, adjectivô potiùs, quàm substantivô non invenustè solet Periodus claudi.

LIBER IV.

De Memoria & Pronuntiatione.

Memoria est firma animi rerum & verborum Ordinisq; perceptio, fidelisq; custodia. A Platone dicitur Mater Musarum, à Poëtis Genitrix sapientiæ, à Cicerone thesaurus inventorum, atqué omnium Partium Rhetoricæ custos. Est 2plex: Naturalis & Artificialis

Naturalis est vis quædam à natura animis insita, ad facilè unumquodq; percipiendum & firmiter retinendum. Hæcq; non est Rhetoricæ pars. *Juvatur Naturalis Memoria* his potissimum 7. *imò.* bona eorum intellectione, quæ memoriâ comprehendere volumus. *2dò.* bona corporis constitutione. Unde quibus est

calida

calida & moderata cerebri temperatio, facilè percipiunt & firmitèr retinent, quibus frigida, parum capere possunt, quibus humida, facilè quidem comprehendunt, sed non diu retinent, quibus verò sicca, ægrè percipiunt, sed diu conservant. *3tiò.* moderatione potûs victûs & somni. *4tò.* animô curîs, solicitudine, irâ, timore, & cæteris gravioribus perturbationibus vacuo. *5tò.* recta eorum divisione in partes, quæ memoriæ mandantur. v. g. *Orationis si oblonga sit.* *6tò.* frequenti usu & diligentia legendi, scribendi & discendi. *7mò.* considerata eorũ repetitione, quæ memoriæ tradita sunt, præsertim si ante noctem aliquoties relegantur. Ut Pythagorici gratiâ conservandæ memoriæ antequã cubitum irent, solebant mente ea repetere, quæ toto die egissent.

Læditur autem memoria modis contrariîs hîs potissimûm 6. *1mò.* morbô gravi & diuturno. *2dò.* nimio frigore & calore. *3tiò.* immoderato cibo, potu & somno diuturniore, præsertim qui fit post cibum recenter sumptum. *4tò.* rebus crudis, ut sunt cæpe, raphanus, caseus, nuces. &c. *5tò.* irâ, mœrore, timore, aliisq; gravioribus perturbationibus. *6tò.* assiduâ curâ, labore, & vigilantiâ multa. Unde Galenus testatur se multos vidisse, qui exhausto memoriæ organo, propter continuas vigilias omnem prorsùs memoriam amiserant.

Artifi-

Artificialis Memoria eſt, quæ confirmatur & comparatur ratione qvâdam, & perceptorum uſu.

Conſtat Locis & Imaginibus. *Per Locos* intelligenda ſunt ſpatia ſeu corpora quædam, in quibus rerum à nobis retinendarum imagines collocantur. v. g. *templum, arbor, liber, ſchola,* & alia his ſimilia quæ vocantur memoria localis. *Per Imagines* intelligendæ ſunt formæ quædam rerum illarum, quarum meminiſſe volumus. v. g. *literæ, chartæ, vocabula, ſeries & ordo.*

Rurſus Loci ſunt 2plices: Reales ſeu veri & ficti. *Reales* ſunt à Natura vel ab arte facti v. g. *Urbs, Palatium, campus, ſylva &c. Ficti* ſunt, quos nobis ad placitum fingere licet. Imagines etiam ſunt 2plices Rerum & Verborum. *Rerum* ſunt, quæ rem aliquam menti noſtræ repræſentant.

Verborum ſunt, ſimilitudines vocis, quibus nobis, verba in mentem volumus venire.

CAPUT Unicum.

De Pronuntiatione.

Pronuntiatio eſt Orationis inventæ, diſpoſitæ, ornatæ, memoriæ traditæ, enuntiatio. *Eſt* 2plex: Vocis & Actionis. Vox enim aures, Actio oculos movet.

Vox eſt ſonus certis naturæ inſtrumentis in ore hominis formatus, ratione & induſtria moderatus.

ratus. Spectatur in Quantitate & Qualitate.

Quantitas vocis, eſt moderatio quædam & intenſio ſoni. Eſtq; 3plex: *Magna*, quæ latè & longè poteſt exaudiri. *Parva*, quæ eſt ſubmiſſior, & minus audiri poteſt. *Media*, quæ eſt inter grandem & parvam ſoni moderati.

Qualitas vocis eſt tunc, quandò vox apta vel inepta, firma vel infirma, tarda, velox, emiſſa, continenti ſpiritu vel interrupto ſedata, vehemens, clara, obſcura, canora, expreſſa vel non expreſſa, lenis, aſpera, mollis, gravis, acuta, vel inflexa adhibetur. Quæ varietas Quantitatis 3plicem tonum efficit, Gravem Medium & Acutum.

Gravis Tonus eſt, quô pronuntiamus Orationem æquabili ſedataq; voce cum moderata tarditate. *Toni hujus uſus* eſt in Exordiis, Narrationibus, Propoſitionibus, in novarum partium aut argumentationum ingreſſu, in expoſitione rei ſplendidæ & dignitatis plenæ, in iisq; rebus, quæ ad docendum potiùs, quàm ad delectandum, aut movendum valent.

Medius Tonus eſt ille, qui inter gravem & acutum interjectus, efficit, ut voce media, ſvaviter verba pronuntiemus, & affectus moveamus. Utimur hoc Tono cum laudamus quempiam, aut rem jucundam exponimus, vel affabilitatem præ nobis ferimus, vel blande movemus, vel amicè hortamur, vel vituperamus cum mitigatione.

Acutus

Acutus Tonus est ille, per quem Oratio magna & incitatâ voce profertur. Servit gravibus indignationibus, reprehensionibus, commiserationibus, & exclamationibus, illiq; convenit magnitudo vocis, claritas, vehementia, continuus spiritus & velocitas.

Vocis verò moderatio & varietas verbis, Partibus Orationis, & affectibus accõmodari debet.

Verbis accommodatur vox, cùm ad singulas pronuntiationes vocum respicimꝰ, earumdẽ significationes considerando, diligenterq; attendendo, quid contractè, quid plenius, quidve secundum tenorem dicendum?

Partibus Orationis accommodatur vox, si Exordiis adhibeatur vox sedata, comparandæ benevolentiæ & attentioni idonea. Narrationibus æquabilis. Confirmationibus verò & confutationibus longè magis incitata. Conclusionibus seu Epilogis vehementissima.

Affectibus accommodatur vox. si Orator in iracundia sumat vocem acutam & crebrò incitatam, in mœrore flebilem, in gaudio lætam & devotam, quod idem de cæteris affectibus intelligendum est. Sed nunquam vox ultra vires est urgenda.

Actio est totius corporis & partium ejus pro rerum animo conceptarum & affectuum varietate moderatio, consistit in motu corporis & ejus Partium principalium.

In

In motu corporis considerandum est, ut tota corporis statura erecta, non verò incurvata, vel in hanc, vel in illam partem consistat.

In motu Partium corporis considerandæ sunt Partes principaliores, ut sunt caput, vultus, oculi, labra, cervix, humeri, & manus.

Circa Caput videndum, ne nutus exhibeat frequentes, sit rectum, non verò in hanc vel illam partem dejectum vel citra rei necessitatem nimium mobile. Non dedecet tamen aliquando vel annuendo cõfirmare, vel renuendo negare, vel capitis in latus inclinatione, langvorem, vel aversionem, remotionem, inclinationem, execrationem, aut concessionem, sive alios affectus significare.

Circa Vultum videndum est, ut rebus semper, de quibus sermo est conformetur. Unde si dicatur de rebus gravibus, vultus quoq; ad gravitatem totus debet esse compositus; si de tristibus ad tristitiam, si de lætis ad hilaritatem &c.

Circa Oculos qui cordis legati, & animorum testes sunt, videndum ut sint maximè conformati ad affectus, pro rei necessitate. Undè aliquando torvi, aliquando mites, aliquando asperi, aliquando rigidi, aliquandò stupentes & admirabundi esse debent.

Circa Labra videndum, ut modico motu verba efficiant quæ nec lingi, nec morderi, nec replicari, nec torqueri, nec porrigi nec diduci convenit.

Circa

Circa Manus, ſine quibus, trunca ac debilis oratio, potiſſimum ſunt ſervanda hæc. *1mò.* ut dextra manus ſæpiùs adhibeatur ad geſtum, nonnunquam etiam adhibitâ ſiniſtrâ, cum eo tamen temperamento, ut manus geſtus faciens, neq; infra cingulum demittatur, neq; ſupra caput attollatur, nec extra latus evagetur. Sola verò ſiniſtra rariſſimè geſtum exhibebit, utraq; manus nonnunquam immota quieſcet, præſertim ubi nullus affectus aſſurgit, diuturna tamen motûs intermiſſio diſplicet. *2dò.* ut aliquandò manus manui ſubjiciatur, præſertim ſi in altum excreſcentem molem volumus exprimere. *3tiò.* ſi Orator interrogabit dextram manum ad Auditores convertet paululum: ſi docebit, manus complicabit, & ad infra dejiciet: ſi ſeipſum monſtrabit, manum dextram vel utramq; ad pectus ſuum convertet. Si alias res monſtrabit, protensâ manu ſurſum aut deorſum, vel aliò converſa id faciet, prout eſt ſupra, & infra, ſitus rei illius, quam cupit deſignare. Digito verò ſolo rariſſimè utendum eſt. Si morem alicujus exprimet, manum dextram pectori applicabit, ſi iraſcetur pugnô compreſsô, voce & vultu aſperô utetur. Si diſtingvet contraria aut ſententiarum membra, transferet dextram ſupinam in ſiniſtrum latus, eadem mox pronâ indextrum relatâ, pollice intus inclinato,

nato, & 4tuor digitis remiſſis. Si mitigabit animos, utetur manu panſa leniter, parvisq; intervallis mota, humeris paululùm modeſteq; aſſentientibus. Si Ironiam oſtendet, utroq; indice in latus protensô utetur, vultu paululum aversô, pro rerum tamen & affectuum diverſitate geſtus per manus fieri debent.

Obſervandum præcipuè in actione eſt, ut oculus manum, manus vultum & verba affectũ ſequantur, quod faciliùs unusquisq; ex frequenti perfectorum Oratorum obſervatione habere poterit, quàm ex præceptis, à quibus jam, quemadmodum & à toto opere Rhetorico noſtra abſtinet manus.

FINIS.

Ad Majorem DEI Gloriam B. V. MARIÆ H. B. J. C. C. & V.